

Buskerud
fylkeskommune

HORDALAND
FYLKESKOMMUNE

TELEMARK
FYLKESKOMMUNE

Regional plan for Hardangervidda

fylkesdelplan
2011 – 2025

Innhold

Forord	3
Sammendrag	4
1. Rammer for prosjektet	8
2. Mål for Regional plan for Hardangervidda	11
3. Naturgrunnlag og kulturhistorie på Hardangervidda	12
3.1 Klima	12
3.2 Geologi	12
3.3 Vassdrag	12
3.4 Landskapet	13
3.5 Planteliv	13
3.6 Dyreliv	14
3.7 Kulturhistorie og kulturminner	15
4. Lokalsamfunnene rundt Hardangervidda	17
4.1 Fakta om kommunene	17
4.2 Bo- og virkelyst	18
5. Viktige hensynsområder	19
5.1 Villrein	19
5.2 Utmarksnæringer	23
5.3 Reiseliv	25
5.4 Friluftsliv	28
5.5 Fritidsbebyggelse	29
5.6 Infrastruktur	30
6. Planprosessen	34
6.1 Lokale planprosesser	34
6.2 Regional planprosess	36
7. Konkurrerende arealbruk	38
8. Planbeskrivelse	41
8.1 Prinsipper for planutforming	41
8.2 Hovedtrekk i arealbruk	44
8.3 Retningslinjer for Regional plan for Hardangervidda 2011 - 2025	48
9. Handlingsplan	53
10. Konsekvensutredning	58
Vedlegg 1 Oversikt over prosjekter	64
Vedlegg 2 Økonomiske virkemidler tilgjengelige for utmarksnæringerne.	65
Vedlegg 3 Temakart friluftsliv.	perm

Forsidefoto: Per Jordhøy, Guro Lien og Dorte Huitfeldt. Baksidefoto: Shutterstock
Andre foto: Ellen Korvald, der ikke annet er oppgitt

Forord

Hardangervidda er Nord-Europas største høyfjellsplatå og har med sitt vidstrakte fjellandskap og sin lange kulturhistorie en sentral plass i nordmenns bevissthet. Området gir også viktig grunnlag for næringsliv og bosetting rundt fjellet.

Hardangervidda har en rik flora og et rikt dyreliv. Her lever i dag den største villreinbestanden i Norge, men Hardangervidda er også den sørligste utposten for fjellrev, snøugle og mange andre arktiske planter og dyr.

Norge er det eneste landet i Europa som har fjellområder med villrein. Det er derfor viktig for Norge, og en internasjonal forpliktelse, å ta vare på denne arten. Villreinen er spesiell med sine lange vandringer og sitt store arealbehov.

Hardangervidda har betydd mye for menneskene siden isen smeltet for om lag 10.000 år siden. Det finnes spor etter boplasser her som er 9.500 år gamle. I dag er jakt, fiske, beite og turisme sentrale stikkord for næringsaktivitetene i fjellet. Hardangervidda er en viktig arena for friluftsliv, naturopplevelser og rekreasjon, men den historien er ikke stort mer enn 150 år gammel.

For å ta vare på villreinens viktigste leveområder, samtidig som det gis muligheter for bruk av fjellet, tok Miljøverndepartementet i 2007 initiativ til regionale planer for de viktigste villreinområdene i landet. I brev datert 12. april 2007 fikk fylkeskommunene i oppdrag å utarbeide planer "for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinens framtid i Norge". Planene skulle også "fastsette langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene med influensområder".

Buskerud, Hordaland og Telemark fylkeskommuner har med bakgrunn i dette samarbeidet om Regional plan for Hardangervidda. Arbeidet har vært ledet av en styringsgruppe med politisk ledelse fra alle berørte kommuner og fylkeskommuner, samt ledelsen hos fylkesmennene og Villreinnemda. I prosessen har det vært lagt vekt på å utforme en plan med god balanse mellom bruk og vern, der hensyn til både levende bygder og til villrein har stått sentralt. Aktiv deltakelse fra både kommunene og fra fylkesmennene har vært viktig for å ivareta denne balansen.

Styringsgruppen hadde sitt siste møte 9. juni 2011 og oversendte etter dette sitt forslag til Regional plan for Hardangervidda til politisk sluttbehandling i de tre fylkene. Planen ble vedtatt av de tre fylkestingene høsten 2011, i møter henholdsvis 18. oktober i Hordaland, 7. desember i Telemark og 8. desember i Buskerud. Den ble vedtatt i alle tre fylker uten endringer av styringsgruppens anbefaling.

Den regionale planen er en retningsgivende plan. For at planens intensjoner skal oppnås, må både lokale og regionale myndigheter i sin videre planlegging og forvaltning følge opp føringene som er gitt i plankartet, retningslinjene og handlingsplanen.

Morten Eriksrød
Fylkesordfører i Buskerud

Tom-Christer Nilsen
Fylkesordfører i Hordaland

Terje Riis-Johansen
Fylkesordfører i Telemark

Sammendrag

Rammer for planarbeidet

På oppdrag fra Miljøverndepartementet har fylkeskommunene i Buskerud, Hordaland og Telemark i felleskap utarbeidet Regional plan for Hardangervidda. Planen berører kommunene Hol, Nore og Uvdal og Rollag i Buskerud, Eidfjord, Odda, Ullensvang og Ulvik i Hordaland, og Tinn og Vinje i Telemark.

Hardangervidda er et av flere fjellområder der slike regionale planer utarbeides. Departementet skrev i sitt oppdragsbrev datert 12. april 2007 bl.a.:

"Det er en overordnet nasjonal målsetting at Norges unike fjellandskap skal tas vare på som leveområder for sårbare arter, regionalt og nasjonalt rekreasjonsområde og som næringsgrunnlag for levende bygder. Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre. Villreinen skal ha en sentral plass i norsk fjellfauna også i framtida, og det et nasjonalt mål at villreinens leveområder skal sikres. Dette skal skje gjennom regionale planer.

.....

Planene skal fastsette en langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene med influensområder. De vil være retningsgivende for kommunal planlegging og gi føringer for statlig og fylkeskommunal sektorplanlegging. Planene vil være et ledd i oppfølging av regjeringens samlede politikk for fjellområdene."

Foto: Olav Strand

Arbeidet har vært ledet av en styringsgruppe med alle ordførerne i de ni kommunene, to sentrale fylkespolitikere fra hver av de tre fylkeskommunene, en sentral person fra hvert fylkesmannsembete, samt leder av villreinnemnda.

Kommunenes sterke og brede deltakelse har i stor grad vært motivert ut fra en ambisjon om å lage en "mulighetenes plan". En plan som skulle følge opp Miljøverndepartementets invitasjon til et planarbeid som både tar vare på villreinen og som legger til rette for næringsutvikling i fjellområdene.

Styringsgruppa avsluttet sitt arbeid med en enstemmig anbefaling 9. juni 2011. De tre fylkestingene sluttbehandlet planen i Hordaland 18. oktober 2011, i Telemark 7. desember 2011 og i Buskerud 8. desember 2011. Den ble vedtatt i alle tre fylker uten endringer av styringsgruppas anbefaling.

Retningsgivende arealplan

Plandokumentene består av foreliggende planrapport og vedlagte plankart. Plankartet og tilhørende retningslinjer (kap. 8.3) er selve kjernen i planen.

Planområdet er fastsatt ut fra bl.a. følgende prinsipper:

- alle aktuelle leveområder for Hardangerviddastammen skal være med.
- området skal dessuten inkludere en sone utenfor dette når topografien er slik at arealbruken her kan påvirke villreinsens leveområder.
- plangrensen skal møte andre regionale fjellplaner og andre villreinområder for å unngå "glipper" mellom disse. Tilsvarende skal plangrensen legges inn til grensene for verneområder der det vurderes som naturlig.

Samlet planareal er 9.602 km². Hele 45% av dette er nasjonalpark eller annet vernet areal.

Overordnet mål ble definert slik i planprogrammet:

Hovedformålet med fylkesdelplanen er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av arealer som er viktige leveområder for villreinen eller påvirker villreinsens leveområder. Særlig sentralt vil det være

- å sikre villreinen tilstrekkelige leveområder og langsiktig gode livsvilkår.
- å sikre lokalsamfunnene rundt Hardangervidda gode muligheter for nærings- og bygdeutvikling.
- å legge til rette for friluftsliv og naturbasert næringsliv.

Arealsonering: Den regionale planen definerer grovmaskede soner der flere ulike arealbruksformer skal kunne skje. Ulikhetene mellom sonene er særlig knyttet til byggeaktiviteter (formål og omfang) og ferdsel. Noen soner angir i tillegg noen særlig viktige hensyn, som for eksempel villreintrekk. Hensikten med planen er å avklare de store linjene uten å ta stilling til detaljerte lokaliseringsspørsmål som kun er av lokal interesse.

Det vil være nødvendig å tilpasse og nyansere plangrenser, bestemmelser, retningslinjer og arealkategorier ved utarbeiding av mer detaljerte kommunale planer.

De viktigste sonene beskrives kort nedenfor. For flere detaljer vises det til beskrivelser og retningslinjer i rapportens kapittel 8. Selve avgrensningen framgår av plankartet.

Foto: Lars Inge Enerstvedt

Planens soneinndeling (hensynssoner):	Karakertrekk og noen rammer for hver enkelt sone (mer utdypet i retningslinjene):
Nasjonalt villreinområde - arealer vernet etter naturvernloven (sone A)	Omfatter nasjonalparken og andre vernede områder. Regional plan gir ingen retningslinjer.
Nasjonalt villreinområde (sone B)	I tillegg til de vernede områdene (sone A) utgjør denne sonen de viktigste leveområdene for villrein. Noen viktige rammer for området: <ul style="list-style-type: none"> • ingen ny fritidsbebyggelse, men visse muligheter for utbedring av eksisterende • muligheter for bygg i utmarksnæring som møter lokalsamfunnets utviklingsbehov • vinteråpen Rv 7, men med føringer som ivaretar villreinen. • vinterstengt Fv 124 for å opprettholde villreintrekk • så langt mulig kanalisere friluftslivets ferdsel for å redusere konflikt med villreinenes behov.
Fjell og annen utmark (sone C)	Områder utenfor det nasjonale villreinområdet med stor landskaps-, natur- og friluftsverdi. Dette er til dels tidligere villreinområder som det nå ikke er naturlig å definere inn i nasjonalt villreinområde. Omfatter viktige friluftsområder som kan avlaste villreinområdet for ferdsel fra hytte- og reiselivsområder. Retningslinjene åpner for videreutvikling av støler, etablering av næringsbygg, samt påbygg på eksisterende fritidsbebyggelse.
Stølsdaler og annen utmark (sone D)	Dalfører og skogsområder som ofte er preget av tidligere stølsdrift med mulighet for stedstilpasset nærings- og fritidsbebyggelse. Her er intensjonen å opprettholde dette tradisjonelle landskapspreget samtidig som det også er ønskelig med en forsiktig utvikling for å styrke mulighetene for næring og bosettingen på aktuelle eiendommer.
Fjell- og fjordbygder (sone E)	Bygder innenfor planområdet med fast bosetting og landbruk. Sonen gir mulighet for ny bebyggelse for fast bosetting, næring og fritid. Retningslinjene legger opp til at kommunene gjennom sin kommuneplanlegging selv skal avklare omfanget.
Fritidsbebyggelse (sone F)	Dette er områder preget av både tett, og mindre tett, fritidsbebyggelse og viktige grønne strukturer. Områdene kan på visse vilkår videreutvikles. Bindende sti- og løypeplaner som kanaliserer ferdsel fra disse områdene og utenom viktige villreinområder bør foreligge før videreutvikling. Det skal ikke etableres ny bebyggelse beregnet på overnatting over tregrensa eller i det høyest liggende skogbeltet.
Reiseliv (sone G)	Dette er områder med tett fritidsbebyggelse, alpinanlegg, reiselivsbedrifter, til dels fast bosetting og grønne strukturer. Områdene kan videreutvikles på vilkår tilsvarende sonen for fritidsbebyggelse.

Foto: Guro Lien

Den regionale planen er ikke juridisk bindende, men retningslinjene fastslår at det regionale plankartet og retningslinjene er *retningsgivende* for videre kommunal planlegging. Tidligere godkjente og gjeldende kommuneplaner og reguleringsplaner innenfor planområdet skal gjelde uavhengig av denne planen.

Planen søker å myke opp regelverket slik at "annen utmarksnæring", næringer som faller utenfor det tradisjonelle landbruksbegrepet, skal få et visst handlingsrom i hele planområdet. Med "annen utmarksnæring" menes for eksempel opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter. Det skal vises stor varsomhet overfor villreinen. Detaljer må avklares i kommuneplanene.

Spørsmålet om *vinterbrøyting* av veier innenfor villreins leveområder har stått sentralt. Generelt skal veier i dette området ikke brøytes og åpnes for trafikk før 1. juni. Retningslinjene gir følgende unntak:

- E134, som danner plangrense i sør, har ingen ferdselsrestriksjoner pga. villrein
- Rv7 skal vinterbrøytes, men kan stenges på kort varsel når det er villrein i området
- Fv124 kan holdes åpen med unntak av perioden 30. november til 1. april, eller til påske når denne faller i mars.

Siden reinen har klare årstidspreferanser for hvor den oppholder seg, og det aller meste av friluftslivet lar seg styre gjennom løypekjøring og merking av stier, kan en differensiert arealbruk gi rom for "flerbruk". Planforslaget legger opp til *differensiert arealforvaltning*. Retningslinjer for ferdsel understreker at nye stier og løyper skal tilpasses villreinen og øvrige sårbare arters behov. Etablering og drift av stier og løyper skal fastsettes i kommunale sti- og løypeplaner etter gitte prinsipper.

Oppfølgende handlingsplan

For at Regional plan for Hardangervidda skal få den virkning den er ment å få, forutsettes det at alle aktører viderefører intensjonene og føringene i mer utdypende og bindende planlegging, i løpende forvaltning og ved at det gjennomføres nye kunnskapsøkende prosjekter.

Planarbeidet har vist behov for å følge opp en rekke problemstillinger gjennom utdypende faglige prosjekter, både villreinfaglige og næringsrettede, og flere forvaltningsrettede og planrettede tiltak.

Følgende tiltak og prosjekter vurderes som særlig viktige og er gitt høy prioritet.

- Etablere "Hardangerviddarådet"
 - en arena for løpende dialog om oppfølging av planen og andre felles utfordringer. Kan gjerne tillegges alt etablerte arenaer.
- Fjellandbruket.
 - være pådrivere for å styrke forståelsen for fjellandbrukets spesielle utfordringer hos sentrale myndigheter.
- Kommunale sti- og løypeplaner.
 - skal være forpliktende planer som tilpasses villreins arealbruk.
- Utmarksnæringer i Landbruks-, natur og friluftsområder
 - skal klargjøre rammene for ulike utmarksnæringer i kommuneplanenes LNF-områder og tilstrebe lik forvaltningspraksis i de ulike kommunene.
- Villreins arealbruk
 - skal styrke kunnskapsgrunnlaget for å sette kommunene i stand til å ta tilstrekkelig hensyn til villreinen i videre lokal planlegging.
- Lufsjåtangen
 - kartlegge virkninger av inngrep og ferdsel på villreins bruk og framtidig bruk av dette området, samt vurdere oppfølgende tiltak.

Flere andre prosjekter er også skissert.

1. Rammer for prosjektet

Miljøverndepartementets oppdrag

Miljøverndepartementet har i brev datert 12. april 2007 gitt flere fylkeskommuner i oppdrag å utarbeide fylkesdelplaner for en helhetlig forvaltning av fjellområder som er spesielt viktige for villreinenens fremtid i Norge. Hardangervidda, med landets største villreinstamme, er ett av disse fjellområdene.

Miljøverndepartementet skriver bl.a. i sitt brev:

Det er en overordnet nasjonal målsetting at Norges unike fjellandskap skal tas vare på som leveområder for sårbare arter, regionalt og nasjonalt rekreasjonsområde og som næringsgrunnlag for levende bygder. Fjellområdene skal forvaltes som landskap der kultur- og naturressursene, næringsmessig utnyttning og friluftsliv sikres og gjensidig utfyller hverandre.

Villreinen skal ha en sentral plass i norsk fjellfauna også i framtida, og det er et nasjonalt mål at villreinenes leveområder skal sikres. Dette skal skje gjennom regionale planer.

.....

Planene skal fastsette en langsiktig arealforvaltning som balanserer bruk og vern for de aktuelle fjellområdene med influensområder. De vil være retningsgivende for kommunal planlegging og gi føringer for statlig og fylkeskommunal sektorplanlegging. Planene vil være et ledd i oppfølging av regjeringens samlede politikk for fjellområdene.

Fylkeskommunene i Hordaland, Telemark og Buskerud tok oppdraget, og selve planarbeidet startet opp i 2008.

Geografisk område

Hardangervidda avgrenses grovt sett av Hardangerfjorden og Sørfjorden i vest, E134 gjennom Røldal og Haukeli og videre fjellbygdene i Øvre Telemark i sør, Numedal, Uvdal og Dagali i øst og stort sett Bergensbanen i nord.

Berørte kommuner er

- Hol, Nore og Uvdal og Rollag i Buskerud fylke,
- Eidfjord, Odda, Ullensvang og Ulvik i Hordaland fylke og
- Tinn og Vinje i Telemark fylke.

Selve viddeplatået regnes å være ca. 8.000 km². Denne planen skal også omfatte villreinens influensområde. Utredningsområdet for planarbeidet som ble fastsatt av styringsgruppa 24. mars 2009, inklusiv nasjonalparken og andre vernede arealer og tangeområder i øst, er nærmere 9.700 km².

Planprogram

Planprogram for fylkesdelplan for Hardangervidda ble vedtatt av alle tre fylkesting i februar 2009. Dette omhandler nasjonale føringer for planarbeidet, samt rammer for gjennomføring av prosjektet. Hovedtrekkene er fulgt opp, men det er gjort nødvendige praktiske tilpasninger underveis.

Planprogrammet kan leses på nettsiden www.fylkesdelplan-hardangervidda.no.

Fra 2009 er ny plan- og bygningslov iverksatt. Denne erstatter begrepet **fylkesplan** med **regional plan**.

Organisering

Planarbeidet har vært gjennomført som et prosjekt under ledelse av en politisk dominert **styringsgruppe** med alle ordførere, to fylkespolitikere fra hvert fylke, fylkesmannen i de tre fylkene og leder av villreinnemnda som medlemmer. Arbeidsutvalget (AU) på 8 personer (navn med uthevet skrift) har fulgt planprosjektet noe tettere.

Telemarks fylkesvaraordfører Lars Bjaadal har ledet styringsgruppa og AU, mens Rollags ordfører Steinar Berthelsen har vært nestleder.

Det ble også opprettet ei **administrativ gruppe** der fagpersoner fra alle berørte kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn har deltatt. Gruppa har hatt jevnlig arbeidsmøter, og mange av gruppas medlemmer har hatt viktige oppgaver i de lokale prosessene.

Ellen Korvald, Buskerud fylkeskommune har vært engasjert som **prosjektleder**.

Styringsgruppa	
Erik Kaupang	Ordfører i Hol
Steinar Berthelsen	Ordfører i Rollag
Kirsten Gjestemoen Hovda	Ordfører i Nore og Uvdal
Erik Haatvedt/Turid Opedal	Ordfører i Tinn
Arne Vinje	Ordfører i Vinje
Gard Folkvord	Ordfører i Odda
Solfrid Borge	Ordfører Ullensvang
Anved Johan Tveit	Ordfører i Eidfjord
Mona Hellesnes	Ordfører i Ulvik
Kirsti Kolle Grøndahl	Fylkesmann i Buskerud
Kari Norheim Larsen	Fylkesmann i Telemark
Terje Aasen	Fylkesmiljøvernssjef i Hordaland
Roger Ryberg	Fylkesordfører i Buskerud
Mette Lund Stake	Fylkespolitiker i Buskerud
Lars Bjaadal	Fylkesvaraordfører i Telemark
Jørund A. Ruud	Fylkespolitiker i Telemark
Magnar Lussand	Fylkespolitiker i Hordaland
Berit W. Eldøy	Fylkespolitiker i Hordaland
Olav H. Opedal	Villreinnemnda

Administrativ gruppe	
Kjell Mykkeltvedt	Hol kommune
Knut Baklid	Hol kommune
Hege Jaren/Ellen Skarsten	Rollag kommune
Grete Blørstad	Nore og Uvdal kommune
Oddmund Olesrud	Tinn kommune
Bjørn Bjørnsen	Tinn kommune
Dorthe Huitfeldt	Vinje kommune
Lasse Mathisen	Vinje kommune
Lotte Næss	Vinje kommune
Svenn Berglie	Odda kommune
Siv Eilertsen	Odda kommune
John Ove Rørnes	Ullensvang herad
Gunnar Elnan	Eidfjord kommune
Jarle Grevstad	Ulvik herad
Even Knutsen	Fylkesmann i Buskerud, miljø
Anders Horgen	Fylkesmann i Buskerud, miljø
Otto Galleberg	Fylkesmann i Buskerud, landbruk
Morten Johannesen	Fylkesmann i Telemark, miljø
Øystein Vatnar	Fylkesmann i Telemark, landbruk
Eva-Katrine Taule	Fylkesmann i Hordaland, miljø
Trond Aalstad/Øistein Aasland	Fylkesmann i Hordaland, miljø
Arne Richard Stadaas	Fylkesmann i Hordaland, næring
Sigurd Fjose	Buskerud fylkeskommune
Kay Bjerke	Buskerud fylkeskommune
Heidi Jønholdt	Telemark fylkeskommune
Tord Bakke	Hordaland fylkeskommune

Det ble i tillegg opprettet et **referanseforum**. Hovedformålet har vært å ha en åpen arena for informasjon og dialog med alle som interesserte i planarbeidet. Dette har vært viktig for arbeidet og det har vært gjennomført åpne, halvårlige møter der omlag 50 - 70 personer har deltatt.

Kommunene har gjennom hele planprosessen gjennomført ulike, lokale prosesser.

Det er de tre fylkestingene som tilslutt vedtar den regionale planen for Hardangervidda.

”Mulighetenes plan”

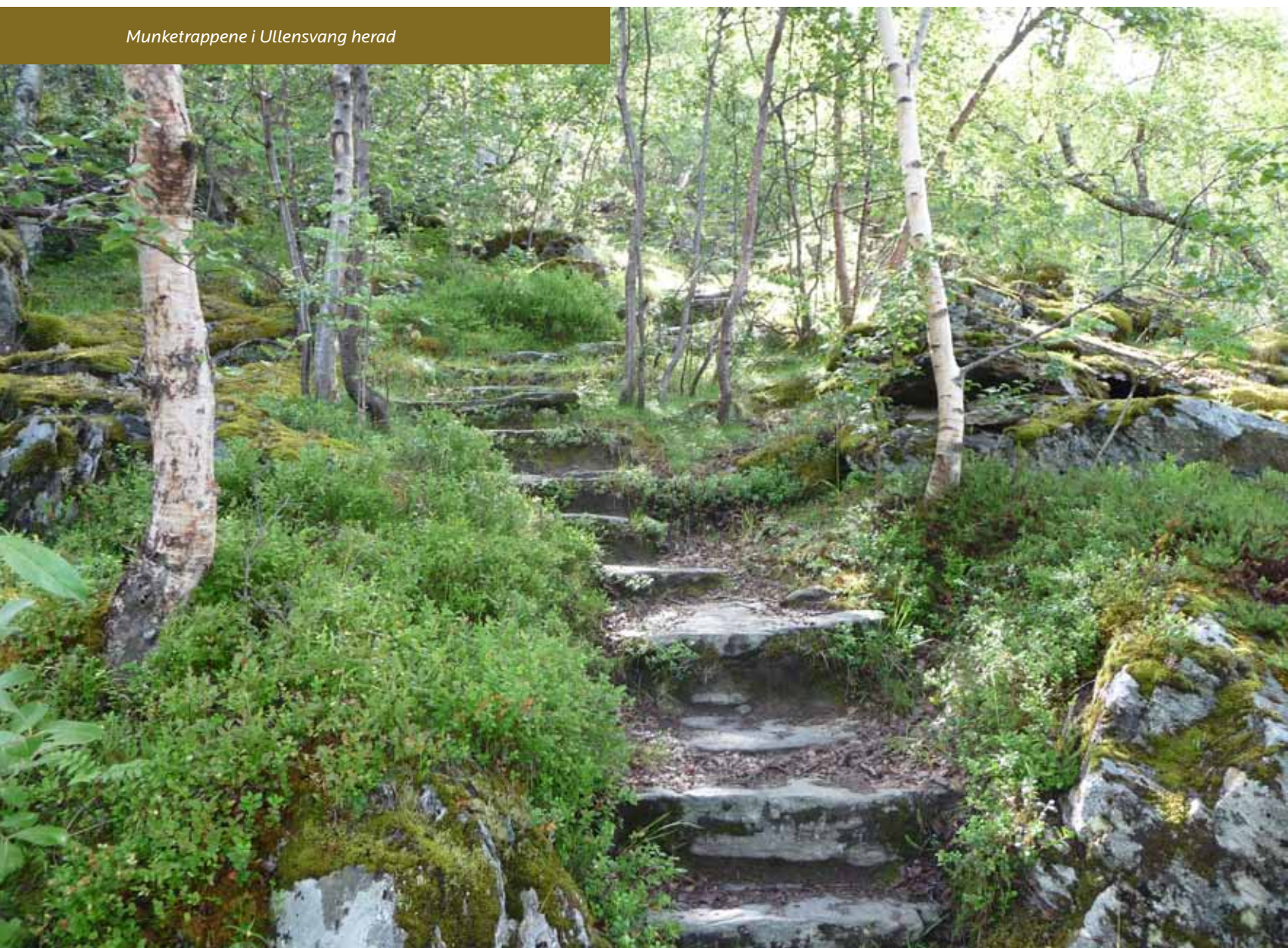
En viktig forutsetning for kommunene har vært at prosjektet skulle følge opp Miljøverndepartementets invitasjon til et planarbeid som ikke bare tar vare på villreinen, men også er en plan som legger til rette for næringsutvikling i fjellområdene.

Begrepet ”mulighetenes plan” har stadig oftere vært brukt for å markere at dette ikke er en verneplan, men en plan som gir lokalsamfunnene rundt Hardangervidda muligheter for bo - og virkelyst, samtidig som villreinenes behov blir godt ivaretatt. Rammer som muliggjør turisme, opplevelsesnæring og ikke minst utmarksnæringer som jakt og fiske er viktig for framtidig næringsutvikling.

For statlige myndigheter er det et viktig mål å ikke redusere de inngrepsfrie naturområdene med tyngre byggetiltak slik som bilveger, større hyttefelt og kraftlinjer.

Målet har vært å utforme en plan som tar vare på Hardangerviddas verdifulle natur- og kulturkvaliteter, og samtidig gir lokalsamfunnene muligheter til å kunne bruke disse ressursene til næringsutvikling og verdiskaping. Arealdelens føringer (kap. 8) og handlingsdelens oppfølgingstiltak (kap. 9) gir rammer for dette.

Munketrappene i Ullensvang herad

2. Mål for Regional plan for Hardangervidda

Overordnet mål

Planprogrammet for planarbeidet definerte formålet med planen slik:

Hovedformålet med fylkesdelplanen er å komme fram til en langsiktig og helhetlig strategi for bruk av arealer som er viktige leveområder for villreinen eller påvirker villreinen leveområder. Særlig sentralt vil det være

- **å sikre villreinen tilstrekkelige leveområder og langsiktig gode livsvilkår.**
- **å sikre lokalsamfunnene rundt Hardangervidda gode muligheter for nærings- og bygdeutvikling.**
- **å legge til rette for friluftsliv og naturbasert næringsliv.**

Delmål

I tillegg har planarbeidet definert følgende delmål:

Sikre en bærekraftig og langsiktig areal- og ressursforvaltning

Dette innebærer å

- bidra til Norges internasjonale ansvar med å sikre en livskraftig villreinbestand på Hardangervidda.
- bruke Hardangerviddas naturressurser, kulturminner og landskap uten å forringe kvalitetene.
- gi rammer for arealbruk som muliggjør lokal næringsutvikling og bolyst.
- legge til rette for friluftsliv og rekreasjon for å sikre Hardangervidda som sted for gode naturopplevelser og friluftsliv, for så vel lokalbefolkning som besøkende.

Legge til rette for bærekraftig næringsutvikling

Dette innebærer å

- opprettholde aktiv drift i landbruk og utmarksnæringer, både for å sikre næringsgrunnet og for å sikre kulturlandskap og biologisk mangfold.

- utnytte reiselivspotensialet knyttet til fjellområder, seterdaler og levende bygder bedre.
- profilere og utvikle Hardangervidda som begrep.

Legge til rette for mest mulig lokal ressursforvaltning

Dette innebærer å

- utøve mest mulig lik forvaltningspraksis innenfor hele planområdet.
- sikre nok kompetanse og ressurser lokalt.
- ha løpende dialog mellom lokale og regionale/sentrale aktører for å utnytte både lokal erfaringskompetanse og faglig spisskompetanse til beste for området.

Legge til rette for bredt eierskap til, og vilje til å følge opp, den regionale planen fram til rullering

Dette krever

- en bred og godt forankret planprosess.
- at lokale og regionale, så vel som nasjonale, myndigheter kjenner seg igjen i sluttproduktet.

3. Naturgrunnlag og kulturhistorie på Hardangervidda

Forståelsen for dagens og fremtidens bruk av Hardangervidda fordrer kjennskap til naturgrunnlaget og den historiske bruken av Hardangervidda i sin helhet. Dette er godt beskrevet i mange sammenhenger, blant annet i ulike bokverk og fagrapporter, i NOU 1974:30, og nå sist i Forvaltningsplan for Hardangervidda nasjonalpark med landskapsvernområde. Direktoratet for naturforvaltning godkjente gjeldende forvaltningsplan 14. januar 2011.

Nedenfor gjengis utdrag av gode beskrivelser fra forvaltningsplanens kapittel 4 som faglig dokumentasjon av disse emnene.

3.1 Klima

Det flate landskapet gjer at vestaveret trengjer langt innover Vidda. I aust er det difor eit mindre utprega innlandsklima enn avstanden frå kyst og fjord skulle tilseie. Det er gjennomgåande eit tydeleg kystklima i sørvest, med aukande grad av innlandsklima mot nordaust. Dette går fram av nedbørtala; Svandalsflona ved Røldal har 1285 mm i året, medan Mogen ved Møsvatn og Vivel i Veigdalen har omlag 710-750 mm. Dagali i nordaust har berre 490 mm. I Dagali er vinteren tørr med ein del nedbør sommartid. Ved dei andre stasjonane er fordelinga av nedbør jamnare over året. Ved Svandalsflona er somrane kjølige, og vinteren lang og kald. I Dagali er vinteren og kald, medan somrane er varme når ein tek omsyn til høgda over havet.

Det er dokumentert ei auke i mengda nedbør for heile året og ei auke i mengda snø på vestvidda dei siste 25 åra i høve til føregåande periodar (www.met.no). Sjølv om ein har nokre erfaringar med kva dette kan innebere, er det ikkje vurdert nærmare korleis effektane av ei forventa klimaendring vil slå ut for Hardangervidda.

3.2 Geologi

Berggrunnen på Hardangervidda er forholdsvis oversiktleg. Sjølve grunnplatået er bygd opp av prekambrisk grunnfjell og består i hovudsak av hard gneis og granitt som dominerer heile austvidda. Det gamle grunnfjellet vart seinare fløymd over av hav. På havbotnen vart det avsetningar av grus, sand, slam, leire og kalkhaldige organismar som seinare vart omdanna til ulike sedimentære bergartar.

Under den kaledonske fjellkjedefoldinga vart svære flak av harde bergartar skuva inn over den gamle havbotnen frå vest. Landet heva seg seinare, mest i vest, slik at vatn og brear fikk ekstra godt tak her og skar seg djupare ned enn lenger aust, der fallet var mindre. Det gamle skuvedekket er det lite att av. Det ligg eit stort parti rundt Valldal og vestover mot Odda, og vi finn restar i form av Hårteigen og berggrunnen under Hardangerjøkulen. Den gamle havbotnen ligg att som store flak over grunnfjellet og dekkjer store delar av vestvidda og området frå Nordmannslågen til vest for Halnefjorden. Dei kalkrike bergartane gjev eit godt jordsmonn og gjer saman med mykje nedbør at vestvidda er langt frodigare enn austvidda.

Under heile istida var Hardangervidda dekt av ein stor isbre. Skuringsstriper syner at isen dels flytta seg mot aust og dels mot vest. Under avsmeltinga var det store elver både oppe på og under breen, og det vart danna store tunnelar der sand og grus vart avsett. Da isen forsvann, vart desse avsetningane liggjande som lange grusryggar (eskerar) i terrenget. Dei siste store breane forsvann truleg for omlag 9000 år sidan. Ved sida av Hardangerjøkulen, finn vi i dag fleire mindre brear i vest og sørvest.

3.3 Vassdrag

Hardangervidda ligg på vasskiljet mellom Aust- og Vestlandet, og fleire store vassdrag har sine kjelder inne på Vidda. Numedalslågen har utspring i Nordmannslågen og renn nordaust mot Dagali. Kvenna er det andre store vassdraget på austvidda, og det har sine kjelder langt vest for Litlos. Elva renn vest-aust mot Møsvatn. Songavassdraget ligg sør for Kvenna. Elvene Kinso og Veig drenerer Vidda

i nordvest. Veig har sine kjelder aust for Hårteigen og renn mot nord før ho kastar seg utfor Valurfossen på veg mot Eidfjord. Kinso har utspring i ei rekkje vatn vest for Hårteigen og dannar på veggen ned til Husedalen mot Kinsarvik ei eineståande rekkje med fossefall.

Vassdraga på Vidda er generelt lite påverka av sur nedbør på grunn av gunstig berggrunn. Sør på Vidda i Telemark har det vore problem som følgje av forsuring, og fleire vatn i nasjonalparken er her kalka.

Dei fleste vassdraga på Vidda er regulerte utanfor verneområda, med unntak av Veig og Dagali, som er varig verna. I tillegg er Opo og Kinso i Ullensvang varig verna. Nokre reguleringar kjem i berøring med verneområda, slik som Halnefjorden som ligg i Skaupsjøen/Hardangerjøkulen landskapsvernområde medan det regulerte Heinvasdraget ligg i nasjonalparken. Tinnhølen er demma opp og det er grave jordvoll mot aust for å hindre utløp mot Numedalslågen. Ved Viersla er det ein mindre trebukkedam som fører Vierslafeltet austover i staden for ned Olavsdalen mot Veig. Dette er eit tiltak som vart gjort på 50-talet og som sidan har blitt ståande. Utløpet av Bjornesfjorden og Langesjøen var senka på 1950-talet for å auke vassføringa i Numedalslågen. Utløpa er seinare restaurera i fleire omgangar. I Veigvatnet ligg det reguleringsanlegg som er take ut av bruk.

3.4 Landskapet

Landskapet er «de samlede fysiske omgivelser som omgir oss utendørs under åpen himmel» (Bruun 1996). Naturgrunnlaget utgjør basis i landskapet, men landskap er ikkje det same som natur. Kulturpåverknad frå gamal og ny tid er og ein del av landskapet. Ei brei forståing av landskapet føreset ei analyse og skildring av både natur- og kulturfaglege tilhøve. Heilskapsinntrykket av landskapet slik vi opplever det vert samla i landskapsbiletet. Dette omfattar både synsinntrykk, lukt og lyd (Bruun 1996). Også kunnskap om og tilhøyring til eit område spelar inn på opplevinga av landskapet. Viddeplatået utgjør basis for

verneområda, men spennet i typar landskap er stort og varierer frå frodig skog i Husedalen ned mot 260 moh i vest til golde høgfjell og den mektige Hardangerjøkulen i nord, 1819 moh. Det aller meste av verneområda ligg over 1000 moh, og berre to prosent av nasjonalparken er skog. I aust er det eit storskala, ope viddelandskap med store vatn, lange flyer og fjellparti med runde konturar. På sentralvidda er landskapet flatt, med mange små og store vatn og store myrparti. I vest er landskapet variert og skiftande med høge nutar og tronge, bratte dalar ned til fjordnivå.

Store delar av Hardangervidda har vore hausta av menneske kontinuerleg sidan istida, og eit uttal av ulike kulturminne set eit varierende kulturpreg på landskapet saman med påverknad av beitende husdyr. Hovudtyngda av landskapet er likevel utan større påverknad frå nyare tid. Kulturminne er ei positiv omtale av menneskelege spor, og kulturminne aukar opplevinga av landskapet.

Område med liten eller ingen menneskeleg påverknad kallast naturlandskap. Kulturlandskap er område som har ei meir eller mindre sterk påverknad av landskapet, og det går ikkje noko skarpt skilje mellom natur- og kulturlandskap. Område der det føregår uttak av naturen sin produksjon gjennom beiting, støling og andre ekstensive driftsformer, kan kallast haustingslandskap (Bruun 1996). Det meste av Vidda er naturlandskap, haustingslandskap eller tidlegare haustingslandskap som er på veg attende mot ein naturtilstand.

...

Landskapet vert forvalta av svært mange partar gjennom utøving av ulike eigedoms- og rettstilhøve og ved handtering av ulike lover. Landskapet er slik sett summen av alle dei naturlege og menneskeskapte prosessar som skjer, og det føreset eit samarbeid mellom alle aktørane dersom ein skal nå eit felles mål for forvaltninga.

3.5 Planteliv

På grunn av store variasjonar i klima, høgdslag, berggrunn og jordsmonn står Hardangervidda nasjonalpark og dei

Berastølen i Veigdalen. Foto: Gunnar Elnan

Foto: Per Jordhøy

to landskapsvernområda i ei særstilling m.o.t. variasjon i vegetasjonstypar (Lye 1985). I Husedalen heilt vest i nasjonalparken, går vernegrensa ned til 260 moh. Her finn ein stor furuskog og ei rekkje varmekjære planter. Ved nasjonalparkgrensa i søraust finn ein planter med austleg utbreiing, som m.a. åkerbær. Sjølv om vi har nasjonalparkar som kan vise til større rikdom av planteartar, er Hardangervidda spesiell m.a. fordi vi finn sør- og vestgrensa for mange av våre fjellplanter her (Moe 1995). Dei mange og store myrene er eit særtrekk for plantelivet på Vidda.

Hardangervidda er generelt godt undersøkt m.o.t. til flora, og Lid (1959) har utføleg dokumentert og skildra plantelivet på Vidda. Sjølv om Hardangervidda vert rekna som eit av dei best undersøkte høg fjellsområda i Noreg, vert det enno gjort nye funn når det gjeld utbreiing av ulike planter i området. Snøsoleia er døme på funn av ein ny art på Vidda frå seinare tid, den har sin sørvestlegaste utbreiing her (Aamlid 1990). Den lågare floraen med lav, mose og sopp er ikkje utfyllande registrert. Vest på Vidda finn vi dei rikaste og mest interessante botaniske førekomstane. Forvaltninga er ikkje kjent med direkte trugsmål mot enkelte plantelokalitetar eller sjeldne plantar. Den einaste utsette fjellplanta i området er tinderublom, som veks fleire stader ved Finse (Høiland 1990).

I tidlegare tider var det omfattande husdyrbeite og vedhogst både i stølsområda og i felægerområda, noko som førte til eit sterkt kulturpreg på vegetasjonen. I dag er det beite av sau som utgjer den største kulturpåverknaden på

vegetasjonen. Beitetrykket frå sau varierer på Hardangervidda frå ingen beite i delar av Kvennaområdet til konsentrasjonar som gjev store endringar i samansetting av vegetasjonen.

3.6 Dyreliv

Hardangervidda har ein rik og samansett fauna, med registrering av over 120 fugleartar og minst 21 artar pattedyr. Ei rekkje arktiske artar har si sørlegaste utbreiing her. Det gjeld m a fjelljo og havelle, samt artar som fjellrev og snøugle, som i dag er særsparsame innslag i faunaen. Lemen, fjellrotte, rype og rein er mellom karakterartane, og aure er nesten einerådande fiskeart i heile verneområdet.

I dag finst ingen fast bestand av store rovdyr i økosystemet her. Streifdyr av jerv vert sporadisk registrert sør før Hallingskarvet. Desse dyra må sjåast i samanheng med førekomsten i Nordfjella.

Fjellrev var i utgangspunktet ein karakterart på Vidda, men i dag finst berre ein svært sparsam førekomst heilt nord på vidda/Nordfjella.

Hardangervidda var i utgangspunktet eit område som var fritt for fisk, men auren fekk for lange tider sidan hjelp av menneske til å etablere seg her. I dag finst auren i nær sagt alle vatn på Vidda, og i verneområda er auren nærmast einerådande fiskeart. Mange stader er fiskevatna særsparsame produktive, god næringstilgang i form av marflo og skjoldkrepser er ei hovudårsak til dette.

Villreinen står i særstilling på Hardangervidda. Historisk sett er reinen i Langfjella, dvs. Hardangervidda, Setesdal-Ryfylke og Nordfjella, preget av genmateriale med opprinnelse Sør/Sentral-Europa. Trolig fulgte reinen isens tilbaketrekking etter siste istid. Kulturspor viser at det i alle fall har vært rein på Hardangervidda i 8000 år.

Reinen har utviklet en nomadisk livsførsel som er tilpasset fjellets marginale forhold og store årstidsvariasjoner. Den har sesongvise trekk, og den kan også utvikle sykluser der områder blir liggende ubrukt flere år før de igjen tas i bruk.

Kartlegging av bla. fangsgraver viser at reinens leveområder i Sør-Norge var noe større tidligere. Største endring er trolig at områdene nå er splittet opp av veier og andre tekniske inngrep som sterkt begrenser den omfattende utveksling av dyr man hadde før.

Funn av en rekke fangstgraver og andre kulturminner fra steinalderen viser at reinen på Hardangervidda har vært viktig for menneskene i uminnelige tider. Fra slutten av 1700-tallet til 1950-åra ble det drevet tamreindrift. Dette opphørte blant annet fordi det var vanskelig å holde tamreinen fra villreinen.

Det vises til kapittel 5 for mer om villrein.

3.7 Kulturhistorie og kulturminner

«Også kulturhistorisk står Hardangervidda i en særstilling blant fjellområdene. Alt i tidlig steinalder trakk de første menneskene opp på Vidda, på jakt etter villrein. Området har siden vært i uavbrutt bruk frem til i dag, og er derfor særlig rikt på kulturminner. Mye er bare delvis kartlagt. Hardangerviddas natur- og kulturmateriale har dannet grunnlaget for en rekke, store norske og internasjonale forskningsprosjekter, noe som gir Vidda stor betydning som referanseområde i en rekke sammenhenger.»

St.meld. nr. 43 (1978-79) Om Hardangervidda

Ein kan dele kulturminne på Hardangervidda inn i følgjande hovudgrupper:

Fangst og fiske. *Dei fyrste menneska som kom til Hardangervidda etter istida for omlag 9.000 år sidan var reinsdyrjegerar. Minne om dei første fangstfolka finst på buplassar og fangstplassar i form av faste automatisk freda kulturminne, mellom anna reiskap av flint, bergkrystall, kvartsitt og skifer. Det er registrert meir enn 250 buplassar frå steinalderen på Vidda. Dei eldste buplassane synast å liggje nord for Ustevassdraget. Det finst truleg steinalderbuplassar ved dei fleste vatna på Vidda. Det er registrert meir enn to tusen dyregraver på Vidda. Det er ofte ei funksjonell samanheng med dyregraver, ledegjerde, bogastelle, kjøttgøyme og gjerne ei bu for overnatting. Bruken av Vidda i dag for fangst og fiske utgjer ein ubrotten tradisjon gjennom 8-9.000 år.*

Ferdsløp. *Det er eit nett av gamle vegar eller sleper over Vidda. Gamle sleper, bruer og vad er i stor grad frå før reformasjonen og dermed automatisk freda. Dei gamle ferdsløpene er registrert gjennom "Prosjekt Nordmannsslepe" (Buskerud fylkeskommune 2001). Dei mest kjente av dei gamle slepene er Nordre Nordmannsslepa frå Eidfjord mot Tunhovd, Store Nordmannsslepa frå Ullensvang mot Telemark og Numedal, Nordmannsslepa frå Kinsarvik mot Telemark og Hardingslepa frå Sørfjorden mot Telemark. Marknads plassane vart ofte lokaliserte ved sleper med stor trafikk.*

Stølsdrift. *Tradisjonen med stølsdrifta kan gå attende til yngre steinalder/bronsealder. Stølsdrifta har vore av stor økonomisk verdi for bygdene i låglandet. Av bygningstradisjonane på Vidda er stølane dei mest samansette anlegga med mange funksjonar. Byggjeskikken er funksjonell og har endra seg lite gjennom tidene. Klyngjestølane, dei store fellesstølane med mange brukarar i ei stølsgrend, dominerer biletet på vestvidda. På austvidda ligg stølane for ein stor del spreidd og enkeltvis. Den største konsentrasjonen av stølar ligg likevel i Dagali og Seterdalen, utanfor verneområda. Medan stein er eit dominerande byggjemateriale på vestsida, er lafta stølshus meir vanleg på austsida. Regionale forskjellar i materialbruk og byggjeskikk kan truleg avspegla byggjeskikken i låvlandet. Stølsgrenda avspeglar og eigedomsformer og samarbeidsformer i fjellet.*

Gjennom tidene vart nye stolar tekne opp og andre vart lagde ned. Bygningane som var ute or bruk forfall fort, men nye brukarar vølte stølshusa når dei tok over garden. Mange brukarar hadde part i fleire stolar og flytte frå støl til støl med års mellomrom, både på grunn av beitet og fordi skogen vart hogd ned. Den tradisjonelle stølsdrifta er ikkje lengre ein vanleg del av gardsdrifta. Det er difor ei stor utfordring å verne stølsmiljøa for framtida som eit viktig dokument om bruken av Vidda.

Driftetraffikken. Ein viktig skilnad mellom stølane og felæggra er at dei siste var kvile- og overnattingsstader for beite- og driftetraffikken, og ikkje hadde stølsproduksjon. Mange av slepene på Vidda har samband med driftetraffikken som kom i gang på 1600-talet, då bergverksdrifta på Austlandet tok seg opp.

Fast busetnad. Fleire stader i verneområda finst det minne etter fast busetnad som varte fram mot vår eiga tid, t.d. i Kvennadalen. Tilgang på fisk og vilt og gode beitetilhøve var viktig grunnlag for den faste busettinga.

Tekniske kulturminne er eit vidt omgrep som femner om m.a. førhistoriske steinbrot (skifer, kvartsitt og bergkrystall) grustak, hellebrot, blyglans/sinkblende-uttak, vasstemme, demningar, blesteromnar, tufter og kolmiler, åleine eller i samband med jernutvinning. Framstilling av jern tok til i åra omkring Kristi fødsel. Dei fleste anlegga er frå eldre jernalder fram til vikingtid, og nokre er frå mellomalder, og er såleis automatisk freda kulturminne. Tekniske anlegg frå det 20. hundreår i form av demningar, vegar osv. er og kulturminne som er verna etter naturvernlova som ein del av landskapet.

Segn, tradisjonar og namnebruk. Den munnlege tradisjonen er viktig for forståinga av Vidda. NOU 1974: 30B framhevar særleg øvre Kvenna, øvre Veig og områda kring Nordmannslågen som område med symbolverdi.

Nokre av desse områda kan vere automatisk freda etter kulturminnelova § 4f. Gamle dokument, folkelivsskildringar, rettsdokument og Høgfjellskommisjonen sitt arbeid frå 1909 og frametter inneheld verdfullt kulturhistorisk materiale.

Forvaltingsplanen påpeker behovet for flere registreringer for å få fullgod oversikt over kulturminnene i verneområdene på Vidda.

Prosjektet "Kulturminner på Hardangervidda" har systematisert alle tilgjengelige stedfestede registreringer av fredede kulturminner. Kulturminner fra nyere tid er også tatt med, men noe mer sporadisk. Prosjektrapporten *Hardangervidda gjennom 9500 år - en kulturhistorisk rapport* gir god oversikt og kan være til god hjelp for kommunene og reiselivet i deres videre mer detaljerte planlegging.

Arealmessig omfatter prosjektet alle arealer innenfor planens utredningsområde, samt verneområdene. Prosjektet er et samarbeid mellom kulturvernmyndighetene i de tre fylkeskommunene, Riksantikvaren og Regional plan for Hardangervidda.

Hensikten er todelt, - både å gi kommunene lett tilgjengelig kunnskap om kulturminner som må tas hensyn til i videre lokal planlegging og å gi vernemyndighetene oversikt over kulturminnene som kunnskapsgrunnlag for en kulturminneplan i de vernede områdene. For kommunene kan også kunnskap om kulturminner knyttet til villrein og kulturminner være med å styrke opplevelseshette næringer.

Fangstgrop på Dagalitangen. Foto: Per Jordhøy

4. Lokalsamfunnene rundt Hardangervidda

4.1 Fakta om kommunene

Kommunetallene nedenfor baserer seg på statistikk fra Statistisk sentralbyrå (SSB) og Statens Kartverk.

Areal tall for kommunene og planområdet

Planen berører de tre fylkene Buskerud, Telemark og Hordaland, og de ni kommunene Hol, Rollag, Nore og Uvdal, Tinn, Vinje, Odda, Ullensvang, Eidfjord og Ulvik. Totalt omfatter de ni kommunene drøyt 15.000 km². Knappt 10% av dette er ferskvannsareal.

Areal t fordeler seg slik mellom kommunene km ²	
Hol	1854,63
Rollag	449,28
Nore og Uvdal	2502,29
Tinn	2044,94
Vinje	3105,84
Odda	1615,93
Ullensvang	1398,85
Eidfjord	1491,58
Ulvik	720,77
Totalt	15184,11

(Kilde: Statens kartverks arealstatistikk for 2010)

Planområdet for Regional plan for Hardangervidda utgjør 9.605 km². Omlag 45% av dette er vernet etter naturvernloven. Nasjonalparken på Hardangervidda er det klart største av verneområdene.

Befolkning

Folkemengden i de ni kommunene utgjorde ved inngangen til 2010 vel 30.000 personer. Kommunene har de siste årene hatt nedgang i folketallet. Tabellen nedenfor viser flere detaljer:

Folketallsutvikling i Hardangervidda-kommunene 1980 -2010				
	1980	1990	2000	2010
Hol	4580	4726	4642	4422
Rollag	1429	1455	1492	1390
Nore og Uvdal	2873	2903	2764	2514
Tinn	7480	6876	6560	6022
Vinje	3945	3917	3869	3641
Odda	9183	8289	7727	7047
Ullensvang	4041	3988	3562	3382
Eidfjord	1208	1070	1037	958
Ulvik	1362	1239	1222	1129
Totalt	36101	34463	32875	30505

Kommunene har en utfordring med å snu flyttestrømmen. SSB's prognoser basert på middels vekst antyder noen ulikheter framover, der noen fortsatt vil få nedgang mens andre vil flate ut eller vokse noe.

Sammenlignet med landet for øvrig, har alle kommunene få personer per km². De fleste har relativt stor andel med spredt bosetting.

Flere av kommunene preges av en befolkningsstruktur med relativt stor andel eldre over 80 år. Dette er en utfordring for utviklingen framover.

Næring

Landbruket står relativt sterkt i kommunene rundt Hardangervidda. Nore og Uvdal, Ulvik og Ullensvang utmerker seg med at denne næringen sysselsetter mer enn 10% av de som arbeider i kommunen.

Landbruket rundt Hardangervidda er karakterisert av mange mindre bruk med et "mangesystem" dominert av sauehold og beitebruk i fjellet, melkeproduksjon, jakt, fiske og utmarksnæringer og utleie (av husvære og jakt- og fiskerettigheter). I Ulvik og Ullensvang er dessuten fruktproduksjon svært viktig.

Hol særmerkes av høyere andel i tertiærnæringene enn både fylkes- og landsgjennomsnittet. Også Ulvik og Eidfjord har relativt mange i tertiærnæringene. Reiselivet er viktig årsak til dette.

Odda, Tinn og Rollag skiller seg fra de øvrige med relativt mange i industri.

Reiseliv og fritidsbebyggelse

Flere av kommunene rundt Hardangervidda har satset mye på hytteutbygging og reiseliv. Hol fremstår som den største vinterdestinasjonen med ei stor reiselivsnæring.

Utbygging av fritidsbebyggelse har stort omfang i alle de østlige kommunene, mens det er svært lite i Ulvik og Ullensvang. Totalt er det nesten 20.000 fritidsbygninger i disse kommunene (januar 2010). (Bygninger med flere boenheter regnes som en bygning. Bolighus og våningshus som benyttes som fritidsbolig er ikke inkludert.)

Fordelingen mellom kommunene framgår av tabellen nedenfor, likedan antall bygg per km² i kommunen.

	Antall fritidsbygg	Landareal km ²	Fritidsbygg per km ² landareal
Hol	5040	1669	3,02
Rollag	1773	434	4,08
Nore og Uvdal	3834	2281	1,68
Tinn	2741	1858	1,48
Vinje	4009	2740	1,46
Odda	1278	1481	0,86
Ullensvang	221	1291	0,17
Eidfjord	787	1393	0,56
Ulvik	273	671	0,41
Totalt	19.956	13.818	1,44

Store deler av året gir dette betydelig tilstrømning av fritidsbeboere og mer sporadiske gjester. I slike perioder øker befolkningen betydelig. Dette gir kommunene muligheter for næringsliv, sysselsetting og økt attraktivitet, men det gir også utfordringer knyttet til blant annet kommunalt tjenestetilbud og arealbelastning.

Eiendomsstruktur

Hardangervidda nasjonalpark (3.422 km²) er spesiell blant nasjonalparkene i Norge ved at hele 52% er privat eiendom, mens 48% er statsallmenning. De øvrige verneområdene innenfor planområdet er mest privat grunn.

Innenfor planområdet (inkludert verneområder) er 73% privat eid, mens drøyt 26% er statsallmenning. Staten er grunneier i statsallmenningene, men de lokale fjellstyrene forvalter rettighetene som for eksempel beite, jakt og fiske etter fjelloven. På Hardangervidda ligger Rauland, Røldal, Ullensvang, Eidfjord, Øvre Numedal

og deler av Ulvik statsallmenning. I tillegg finnes noen mindre areal med statsskog (Statsskog er grunneier) og prestegårdsutmark (tilhørende Opplysningsvesenets fond).

Eiendomsstrukturen er svært ulik rundt Hardangervidda. I Hordaland er store arealer, ca. 1.810 km², statsallmenninger. I Buskerud utgjør statsallmenningen 411 km², mens den eneste statsallmenning i Telemark er Rauland med 68 km² (tallene omfatter både vernede og ikke vernede områder). De private eiendommene på Hardangervidda er dels sameier, dels enkelteierdommer. Eiendommene på sør- og østvidda er gjenomgående mye større enn på vestvidda.

4.2 Bo- og virkelyst

Hardangerviddakommunene har utfordringer knyttet til å opprettholde folketallet, og ønsker å snu denne trenden.

Både lokalt, regionalt og sentralt settes det fokus på hvordan Norge skal stimulere til økt bo- og virkelyst i distriktene. Rundt Hardangervidda jobbes det konkret med denne utfordringen gjennom blant annet følgende prosjekter

- *Vi snur vinden – fleire folk til Vest-Telemark og Prøvebustad Øyfjell* i Vinje kommune
- *Lys i alle glas* – et prosjekt i Buskerud der bl.a. Rollag og Nore og Uvdal kommuner deltar
- *Flytt til Hardanger* - et samarbeidsprosjekt mellom fylkeskommunen og Hardangerkommunene
- *Kommuner med nedgang i folketallet* - et forprosjekt i Buskerud fylkeskommune i 2009 som videreføres i 2010 med hovedprosjektet Lokal utvikling i kommunene (LUK).

Fylkeskommunene bidrar også til disse prosjektene.

I Kommunal- og regionaldepartementet arbeides det med både nytt *bolystprogram* og satsing på *lokal samfunnsutvikling i kommunene*. Fylkeskommunene forventes å være pådrivere i dette regionalt.

Verdiskapingsprogrammet for naturarven, et samarbeid mellom Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet, skal bidra til at verneområder og nærliggende områder blir en ressurs for samfunnsutviklingen i berørte kommuner. "Vidda Vinn", et samarbeidsprosjekt i Vinje og Tinn kommuner, er del av dette programmet.

Krâmmøyi i Møsvatn

5. Viktige hensynsområder

5.1 Villrein

Leveområder

Norsk Villreinsenter (NVS) har ut fra faglige vurderinger kartlagt villreinens potensielle leveområder (NVS-notat 1/2009, NVS-rapport 7/2010 og kart datert 10.07.2009). Arbeidet ble startet opp med bakgrunn i fylkesdelplanen, og gir et svært viktig innspill i arbeidet med å avgrense det nasjonale villreinområdet på Hardangervidda.

Arbeidet er en sammenstilling ut fra dagens kunnskapsnivå og tilgjengelige data. NVS har fokusert på:

1. Faglig gjennomgang av særlig viktige funksjonsområder
2. Oppdatering av kvalitative data (intervjubaserte) med lokal prosess
3. Bruk av kvantitative data (stedfestede) for supplering og kvalitetssikring av kvalitative data
4. Fastlegging av en biologisk fundert ytre grense for villreinens leveområde.

Viktigste kvantitative data som har vært brukt er GPS-posisjoner fra merkede simler, observasjoner fra Statens Naturoppsyn (SNO) og andre. På Hardangervidda har GPS-merkingen pågått siden 2001. Dette gir et godt bilde av reinens arealbruk i dette tidsrommet.

NVS' kart (figur 1) viser biologisk leveområde og trekkområder (utvekslingsområder):

- Røde piler viser trekk som er viktige for utveksling mot andre nasjonale villreinområder, og trekk med særlig fokus pga. trekkbarrierer. Reinen har viktige trekk for utveksling mot Nordfjella vest for Finse i Ulvik, og viktige trekk for utveksling mot Setesdalsheiene over E134 i både Odda og Vinje kommuner. Andre viktige trekk med utfordringer er trekk over Rv7 i både Hol og Eidfjord kommuner og trekk over Fv124 (ved Imingfjell) i Nore og Uvdal og Tinn kommuner.
- Rosa piler viser trekkområder som ble brukt til utveksling mot Ble og mot Brattefjell-Vindeggen i tider da bestanden var betraktelig større enn dagens bestand.

Kartets avgrensning viser et betydelig større areal enn de særlig viktige funksjonsområdene som er vist i figur 2. Dette skyldes at NVS' avgrensning viser potensielle leveområder, og avgrensning av areal som under gitte betingelser er viktige. Noe av grensetrekkingen har vært omdiskutert lokalt.

Det er også utarbeidet habitatkart som viser potensielt viktige kalvingsområder, vinterbeiteområder og sommerbeiteområder. Habitatkartene gir informasjon om viktigheten av ulike arealer for reinen. Det vises til NVS Rapport 7/2010 *Kartlegging av villreinens arealbruk på Hardangervidda* for utdypende informasjon om habitatkartene.

Hardangervidda framstår i dag som det største sammenhengende villreinområdet i Norge. Av det drøyt 8100 km² store villreinområdet er 68% beiteareal og 15% er vinterbeite (NINA Rapport 551).

Dagens villreinstamme

på Hardangervidda er et resultat av opprinnelig villrein og menneskelig aktivitet i form av bl.a. jakt og tamreindrift. Skyhetsnivået karakteriseres som en mellomting mellom forvillet tamrein og de mer opprinnelige stammene på Dovre.

Bestandstørrelsen på Hardangervidda har variert mye de siste 50 åra. I nyere tid har det vært to bestandstopper, en på midten av 60-tallet og en på begynnelsen av 80-tallet. Det var trolig over 25.000 vinterdyr i disse to periodene, mens bestanden vinteren 2001/2002 var på maksimalt 6.500 dyr. Trolig var tallet i 2002-2003 helt nede i 4400- 4800 dyr (estimat fra NINA).

Bestandsstørrelsen var ca. 8.000 dyr før kalving våren 2009. Kondisjonen vurderes som langt bedre nå enn for 10-15 år siden. Bestandsmålet er i dag satt til 11.000 vinterdyr.

Villreinen på Hardangervidda har opprettholdt det nomadiske livsmønsteret. Den har grovt sett vinterbeiter i øst, og kalvingsområder og sommerbeiter i sør og vest.

Figur 1. Leveområder og trekkområder (Norsk villreinsenter, 2009)

NINA har illustrert hovedtrekk i reinens nomadiske vandring på Hardangervidda fordelt på 13 årstider, figur 2. Det understrekes at denne figuren er basert på et begrenset antall merkede simler over få år med relativt liten bestand.

Figuren viser hvordan reinens bruk av Hardangervidda endres gjennom året mht. hvor den har sitt hovedtilhold til ulike tider, hvor store arealer den disponerer og i hvilken grad områdene brukes årlig.

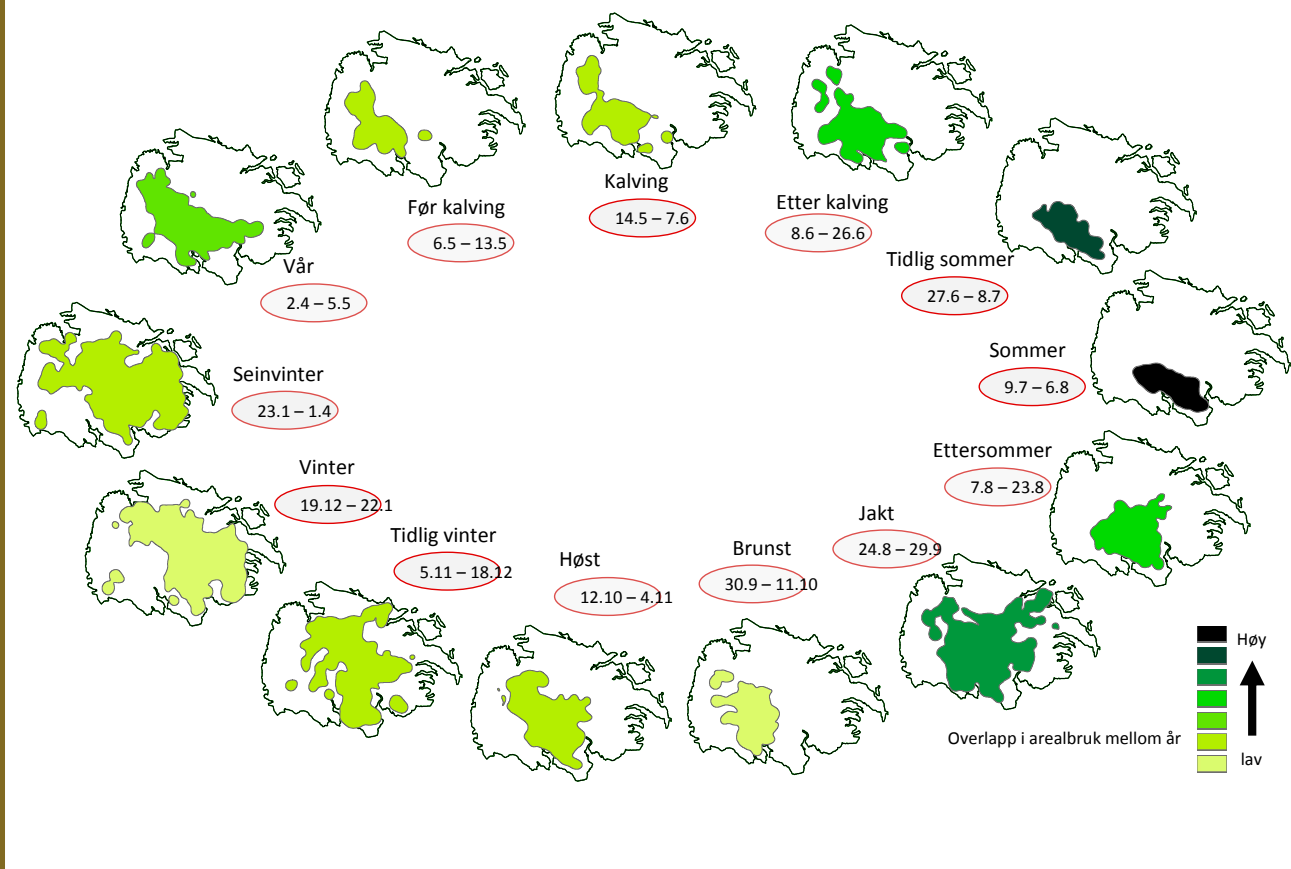
Om vinteren bruker reinen relativt store områder, og det er ca. 40% overlapp i områdene som brukes hvert år (symbolisert med lys grønnfarge). Sommersesongen avviker betydelig fra dette, både ved at det er små områder som brukes og ved at det er de samme områdene

som brukes hvert år (overlapp mellom år er 80% eller mer, symbolisert med svart farge).

Denne figuren er basert på GPS-data fra 2001 til 2007. Tidligere observasjoner viser at arealbruksmønsteret endrer seg over tid. Eksempelvis var tyngdepunktet i kalvingsområdene på 70- og 80-tallet nordvest på vidda i blant annet Veigdalen, mens kalvingen de siste årene i stor grad har skjedd i Raulandsfjella. NINA-rapport 551 utdyper dette.

Det er viktig å merke seg at svært store deler av vinterbeitene, og også viktige sommerbeiter, ligger utenfor nasjonalparken. Dette synliggjør at det regionale planarbeidet er viktig for villreinen. Kalvingsområdene er i stor grad innenfor nasjonalparken.

Hovedtrekk i reinens bruk av Hardangervidda i perioden 2001- 2007

Fiatur 2. Villreins nomadiske arealbruk på Hardangervidda. 2001-2007. (Kilde: Olav Strand, NINA)

Villreinforvaltning

Hardangervidda villreinområde er på 8136 km² og berører alle kommuner og fylker som deltar i dette planarbeidet pluss Aurland kommune i Sogn og Fjordane fylke. Privat eiendom utgjør 70 % av arealet, mens 30 % er statsallmenning.

Mange instanser er involvert:

Miljøverndepartementet er ansvarlig for utarbeiding av de årlige budsjetter og å påse at politiske beslutninger som fattes i Storting og Regjering, settes ut i livet. **Direktoratet for naturforvaltning** (DN) er det øverste faglige villreinorgan og har blant annet ansvar for utarbeiding av forskrifter, tildeling av økonomi til villreinområdene, klarlegging av kunnskapsbehov og finansiering av forskning og overvåking. **Fylkesmannen** har en viktig rolle i å påse at villreininteressene blir ivarettatt i arealforvaltningen. Fylkesmannen skal også gi råd og veiledning til villreinnemnder og villreinutvalg.

Den daglige forvaltningen av villreinområdene skjer i et samspill mellom privat og offentlig sektor. Hoved-

ansvaret for den daglige driften skal ivaretas av rettighetshavernes organ, **villreinutvalget**, mens utøvelse av offentlig myndighet ivaretas av den statlige **villreinnemnda**.

Alle kommuner skal oversende plan- og arealspørsmål som kan berøre villreinen og dens leveområder til villreinnemnda som høringsinstans i slike saker.

Villreinnrådet er ikke en del av villreinforvaltningen, men det skal være et bindeledd mellom villreinområdene og ivareta villreininteressene ved å ta opp til behandling saker av felles interesse. Her kan både villreinutvalg og villreinnemnder være medlemmer.

Lufsjåtangen og Dagalitangen

De østlige tangene Lufsjåtangen og Dagalitangen er viet særlig oppmerksomhet gjennom et eget delprosjekt (NINA Rapport 412). Hensikten har vært å få belyst hvorfor disse til dels gode vinterbeiteområdene, som i tidligere perioder har vært mye i bruk, i dag brukes lite av reinen. Og hvilke tiltak som må til for å bedre tilgjengeligheten til områdene.

Tidligere har man anslått at disse to østlige tangene hadde 15% av vinterbeiteressursene. Nye beregninger viser at 5% av rabbene og 10% av vinterbeiteressursene på Hardangervidda er her. Når bestanden er stor og/eller vinterforholdene vestover er vanskelige, er disse arealene som reserveareal svært viktige for reinen.

NINA påpeker i sin rapport at tangehalsene er avgjørende for tilgjengeligheten. Vassdragsregulering, veg og vegtrafikk, hytter og hytteliv, menneskelig ferdsel og motorisert ferdsel påvirker reinens bruk av leveområdene. Men det understrekes at det er vanskelig å vurdere virkningen av hver enkelt faktor.

For å kunne opprettholde **Lufsjåtangen** som vinterbeite konkluderer NINA med følgende hovedpunkt:

- Vinterstengt vei over ved Imingfjell, minst med den perioden man har i dag, må videreføres.
- Det kan være formålstjenlig å omplassere hytter som ligger utsatt i forhold til villreintrekket. Hyttene ved Sandbuområdet påpekes spesielt. Men siden man har lite erfaring med effekten av denne type avbøtende tiltak, bør dette i så fall gjennomføres med detaljerte planer og oppfølging for å måle effekten.
- Stier og løypetraséer tilpasset villreins trekk.

I et notat kommenterer Tessungdalen Utmarkslag denne rapporten. De er sterkt uenige i en del av konklusjonene. Ut fra sine lokale erfaringer mener de at forstyrrelsene fra veien og hyttene på tangehalsen er mindre enn det NINA hevder. Utmarkslaget

- etterlyser fokus på hindringer av trekk fra sentrale deler av vidda og fram til tangehalsområdet,
- etterlyser forklaringer på stor villreinaktivitet for 25 år siden etter etablering av både omdiskuterte hytter og vei, og spør også hva man skal restaurere tilbake til,
- understreker viktigheten av samspill mellom befolkning og villrein i dette området.

Trekket ut på **Dagalitangen** er i dag hindret av relativt trafikkert veg (Fv 40), betydelig hyttebebyggelse og utstrakt ferdsel. Om Dagalitangen sier NINA at det er langt vanskeligere å finne løsninger for å stimulere trekk ut på tangen igjen. Aktuelle tiltak kan være å sanere hytter, å legge vei i tunnel og å regulere ferdsel.

Virkning av ferdsel

NINA har på oppdrag av Direktoratet for naturforvaltning gjennomført prosjektet Ferdsel i villreins leveområder (NINA Rapport 551). Prosjektet har hatt til hensikt å gi innspill om villrein og ferdsel i de pågående regionale planprosessene.

Utbygging i randsonene og inne i villreinområdene, og ferdsel og trafikk som følge av dette i villreinområdene, har medført betydelige endringer i villreins atferd og arealbruk. Mange studier har dokumentert villreins respons på forstyrrelser, både på fysiologisk nivå som kortvarige atferdsendringer, og som regionale effekter

der forstyrrelser eller tekniske inngrep påvirker reinens arealbruk. NINA påpeker at viktige forskningsmål fremover vil være å få bedre dokumentasjon på hvilken funksjonell betydning ferdselen har på villreins biologi og bestandsdynamikk.

I hvilken grad forstyrrelser er et problem vil også avhenge av omfang og lokalisering av ferdsel. Resultater fra ulike undersøkelser viser at 80-90 % av ferdsel skjer langs merkede siter og oppkjørte skiløyper. Dette innebærer at vi har gode muligheter til å kanalisere ferdselen dit den gjør minst skade. Mer kunnskap om folks bruk av villreinområdene vil likevel være viktig i framtidig forvaltning.

NINA understreker at man må prioritere mellom viktig og mindre viktig påvirkninger i villreins leveområder, og sette inn tiltakene der man kan oppnå god effekt.

Viktige anbefalinger i NINA Rapport 551 (s. 84) er å:

1. *Prioritere mellom viktig og mindre viktig påvirkning av villreins leveområder, identifisere fokusområder og å sette mål for utviklingen av fokusområdene. ...*
2. *Etablere rutiner som gjør det mulig å etterprøve måloppnåelsen og dokumentere i hvilken grad utviklingen i villreins leveområder er i samsvar med miljømåla som er satt for ett gitt område. ...*
3. *Videreutvikle strategier og arenaer for brukermedvirkning, der det er en kontinuerlig dialog om problemstillingene og implementering av kunnskap blant brukere, forvaltere og beslutningstakere. Slik kan en opparbeide nødvendig aksept, forståelse og kapasitet for forvaltningen på tvers av etablerte sektorinteresser.*

På Hardangervidda trekkes sommerbeitene mellom Hellevassbu og Litlos, Imingfjell-Sønstevatn-Smårøi, Rv 7, Stegaros og Graveidet og reguleringsmagasiner generelt følgende fram som viktige fokusområder.

Viktige føringer for planutformingen

Den regionale planen skal fastsette grensene for det nasjonale villreinområdet på Hardangervidda. Den skal derimot ikke fastsette grenser for tellende areal, - dette fastsettes av villreinnemnda etter retningslinjer gitt av Direktoratet for naturforvaltning.

Det nasjonale villreinområdet skal være tilstrekkelig stort for en vinterstamme på ca. 11.000 dyr som er dagens bestandsmål. Det skal også være stort nok til å ivareta reinens nomadiske vandringmønster gjennom året, samt endringer av dette over år. Norsk Villreinsenters kartlegging av det biologiske leveområdet, og lokale vurderinger av dette, er det viktigste grunnlaget for å trekke grensene for det nasjonale villreinområdet.

Beite i Nupsdalen

I planen søker man å ivareta

- alle viktige og sårbare leveområder med sikte på at de ikke skal splittes opp av nye, større inngrep i framtida,
- aktive trekkområder innenfor leveområdet som også i framtida skal kunne fungere som trekkområder, innbefattet trekkområdene fra Hardangervidda og nordover til Nordfjella og sørover til Setesdalsheiene,
- viktige vinterbeiter, sommerbeiter og kalvingsområder som ikke må forringes.

Forstyrrende aktiviteter skal i aktuelle perioder søkes redusert. For å sikre villreinens behov, samtidig som også andre brukerbehov skal ivaretas, skal det søkes løsninger i differensiert arealforvaltning.

5.2 Utmarksnæringer

Landbruk og utmarksnæringer på og rundt Hardangervidda har gjennom tidene vært svært viktig. Dette ble grundig dokumentert i arbeidene med etablering av nasjonalparken, og er oppsummert slik i forvaltningsplan for Hardangervidda 8. april 2010, kap. 5:

Landbruket bidreg til å setje sit preg på verneområda på Hardangervidda. Svært mange verdifulle kulturminne og kulturmiljø på Vidda har sitt opphav i landbruksutnytting gjennom fleire hundreår, og hever opplevinga av fjellområda monaleg. Fleire hundreår med beiting og støling har mange stader sett sitt preg på vegetasjon og landskap og bidrege til å auke mangfaldet av vegetasjonstypar, flora og fauna. Hausningskulturen knytt til fjellområda er også verdifull i seg sjølv, og inneheld kunnskap og ferdigheiter som er opparbeidd og nedarva gjennom generasjonar. Slik kompetanse er og viktig å bevare for framtida. Sist men ikkje minst produserer landbruket naturvenleg mat og bidreg til verdiskaping og busetjing i lokalsamfunna.

Landbruket og den tradisjonelle næringsmessige utnyttinga av Hardangervidda er grundig omhandla i NOU 1974: 30 A og B. I vedlegg til St.meld. nr. 43 (1978-79) Om Hardangervidda føreligg supplerande registreringar av landbruksinteressene på Hardangervidda (Fredriksen 1978). Ein oppsummering av landbruksinteressene i vedlegget er som følgjer: "Landbruket i bygdene rundt Hardangervidda er behandlet av Hardangerviddautvalget. Her skal vi bare minne om at det i Buskerud, Telemark og deler av Odda kommune er snakk om typiske fjellbygdforhold med små og ofte tungdrevne bruk. I Hordaland ellers finner en fjordbygder med noe bedre klimatiske og produksjonsmessige vilkår. Landbruket i disse bygdene har gjennom tidene vært nødt til å utnytte ressursene i fjellet, og driftsformene i jordbruket er tilpasset dette, bl.a. ved stort sauehold, næringsfiske, utleie av jakt og fiske samt ved turisme.

Landbruk og utmarksnæring, både innenfor og utenfor verneområdene, er viktig for verdiskaping og bosetting i bygdene.

I kommunene rundt Hardangervidda er det tradisjon for et landbruk basert på "mangesysleri", dvs. at mange ulike aktiviteter knyttet til eiendommen samlet gir en næring og inntekt til å leve av. Så vel støling og beitebruk som jakt, fiske, foredling av fisk, opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter med driftshusvære er i disse bygdene viktige utmarksnæringer.

Plan- og bygningsloven definerer i utgangspunktet ikke alt dette som landbruk. Det har vært en del konflikter i saker knyttet til bygg i utmarksnæring som faller utenfor landbruksbegrepet i plan- og bygningsloven. Begrepet "landbruk pluss" (veileder T-1443) har heller ikke greid å favne dette slik kommunene har ønsket.

For å belyse utmarksnæringenes behov og utviklingsmuligheter og for å avklare forholdet til arealbruksformålet Landbruks-, natur og friluftsmål (LNF) i ny plan- og bygningslov, gjennomførte Nore og Uvdal kommune prosjektet "Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven". Sentralt i prosjektet var gjennomføring av en spørreundersøkelse der viktigheten av ulike deler av utmarksnæring ble kartlagt. Viktigheten av fiske, jakt, utleie av husvære/landbruksbygg og beite ble undersøkt for hele eiendommen, dvs. både i og utenfor planområdet.

Spørreundersøkelsen viste kort oppsummert at byggebehovene er svært beskjedne, og stort sett knyttet til påbygg/standardheving og enkeltbygg på gamle tufter. Men undersøkelsen viste også at

- utmarksnæringene er direkte knyttet til gårdsbrukene og dermed bosettingen i kommunene
- inntektsmessig er de svært viktige for mange av gårdsbrukene, og at de kan bli enda viktigere i tiden framover.
- fiske og rakfiskproduksjon i Nore og Uvdal er i en særstilling, men at helheten med mange ulike utmarksaktiviteter er viktig.
- stabile og forutsigbare rammebetingelser knyttet til muligheter for transport og bygg fra ulike deler av forvaltningen er avgjørende for å kunne videreutvikle næringen.

Vurderingen av LNF-formålet og bruk av plan- og bygningsloven konkluderte slik (sitat s. 24):

Rammene for hva som inngår i formålet landbruks-, natur- og friluftsmål etter plan- og bygningsloven er ikke endret gjennom ny plandel som trådte i kraft 1. juli 2009. Avgrensningene i veilederen T-1443 Plan- og bygningsloven og Landbruk+ ligger følgende fast. Plandelen har imidlertid virkemidler som kan bidra til en bærekraftig utvikling av utmarksnæringene der miljøhensyn, samfunnsutvikling og økonomisk utvikling for de enkelte næringsutøvere ivaretas uten at planarbeidet i seg selv blir en barriere. De viktigste virkemidlene er enten nødvendige planavklaringer i kommuneplan og bruk av bestemmelser til LNF-formålet etter § 11-11 nr. 2 som kan åpne for at tiltak i utmarksnæring kan gjennomføres uten reguleringsplan, eller områderegulering etter § 12-2 i et samarbeid mellom kommunen og aktuelle utmarkseiendommer som legger tilsvarende rammer.

I medhold av plan- og bygningsloven deles "utmarksnæringer" i

- "landbrukets utmarksnæringer" definert som støling, beitebruk, egen jakt og fiske, og foredling av fisk. Uten nærmere planavklaring kan bygging av driftshusvære og driftsbygninger tilknyttet slike aktiviteter tillates i LNF-områder.
- "annen utmarksnæring" som omfatter opplevelsesnæring (guiding), utleie av jakt- og fiskerettigheter (med husvære definert som næringsbygg) og liknende. Slik virksomhet krever nærmere avklaring mht. omfang og lokalisering gjennom kommunal planlegging etter plan- og bygningslovens bestemmelser (jfr. retningslinjenes §2.2.)

Det forutsettes at dette er dokumenterbar næringsvirksomhet. Kommunene ønsker å utarbeide felles kriterier for definisjon av "annen utmarksnæring" og krav til dokumentasjon, og å etablere felles forståelse og praksis for rammene for "utmarksnæringer". Dette anbefales arbeidet videre med i planens handlingsdel (jfr. kap. 9).

Det finnes en rekke offentlige økonomiske virkemidler for landbruksnæring, selv om lite er rettet spesielt mot de utfordringene som fjellandbruket står overfor. Mange ordninger er nasjonale og favner alle fjellområder. Andre ordninger er etablert kun i et enkelte fylket. Fylkene informerer om dette på ulike måter.

Vedlegg 2 gir en oversikt over mangfoldet av økonomiske støtteordninger som per i dag kan være med å stimulere utmarksnæringer i Buskerud.

I Hordaland har fylkesmannen, fylkeskommunen og Innovasjon Norge i fellesskap etablert en nettside **www.kom-an.no**. Dette er en portal som ønsker å informere om rådgivnings- og finansieringsordninger i Hordaland og å gi oversikt over et mangfold av utviklingsaktører. Her kan man etablere kontakter, delta i nettverk og presentere egen satsing.

Selv om fokus ofte settes på "annen utmarksnæring", har det tradisjonelle landbruket fortsatt stor betydning. Kommunale beitebruksplaner for fjellområdene kan være med å styrke dette.

Viktige føringer for planutforming

- Planen skal bidra til stabile rammevilkår som gjør det mulig å drive og videreutvikle ulike bærekraftige utmarksnæringer i bygdene rundt Hardangervidda som grunnlag for sysselsetting, trivsel og bosetting.
- Jakt og fiske, og opplevelsesnæringer, skal sikres tilstrekkelig handlingsrom til å utvikle bærekraftige næringer.
- Plankart og retningslinjer skal gi klare føringer for videre kommuneplanlegging som ivaretar dokumenterbare utmarksnæringers handlingsrom i fjellet.

5.3 Reiseliv

Om reiseliv generelt

Alle kommunene rundt Hardangervidda har et aktivt reiseliv. Fokus, form og lokalisering varierer slik at mye av reiselivet i liten grad berører Hardangervidda. Eksempelvis har det fjordbaserte reiselivet i Hardanger og utbygging ved Gaustablikk i Tinn liten påvirkning på Hardangervidda. Tyngdepunkt for reiseliv som påvirker Hardangervidda finner vi særlig følgende steder: Rauland, Vågsli, Røldal, Sysendalen, Haugastøl - Ustaoset – Geilo, Dagali, Øvre Uvdal, Gvepseborg, Skinnarbu – Rjukan fjellstue og Finse. Områdets reiselivsprofil og omfang av tilbud varierer. Geilo og Rauland utgjør de tyngste destinasjonene.

For å få reiselivnæringen tilstrekkelig belyst i planprosjektet, ble prosjektet "Reiseliv og ferdsel fra de tyngre reisemålene rundt Hardangervidda" gjennomført (Asplan Viak, sluttrapport 07.07.2010). Nærings-sjefen i Vinje kommune var initiativtaker og ansvarlig for prosjektet. Omtalene nedenfor bygger på dette.

Fiske i Tjønndalstjørna. Foto: Dorthe Huitfeldt

Med begrepet reiseliv menes den tradisjonelle reiselivsnæringen (kjernenæringen), distribusjonsledd, innkvartering, servering, transport, samt attraksjon og opplevelser. Andre aktører som handel og servicetilbud, bank og finans, bygg og anlegg, samt landbruk har også reiselivsrelatert omsetning, men er ikke tatt inn i vurderingene her.

Når reiseliv drøftes i denne planen, er det fokus på tyngre etableringer (service, varme senger, alpinanlegg) i den tradisjonelle reiselivsnæringen lokalisert i områder i tilknytning til planområdet. Private hytter er ikke inkludert.

Reiselivets utfordringer

Reiselivet må i stadig større grad kunne oppfylle behov hos krevende kunder i et globalt marked. Opplevelsene på reisemålet betyr mye for gjestene. Det innebærer at reisemålene og bedriftene der må kunne utvikle seg til å fremstå som attraktive og konkurransedyktig i et nasjonalt og ikke minst et internasjonalt marked. Bærekraft og utvikling av de enkelte destinasjonenes attraksjonskraft er viktige elementer i denne utviklingen.

Varme senger, opplevelses- og servicetilbud, godt tilrettelagte stier og løyper og gode steder er viktig for

at reisemålets attraksjonskraft. Stier og løyper er en del av de ikke kommersielle fellesgodene der det er betydelige utfordringer knyttet til finansiering av drift og utvikling.

Tyngre reiseliv og villrein

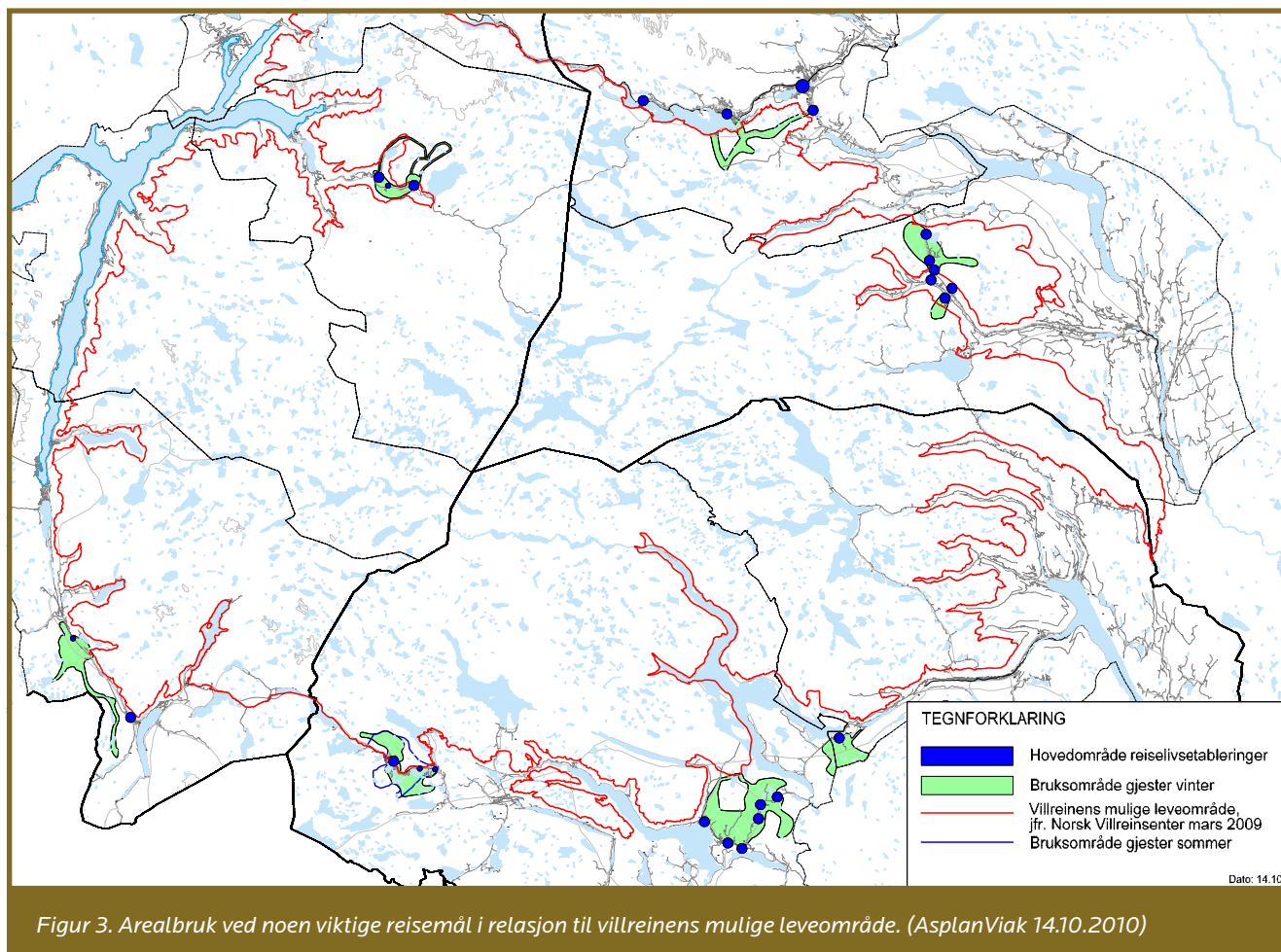
En viktig forutsetning for utvikling av reiselivet er at rammebetingelsene er stabile og forutsigbare. Både med hensyn til offentlig engasjement og finansieringsordninger inn mot næringen, og i arealpolitikken. En forutsigbar arealpolitikk der de etablerte destinasjonene sikres utviklingsmuligheter er nødvendig for å sikre framtidig konkurransekraft. Skal dette skje på en bærekraftig måte, må også hensynet til villreinen ivaretas.

Ferdsel er en sentral problemstilling. De etablerte reiselivsdestinasjonene rundt Hardangervidda har i dag et etablert ferdselsmønster som er knyttet til tilrettelegging av stier og løyper. I noen områder berører dette villreinen sine mulige leveområder, i andre går de utenfor.

For reisemålene er det av stor betydning at det skapes forutsigbarhet for utviklingstiltak i etablerte områder, og at hovedfokus rettes inn mot styring av ferdsel i områder der dette er en utfordring for villreinen. For reiselivet vil det også være viktig at drift, finansiering og

Rast ved Væerroe

organisering/styring av ferdsel i et samarbeid mellom forvaltning og reiselivsnæring kommer på dagsorden. For mange reisemål vil dette være en videreføring av det arbeidet som gjøres for å organisere og finansiere utviklingen av fellesgoder som stier, løyper og andre tilrettelagte tilbud til gjestene.

Ferdsel fra overnattingsbedrifter

Som en del av registreringsarbeidet på destinasjonene er det gjort en enkel kartlegging og kartfesting av bruksmønster for gjester fra de varme sengene. Kartene gir noen grove vurderinger av bruksmønsteret.

Generelt er gjester på overnattingsbedriftene (varme senger), og særlig de utenlandske gjestene, svært avhengig av det tilbudet som er tilrettelagt gjennom stier, løyper og andre tilbud i nærområdene. Ferdsel i villreinens mulige leveområder har følgelig nær sammenheng med omfang av ulik tilrettelegging i disse områdene.

Reiselivsprosjektet understreker at de etablerte reisemålene i seg selv, gjennom antall varme senger eller omfang av servicetilbud, ikke påvirker villreinens leveområder. Derimot påvirker hvor og når det tilrettelegges for ferdsel sterkt.

Reisemålene har per i dag i ulik grad tilrettelagt for ferdsel inn i villreinens mulige leveområder. Figur 3 illustrerer sammenheng mellom ferdsel (grønne om-

råder) ut fra overnattingsbedrifter i en del av de viktigste reiselivsområdene (mørkeblå sirkler), og villreinens leveområder (rød strek), jfr. Norsk Villreinsenters (NVS) avgrensning av potensielle leveområder. Rauland er et eksempel på et reisemål der det ikke genereres ferdsel inn i området, mens andre i langt større grad har aktiviteter i det som av NVS er definert som leveområde. Kartet er sterkt forminsknet sammenlignet med utsnittene i større målestokk som presenteres for hvert område i prosjektrapporten.

Dersom reiselivet på de etablerte reisemålene rundt Hardangervidda skal sikres en bærekraftig utvikling, vil tilrettelegging og styring av ferdsel være et hovedinnsatsområde.

Viktige føringer for planutformingen

Bidra til stabile rammevilkår som gjør det mulig å drive og videreutvikle ulike bærekraftig reiselivsnæring i alt etablerte destinasjoner rundt Hardangervidda. Helt sentralt står å

- legge til rette for videreutvikling av reiselivet der det alt er etablert framfor å åpne nye destinasjoner
- kanalisere all ferdsel fra reiselivsområdene utenfor sårbare villreinområder ved å etablere gode sti- og løypetilbud utenfor disse områdene
- la reiselivets vinteraktiviteter utvikle seg i villreinens sommerbeiter, og sommeraktivitetene utvikle seg i vinterbeitene.

5.4 Friluftsliv

Hardangervidda er et av landets viktigste og mest benyttede områder for friluftsliv. Et attraktivt landskap med interessant natur og kulturhistorie, lett terreng for ski- og fotturer, godt utviklede sti- og løypenett, sentral beliggenhet i forhold til store befolkningskonsentrasjoner, samt god atkomst med både vei og jernbane bidrar til dette.

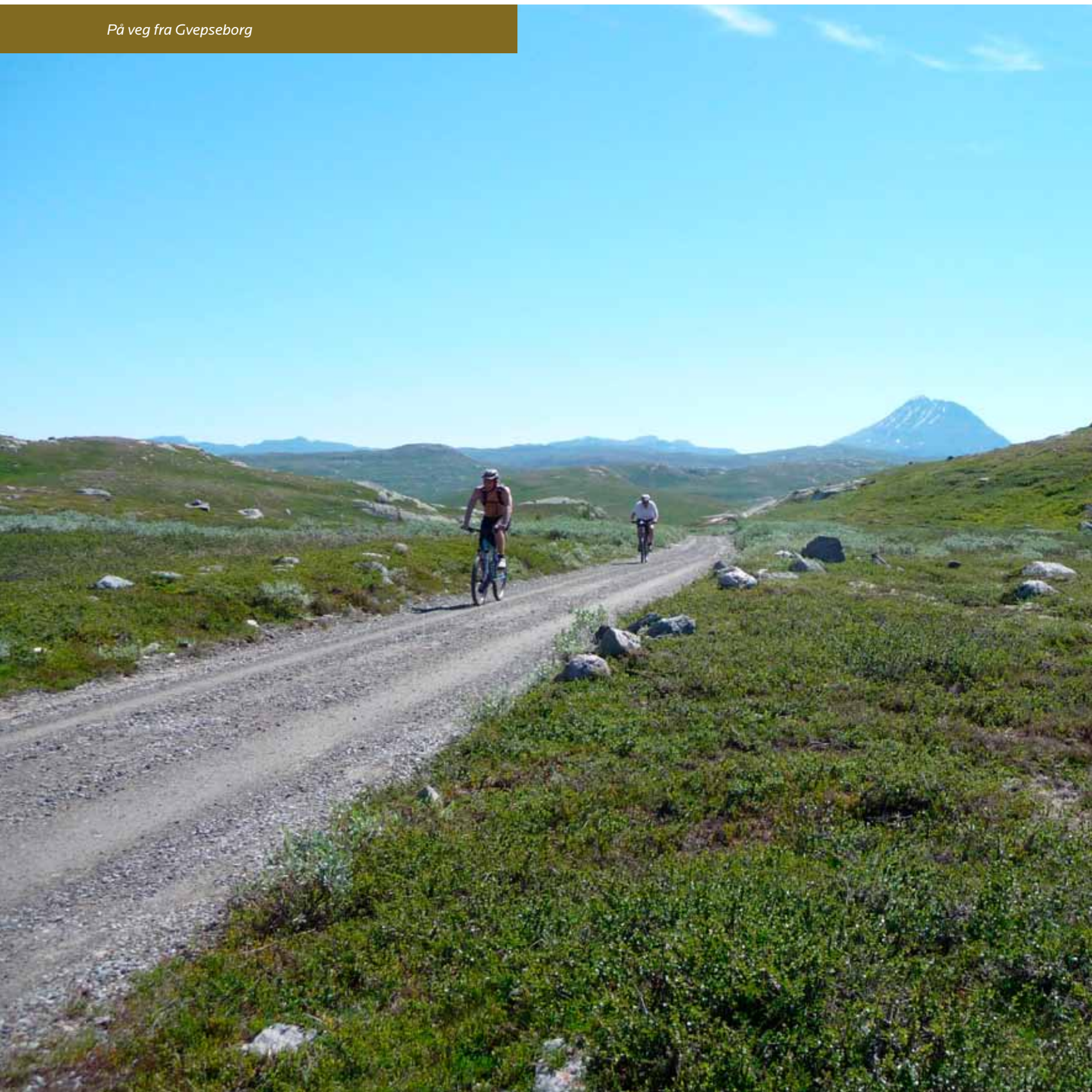
Private fjellstuer og turistforeningens hytter har tradisjoner tilbake til 1800-tallet. Første DNT-hytte ble etablert på Krokan gård ved Rjukan i 1869. Åpning av Bergensbanen i 1909 bidro til økt fottursime i fjellet.

Allemannsretten gir friluftslivet rause rammevilkår for ferdsel i utmark.

Områdene er i dag viktige for mange ulike grupper:

- Lokalbefolkningen bruker Hardangervidda som sitt nærområde til jakt, fiske og friluftsliv.

På veg fra Gvepseborg

- Turistforeningen har lang tradisjon med turisthytter og merkede ruter i fjellet. Brukerne av dette er i første rekke mennesker bosatt utenfor de berørte kommunene.
- Hytteeierne er flittige brukere av utmark og fjell ut fra sine nærområder. Merkede stier og oppkjørte løyper blir stadig viktigere for denne brukergruppen som har vokst i betydelig antall siste 50 år
- Friluftsliv utøves av gjestene på de stadig voksende reiselivsdestinasjonene, jfr. kap. 5.3. Denne gruppen har store krav til tilrettelagte tilbud.

- Nyere ferdselsformer som kiting, terrengsykling og hundespennkjøring har økt de siste årene. Omfanget er ikke veldig stort, men disse gruppene kan ved sin rekkevidde, og til dels uavhengighet av tilrettelegging, gi utfordringer for villreinen.

Temakart friluftsliv i vedlegg 3 viser merkede stier, DNTs vinterruter, hytte- og reiselivssoner i planområdet, hytte- og reiselivsområder rett utenfor planområdet samt viktige bruksområder ut fra en del viktige reiselivsetableringer. Kartet gir et bilde av viktige deler av friluftsb Bruken på Hardangervidda, men bildet er ikke komplett.

Viktige føringer for planutformingen

Aktivt friluftsliv og opplevelser har en rekke positive sider knyttet til helse og livskvalitet, og dette er ofte med å øke den enkeltes miljøbevissthet. Det er derfor viktig å legge godt til rette for slike aktiviteter.

Undersøkelser både blant friluftsutøvere på Hardangervidda, og i andre områder, viser at 80-90% følger merkede stier og oppkjørte løyper. Med aktiv tilrettelegging kan man styre det meste av ferdselen utenom sårbare villreinområder. Både det enkle tradisjonelle friluftslivet og det mer tilrettelagte friluftslivet skal ha tilfredsstillende rammer for sin virksomhet, men det skal styres til områder der det ikke er i konflikt med villreins behov.

Viktige grep i denne sammenheng vil være å

- legge nye stier og løyper utenfor viktige villreinområder. Hva som er viktig vil avhenge av årstid.
- søke å legge om stier og løypetraséer, som er i klar konflikt med villrein, til nye og mindre konfliktfylte traséer.
- etablere rutiner for å stanse løypekjøring dersom det er villrein i området.
- moderne friluftformer, som for eksempel kiting og hundespenn, skal ha mulighet for utøvelse i planområdet. Men informasjon og dialog bør styrkes for å kanalisere disse brukerne til mindre sårbare områder.

5.5 Fritidsbebyggelse

Ca. 20.000 fritidsbygg innenfor de berørte kommuner viser at dette er arealbruk kommunene har prioritert høyt de siste årene. Se tabell i kap. 4.

En stor andel av disse hyttene ligger utenfor planområdet, men det viser likevel viktigheten for kommunene. Det er svært stor forskjell mellom kommunene, og hovedtrekket er generelt mye fritidsbebyggelse i øst, og lite i vest.

Kommunenes innspill om hytteområder i dette planarbeidet er i all hovedsak knyttet til alt etablerte hytteområder, eller områder som er godkjent eller til vurdering i pågående kommuneplanprosesser. Mer småskala utbygging er foreslått noen steder.

Det er mangelfull kunnskap om hvor mye inntekter og sysselsetting, og derved bosetting, hytteutbyggingen gir de enkelte kommuner. Men for den enkelte eierdomsutvikler kan dette representere store verdier og inntekter. Mange gjester på hytter og reiselivsbedrifter vil utvilsomt også være med gi kundegrunnlag for tjenesteytende næringer og bidra til et langt høyere nivå enn uten slike gjester i kommunen.

Prosjektet Reiselivsbasert verdiskaping i Vinje og prosjektet Ringvirkninger av fritidsbebyggelse. Kunnskapsstatus (Østlandsforskning rapport 3/2010) utdyper dette.

Det store antallet hytter gjør at et svært stort antall mennesker har et nært og positivt forhold til disse kommunenes natur og kultur. Mange tilbringer mye tid på hytta si og representerer på mange måter en ressurs som trolig i større grad kan komme lokalsamfunnene til gode. (Jfr. Hyttefolkprosjektet i Vinje og Tinn kommuner)

Viktige føringer for planutforming

Nye fritidsbygg og ny reiselivsutbygging bør

- primært bygges ved fortetting i, eller i tilknytning til, alt bebygde områder og/eller utvidelser av

tidligere oppførte bygg. Samtidig bør alle utbyggingsområder sikres gode grønne strukturer som del av utbyggingssonen.

- lokaliseres utenfor villreinens leveområder, og primært under bjørkeskogsbeltet. Bygningene bør ha god landskapstilpassing slik at de ikke er for eksponert og heller ikke bryter synsranden.
- ved nærhet til viktige villreinområder bør kommunene stille rekkefølgekrav knyttet til sti- og løypeplaner som kanalisere all ferdsel utenfor de sårbare områdene.

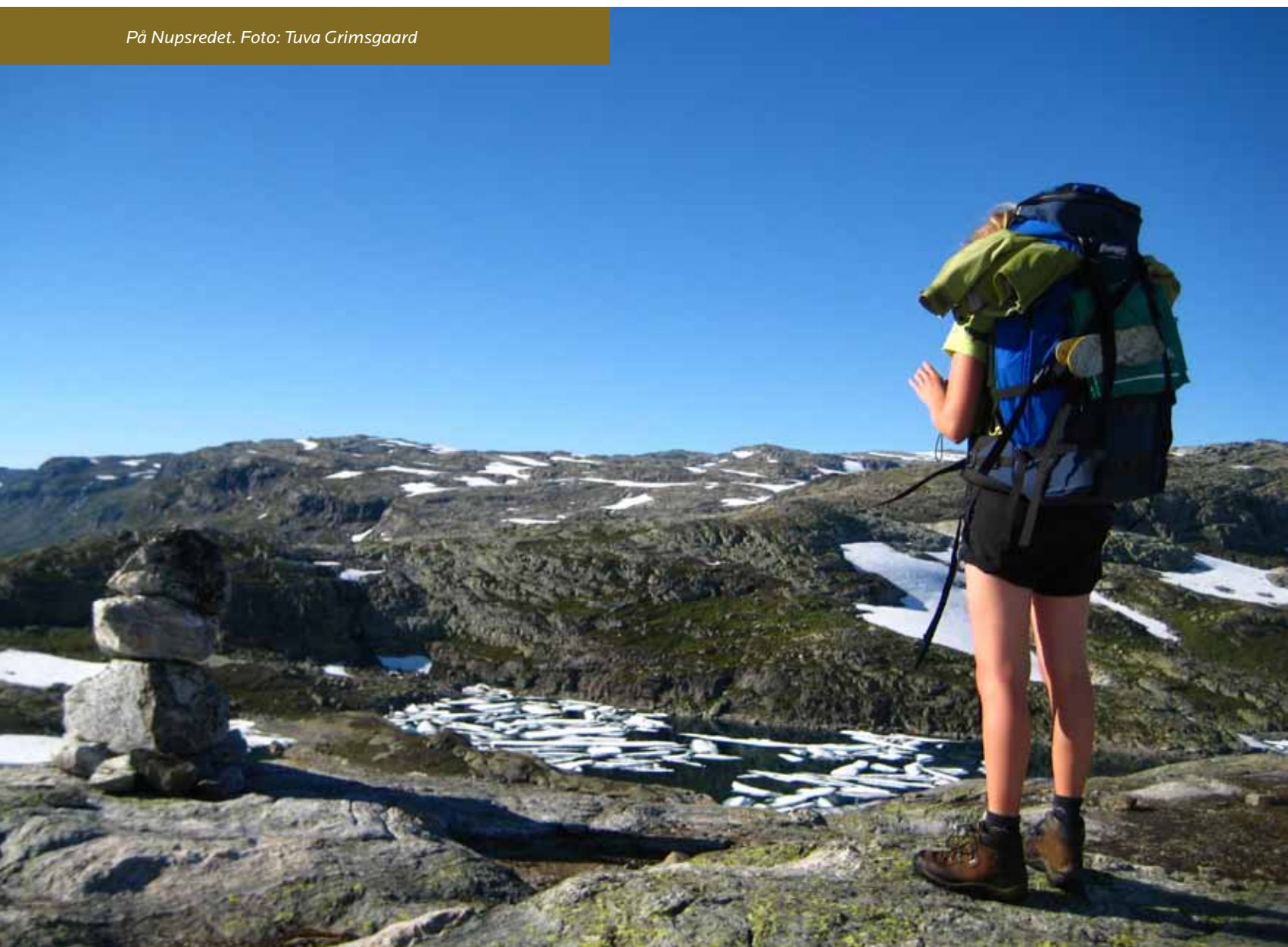
Etablerte hytter i nasjonalt villreinområde kan utvides tilsvarende regelverket i nasjonalparken. Nye fritidsbygg skal ikke tillates i denne sonen.

5.6 Infrastruktur

Samferdsel

Veier som krysser villreinområdene vil ofte være en barriere for reinen på dens trekk og vandringer. Graden av konflikt knyttet til disse avhenger av trafikkmengde, veiprofil (brøytekanter og skjæringer) og reinens arealbruk til ulike årstider.

På Nupsredet. Foto: Tuva Grimsgaard

Fritidsbebyggelse i Hol kommune

Storsamfunn så vel som lokalsamfunn har på sin side bruk for veiene som transportårer.

På Hardangervidda har det vært diskusjoner om Rv 7 og vinterbrøyting på strekningen Haugastøl til Sysendalen, og vinterbrøyting på Fv 124 mellom Uvdal og Tessungdalen.

Rv 7

Flere kommuner understreker viktigheten av vinteråpen Rv 7. Det er gjennomført ulike utredninger knyttet til veistrekningen.

På oppdrag fra Statens vegvesen foreligger rapporten RV 7-tunneller på Hardangervidda Effekter for villreinen (NINA Rapport 106 desember 2005). Denne oppsummerer slik:

En hovedkonklusjon er at den potensielle barriere-reducerende effekten av miljøtunneler for villreinen er usikker, og at den vil være avhengig av annen aktivitet i området. Hvis det imidlertid etableres tunneler av tilstrekkelig lengde langs de mest optimale terreng-avsnittene for reinen, samtidig som det tas i bruk andre reguleringsverktøy som kontrollerer øvrige aktiviteter som kan skape unnvikelseseffekter hos reinen, kan det antas at miljøtunneler vil gi en ønsket barrierereduserende effekt.

De siste års erfaringer med GPS-merking av dyr og rutiner for å stenge veien dersom reinen trekker mot denne, hevdet av noen å fungere tilfredsstillende, mens andre er mer kritiske. Erfaringen er at veien i perioder stenges mye pga. været, men den har til nå ikke vært stengt pga. villrein. For å redusere snøfonner og høyde på brøytekanter, har veimyndighetene gjort forsøk med endrede veiprofiler.

Siste året har det også kommet innspill om en ny tunnel-løsning, Hardangerviddatunnelen. Dette forslaget skisserer en tunnel fra vestenden av Nygårdsvatnet i Hol til øst for Sysendalen i Eidfjord. Dette er foreløpig på et utredende stadium i regi av en aksjonsgruppe.

Fv 124

Av hensyn til villreintrekk til Lufsjåtangen har Fv 124 vært vinterstengt til 1. april, eller til påske når denne faller i mars. Lokalsamfunnene i Tessungdalen og hele Nore og Uvdal kommune mener imidlertid at det er svært viktig med vinteråpen veg med tanke på framtidige utvikling av området. Fagmiljøer fraråder derimot entydig å åpne denne vinterstid. (Se kap. 5.1.)

Andre vegspørsmål

- Ullensvang herad har et klart ønske utbedre eksisterende veg fra Ystanes ved Kinsarvik mot Heng (til høyde 760 moh). De har per i dag bare vegatkomst til fjellet via nabokommuner, og ønsker lokal veg av hensyn til egne innbyggere og turister.
- Det er bred enighet om at E134 over Haukeli skal være åpen for ferdsel. Det er satt i gang planleggingsarbeid for å utbedre enkelte strekninger med nye

Vinter ved Riksveg 7

Bitdalsvatnet i Vinje kommune

tunneløsninger slik at framkommeligheten blir bedre. Noen av løsningene vil kunne bidra til å forbedre trekkmulighetene mellom Setesdalsheiene og Hardangervidda.

- Det er enighet om at mindre lokale veier i, og inn mot, villreinens leveområder skal være vinterstengt.

Jernbanen krysser fjellet, men stort sett rett utenfor planområdet. Nye tunneler på Bergensbanen har forbedret trekkmulighetene mellom Hardangervidda og Nordfjella. Man har i denne planen ikke tatt opp spørsmål knyttet til nye jernbanetraséer, verken omlegging av dagens jernbane eller nye høyhastighetsbaner.

Viktige føringer for planutformingen

- Etablerte veier som er viktige for både lokal-samfunn og storsamfunn skal så langt mulig holdes vinteråpne. Dette gjelder særlig øst-vestforbindelsene E134 og Rv 7.
- Konflikter med villrein skal søkes redusert ved å legge tilrette for miljøtunneler, bedre veiprofil og regler for bruk av gamleveien utenom tunneler.
- Veier som gir barrierer for villreinen og for det meste har mer lokal betydning skal holdes vinterstengt.

Energi

På Hardangervidda ble det i forrige århundre foretatt betydelige vassdragsreguleringer for strømproduksjon.

Av større reguleringer av vann og vassdrag innenfor planområdet nevnes:

- Sønstevann
- Mår/Kalhovd/Gøystavatnet
- Møsvatn
- Bitdalsvatnet
- Songavatnet
- Bordalsvatn
- Valldalsvatnet
- Breivatnet/Langavatnet/Nedre Nybuvatnet
- Tyssevatn
- Bersavatnet
- Vendeavatnet
- Sysenvatn
- Rembedalvatn
- Langevatn/Rundevatn
- Ljoneskrulen

Et betydelig ledningsnett innenfor planområdet overfører strøm, innenfor og mellom landsdelene og ut av landet. Statnett eier og driver det meste av dette. Beslutninger knyttet til dette fattes i det alt vesentlige etter energilovgivningen, og ikke plan- og bygningsloven.

Dette er en viktig del av samfunnets infrastruktur, men lokalisering av ledningsnett kan også være omstridt.

Foto: Tuva Grimsgaard

De viktigste ledningsnettene i området er per i dag følgende:

- Åsen - Røldal
- Kvildal - Rjukan
- Vinje - Songa
- Sima – Dagali
- Sima - Aurdal

I tillegg er det planlagt ny ledning fra Sima til Samnanger.

6. Planprosessen

6.1 Lokale planprosesser

De ni berørte kommunene gjennomførte lokale prosesser for å kunne gi best mulige innspill til utforming av den regionale planen. Organisering og gjennomføring varierte fra kommune til kommune, men felles for alle var at de ble avsluttet med en lokalpolitisk behandling.

De lokale prosessene tok utgangspunkt i planprogrammet som ble vedtatt i februar 2009 og grensen for utredningsområdet som ble fastsatt av styringsgruppa i mars 2009, og ble gjennomført i løpet av 2009.

I mange av kommunene ble det holdt et innledende oppstartsmøte der prosjektleder og styringsgruppeleder deltok, mens den videre prosessen var utelukkende lokal.

De fleste kommunene har hatt åpne oppfølgende møter, dels for hele kommunen, dels grendevise. Prosessene ble kunngjort på ulike måter med annonser i lokalpresse, brev om prosessen til alle grunneiere og/eller informasjonsskriv til alle husstander.

Flere av kommunene opplevde stort engasjement, og ble oppfordret til å holde flere møter. I Nore og Uvdal kommune ble det for eksempel gjennomført hele ni møter og kommunen fikk betydelig med innspill.

Kommunenes mange skriftelige innspill var gjennom grundige administrative vurderinger og politiske drøftinger mht. hva som skulle spilles inn til den regionale planprosessen. Flere lokale innspill ble silt ut i den lokale prosessen fordi dette ble vurdert som for konfliktfylt i forhold til villreinen.

Hol kommune

I Hol ble det avholdt to åpne møter for hele planområdet, pluss tre lokale møter. Politisk var kommuneplanutvalg og kommunestyret involvert i arbeidet.

Geilo tettsted ligger i sin helhet utenfor dette planområdet. Andre viktige reiselivsområder i Hol kommune ligger nord for Ustedalsvassdraget, og hører naturlig til planområdet for Nordfjella.

Kommunen fikk mange skriftelige innspill til arbeidet, og foretok en grundig vurdering av hva som skulle spilles inn som viktige problemstillinger og rammer for Hol kommune. Følgende problemstillinger ble særlig fokusert:

- Vinteråpen riksvei 7, med prioritering av miljøtuneller
- At grensen for Hardangervidda villreinområde skal følge reell tregrense. Hol kommune har vært sterkt uenig i NVS' grensetrekking basert på satellittdata (SatNat-estimat).
- Mulighet for å kunne drive utmarksnæring i fjellet (landbruk pluss)
- Mulighet for forsiktig utbygging for næringsformål i Nord Skurdalen, Rennedalen og ved Dagaliheisen.
- At eksisterende turisthytter/støler, som Tuva og Hakkesetstølen, må kunne oppgraderes.
- At eksisterende sti- og løypenett i henhold til kommunens sti- og løypeplan må kunne videreføres, men at det kan lages ordninger for prepareringsstopp hvis det er villrein i området.

Rollag kommune

Rollag kommune hadde først og fremst en prosess knyttet til avgrensning av utredningsområdet. Grensen for utredningsområdet ble opprinnelig trukket slik at store deler av utbyggingsområdene på Vegglijfjell gikk inn i området.

Det ble gjennomført et grunneiermøte, og senere flere politiske drøftinger av problemstillingen. Kommunestyret konkluderte med at utredningsområdet skulle begrenses til NVS' grense for villreinens leveområde.

Planspørsmål knyttet til arealer utenfor leveområdet er avklart i kommunedelplan for Vegglijfjell. Denne ble ferdigbehandlet i 2010 etter innsigelse fra fylkesmannen og etterfølgende mekling. Et sentralt spørsmål var villreinkorridoren over mot Blefjell.

Nore og Uvdal kommune

Nore og Uvdal gjennomførte en meget grundig prosess med stor grunneier- og bygdeinvolvering. Resultatet var svært mange innspill til planarbeidet, hvorav mange var grunneiersamarbeid over eiendomsgrensene.

Nore og Uvdal hadde fokus på viktigheten av både å ta godt vare på villreinen og å sikre lokalsamfunnet muligheter for nærings- og bygdeutvikling.

Viktige spørsmål i Nore og Uvdal var:

- Muligheter for å utnytte setermiljøer i utleiesammenheng, og generelt rammer for husvære og transport knyttet til utmarksnæringer som jakt og fiske.
- Synliggjøre betydningen av "mangesysleriet" knyttet til gårdsbrukene.
- Synliggjøre betydningen av stabile og forutsigbare rammevilkår.
- Muligheter for forsiktig ny fritidsbebyggelse, men fortsatt ivareta området's særpreg, i stølsdaler som Jønndalen og Tøddalen.
- Rammer for videreutvikling av reiselivsnæringen i Øvre Uvdal og Dagalifjell
- Videre utbygging av hytter ved Haugåsen.
- Dagalitangen og noen arealer ved Sønstevatn og i Jønndalen foreslått tatt ut av villreinområdet.
- Åpne for vinterbrøyting av fylkesvegen mellom Tinn og Uvdal over Imingfjell, med mulighet for å stenge når det er villrein i området.

Tinn kommune

Tinn kommune hadde et åpent oppstartsmøte som administrasjonen fulgte videre opp med å delta på flere lokale planmøter. Innspillene i denne kommunen kom fra grunneierlag, turistforeningen og naturvernforbundet.

Kommunestyret la i sitt innspill vekt på:

- Videreføring av gjeldende planer for hyttebygging, få muligheter for en viss fortetting, men vise forsiktighet av hensyn til villreinen der dette kan være konfliktfylt.
- Vinteråpen veg over Imingfjell er særlig viktig for Tessungdalen. Men kommunestyret ønsket ikke å ta endelig stilling til spørsmålet om vinteråpen veg mellom Tinn og Numedal/Uvdal før det foreligger en bedre utredning av alternativet med skitunnel gjennom Killingskaret og en utredning

for restaurering av vintertrekket til Lufsjåtangen.

- Landbrukets muligheter til ulike driftsformer i fjellet, der særlig spørsmålet om rammer for jakt og fiske og utleievirksomhet er viktig å få avklart
- Kommunen fulgte i hovedsak opp villreingrensa definert av NVS, men ønsket å komme tilbake til eventuelle justeringer seinere.

Vinje kommune

Vinje kommune gjennomførte oppstartsmøte etterfulgt av lokale møter på Edland, Rauland og Møstrond. Kommunen mottok mange innspill, til dels sammenfallende med innspill til rullering av kommuneplanen. Mange uttrykte et ønske om generelt å ha muligheter knyttet til eiendommene.

De viktigste mer konkrete problemstillingene Vinje kommune spilte inn var:

- Behov for en definisjon av landbruksbegrepet som gir muligheter for å bygge nødvendige driftshusvære for å få god utnytting av utmarksressursene (jakt, fiske og beite).
- Grensen for villreinområdet bør trekkes noe tilbake ved Songadammen og Møstrond (Bitdalsdammen til Skindalen), rundt Møsvatn bør den generelt følge 1000 moh. og øyene i Møsvatn skal ikke være del av villreinområdet.
- Behov for særlige rammer i områder med fast bosetting rundt Møsvatn.
- Behov for eget prosjekt for å avklare motsetninger mellom villreininteresser og DNTs sti på strekningen Haukeliseter-Hellevassbu.
- Få avklart rammene for gamle sauegjerdar i fjellet, da disse skaper problemer for villreinen.
- Med bakgrunn i økt kunnskap om villreinens behov understrekte Vinje kommune viktigheten av differensiert arealforvaltning, med rutiner og retningslinjer for tilpasset bruk i særskilte områder.
- Å opprettholde vinterstengt veg til Bordalsvatn, til Songavatn og til Kråmvi.

Foto: Lars Inge Enerstvedt

Odda kommune

Odda kommune gjennomførte oppstartsmøte med en rekke organisasjoner og nedsatte ei arbeidsgruppe med representanter fra mange av disse.

Proessen i Odda satte fokus på følgende:

- Ringedalsvatn bør ikke inngå i planområdet
- Valldalen må innlemmes i villreinens leveområde.
- Hyttefelt som er vedtatt i kommuneplanen bør videreføres. Enkelte av disse områdene må imidlertid vurderes i KU mht. mulig videreutvikling.
- Gondolbane opp til brinken av fjellet ved Odda ønskes etablert.
- Ekstremsport i Røldal/Seljestad er under utvikling og ønskes vurdert i forhold til villreinens behov.

Ullensvang herad

Ullensvang herad hadde sin prosess integrert i kommuneplanprosessen.

Kommunen karakteriseres ved at svært store fjellarealer er vernet som nasjonalpark, fjordlandskapet gjør at villreinens leveområder og plangrensen i svært stor grad sammenfaller, kommunen har ikke egen vegatkomst til fjellet, og her er lite eller ingen fritidsbebyggelse knyttet opp til Hardangervidda.

Det viktigste planinnspillet fra Ullensvang var ønsket om mulighet til å utbedre eksisterende veg fra Ystanes ved Kinsarvik til Heng for å få lokal atkomst til fjellet for innbyggere og turister.

Ullensvang herad fraråder at Statkraft får konsesjon for overføring av Vetle Vendeavatn til Mågelivassdraget.

Eidfjord kommune

Eidfjord kommune gjennomførte åpne informasjonsmøter med representanter for sameier og grunneierlag i fjellet utenfor nasjonalparken, og med grunneiere i Sysendalen. Hyttevel og næringslivet ble også gitt anledning til å komme med innspill.

Viktigste innspill fra Eidfjord kommune etter formannskapetets behandling var:

- Sikre vinteråpen Rv 7, blant annet ved å legge til rette for miljøtunneler, bedre vegprofil og regler for bruk av den gamle vegen utenom tunnelene.
- Gi grunneiere muligheter for å nytte ubrukte stølsrettigheter til hytter. Dette gjelder klart definerte rettigheter, og er ikke nødvendigvis innenfor landbruk. Eidfjord ser dette som et viktig tiltak for å sikre bolyst blant unge i bygda og dermed eksisterende bosetting.
- Forlengelse av alpinbakken på Maurset med stolheis opp til Grytehorga.
- Landbruk pluss begrepet skal legges til grunn for landbruksdrift i fjellet.
- Eksisterende sti og løypenett vist i kommuneplan skal videreføres. Det skal etableres ordninger med prepareringsstopp dersom det er villrein i området.

Foto: Olav Strand

Ulvik herad

Ulvik startet opp sin lokale prosess med et åpent informasjonsmøte og invitasjon til å komme med innspill. Det syntes å være lite konflikter knyttet til Ulvik kommune og bruken av fjellet, mange var opptatt av å ta vare på naturverdiene og levekårene for villreinen.

Innspillet fra politisk behandling er kort oppsummert

- definere villreinområdet slik NVS har gjort
- sikre dalførene fra lavlandet som viktige tur- og utfartsområder.
- sikre vegen fra Osa til fjells mot Langevatnet og Rundavatnet som viktig innfallsport til fjellet.
- sikre at sti- og løypenettet i Finseområdet blir videreført.

6.2 Regional planprosess

Med bakgrunn i kommunenes ulike innspill og kunnskap fra utredningsarbeidene ble det utarbeidet et planutkast. Etter drøftinger i styringsgruppa og den administrative arbeidsgruppa ble det gjennomført en begrenset høring av dette planforslaget sommeren og høsten 2010. Hensikten med denne høringen var at alle styringsgruppas medlemmer kunne drøfte planforslaget i sine politiske og faglige miljøer. Både planavgrensning og planinnhold i kart og planrapport var tema.

Etter den interne høringen samlet styringsgruppa seg om forslag til høringsutgave datert 10. januar 2011. Planforslaget ble enstemmig anbefalt med unntak av planens retningslinje i §2.3 som forutsetta vinterstengt veg over

imingfjell. Kirsten Gjestemoen Hovda (ordfører i Nore og Uvdal), Erik Kaupang (ordfører i Hol) og Mette Lund Stake (fylkespolitiker i Buskerud) gikk inn for følgende alternative ordlyd i §2.3:

Det åpnes for en prøveordning med vinterbrøyting av Fv 124; Tessungdalen – Imingfjell – Uvdal med stenging på kort varsel når det er villrein i området. Denne veiforbindelsen er av stor samfunnsmessig betydning for øvre Numedal og Tinn. Et større omland for lokalt næringsliv er avgjørende for videre vekst og utvikling. Det vil også ha stor betydning for tilgangen til et større arbeidsmarked. Befolkningen generelt vil også profitere på helårsvei over Imingfjell. I gjeldende kommuneplan for Tinn inngår også ønske om vinteråpen vei over Imingfjell. Med gode varslingsrutiner også på Imingfjell, bør dette være til å leve med for villreinen. (Jfr vurderinger gjort for Rv 7)

Styringsgruppa oversendte sitt forslag til Regional plan for Hardangervidda til fylkesutvalgene i de tre fylkene for vedtak om høring og offentlig ettersyn, med anbefaling om at planen skulle legges ut til høring med denne dissensen.

Fylkesutvalgene i Buskerud, Telemark og Hordaland vedtok i møter i januar og februar å legge forslag til Regional plan for Hardangervidda ut til høring og offentlig ettersyn. Høringsfristen ble satt til 1. april 2011.

Offentlige instanser, lag og organisasjoner og andre interesserte ble invitert til å uttale seg til planforslaget.

Det ble til høringen laget to plankart, det ene var utformet i samsvar med prosjektets soneinndeling som var brukt i hele planprosessen. Det andre kartet var ment å ha samme planinnhold som med sonekartet, men brukte begrep og annen kartografi i henhold til Miljøverndepartementets nasjonale standard for arealplaner. Dette kartet ble utarbeidet for å imøtekomme Miljøverndepartementets forventninger. Høringen viste at kartet etter denne standarden ble kompliserende og etter nærmere dialog med departementet ble dette tatt ut i sluttbehandlingen.

Ved sluttbehandlingen i styringsgruppa 9. juni 2011 var det voteringer over alternative forslag knyttet til vinteråpen veg over Imingfjell og avgrensning av nasjonalt villreinområde ved Grungedalstangen i Vinje og i Valldalen i Odda. I alle andre vanskelige spørsmål drøftet styringsgruppa seg fram til samstemthet.

Det var en enstemmig styringsgruppe som oversendte sitt forslag til Regional plan for Hardangervidda til politisk sluttbehandling i de tre fylkene.

Fylkestingene vedtok planen i møter i løpet av høsten. Spørsmålet om vinterbrøyting over Imingfjell var også tema i den fylkespolitiske sluttbehandlingen i både Telemark og Buskerud. Men alle tre fylker vedtok til slutt identiske planer.

7. Konkurrerende arealbruk

T-merket sti ved Haukeliseter

De største utfordringene knyttet til villreins behov i plansammenheng er nedbygging av beiteområder, ulike hindre som begrenser trekkmuligheter og ferdsel som forstyrrer reinen i leveområdene.

Nedenfor oppsummeres de viktigste punktene der det er konkurranse mellom villrein og annen arealbruk. Graden av konflikt varierer sterkt.

Oppsummeringen er basert på Norsk Villreinsenters kartlegging av potensielle leveområder, kommunenes lokale prosesser, gjennomførte delprosjekter, samt annen kunnskap om arealbruk. Innspill i lokale prosesser, som av hensyn til villrein ble nedprioritert av lokalpolitikere, omtales ikke.

Samferdsel

De viktigste utfordringer knyttet til samferdsel er:

- Rv 7 fra Haugastøl til Sysendalen er utfordrende i forhold til villreins trekk. Det synes likevel å være bred enighet om at Rv 7 må holdes vinteråpen, men at trekkmulighetene for reinen må forbedres.

- Det er delte meninger om Fv 124 over Imingfjell. Lokalsamfunnene i både Tessungdalen og hele Nore og Uvdal kommune ønsker å åpne denne for vintertrafikk. De mener at dette er svært viktig for samfunnsutviklingen, og at man samtidig kan finne gode løsninger for villreintrekket. Andre mener at vinteråpen vei vil være svært uheldig for reins trekkmulighet til vinterbeiter på Lufsjåtangen. De fremhever at tunnel under Vegglifjell (Killing-skaret) kan løse forbindelsen mellom Tinn og Numedal.
- Odda kommune ønsker en gondolbane rett utenfor planområdet ved Odda tettsted. Denne vil kunne kanalisere mange mennesker inn i villreinområdet.
- Ullensvang ønsker å utbedre eksisterende veg fra Ystanes ved Kinsarvik til Heng. Dette kan kanalisere mange mennesker inn i villreinområdet.

Menneskelig ferdsel

Turistforeningen har mange merkede stier og løyper som går gjennom villreinområdene. Dette er enkel tilrettelegging med T-merkede stier og stakede, men ikke oppkjørte, vinterruter. Trafikken langs vinterrutene har klar topp ved påsketider, mens sommertrafikken har tyngdepunkt i juli og august.

Kitere ved Riksveg 7

Det er helt klart at ferdsel langs disse traseene forstyrrer, men det er noe usikkert hvor stort problem dette er. Følgende strekninger har vært trukket fram som konfliktfylte:

- sommersti fra Haukeliseter til Hellevassbu i Vinje
- vinterløype fra Imingfjell til Lufsjå

Den mest intense ferdselen skjer etter oppkjørte skiløyper ut fra reiselivsdestinasjoner og hytteområder. Dette skjer i både innenfor og utenfor villreinens leveområder.

Figur 3 (kart i kapittel 5.3) viser hvor en del av de viktigste reiselivsdestinasjonene har tilrettelagte løyper i forhold til potensielle leveområder (NVS 2009). Kartet viser at det er utfart fra Uvdal og Dagalifjellet, fra Geilo og Ustaoset, fra Sysendalen og fra Vågslid som i størst grad går inn i leveområdene.

Odda kommune ønsker å utvide vinterskiområdet i Røldal inn i villreinens leveområde. Dette er lite konfliktfylt da dette er områder med store snømengder som er uaktuelle som vinterbeiter for reinen.

Kiting og skiseiling trekkes ofte fram som konfliktfylt i forhold til reinen. Deres potensielle rekkevidde er problematisk. Aktørene selv hevder at de langt fleste kitere har svært liten rekkevidde og at de for det meste benytter arealer langs Rv 7 og E134.

Sykling er en voksende fritidsaktivitet. Den svært store aktiviteten på Rallarvegen (som for det meste ligger utenfor planområdet) og strekningen fra Gvepseborg til Kalhovde og Synken har vært trukket fram som konfliktfylt. En forvaltningsplan for Rallarvegen er under utarbeiding.

Terrengsykling (på stier og i terrenget) er i vekst, men skjer foreløpig i begrenset grad. Økt omfang kan gi konflikter. I nasjonalparken tillates sykling kun på sleper som er godkjent for motorferdsel.

Hundekjøring kan i perioder være i konflikt med villrein i viktige vinterbeiteområder.

Fritidsbebyggelse og reiseliv

Følgende forslag om nye/utvidede byggeaktiviteter er knyttet til arealer som av Norsk Villreinsenter er definert som potensielle leveområder:

Nøre og Uvdal:	Reiseliv og fritidsbebyggelse i Uvdal og på Dagalifjell
Hol:	Næringsutvikling ved Hakkesetstølen og hytter i Rennedalen
Eidfjord:	Utvidelse av alpinanlegg ved Gryteheorga (nord for Sysendalen) og spredt bebyggelse på gamle stølsretter ved Vivali og Beradalen
Odda:	Videreutvikling av hytteområder på Mågelitopp (nær Skjeggedal), i Sjausetedalen og ved Ljosevatn/Reinsnos, samt utvikle vinteraktiviteter innenfor villreinens leveområde ved Røldal/Seljestad.
Vinje:	Spredt bebyggelse ved Kråmviki og øyene i Møsvatn.
Tinn:	Videreføre hytteutbygging ved Gvepseborg i samsvar med reguleringsplan.

Landbruk/utmarksnæringer

Så godt som alle kommunene understreker viktigheten av å opprettholde forutsigbare rammevilkår for å drive landbruk og annen utmarksnæring innenfor villreinens leveområder. Arealbehovet er i liten grad kartfestet. Dette handler om mulighet for næringstransport og etablering av nødvendige driftshusvære og næringsbygg.

Turisthytter

Det er påpekt behov for utvidelse av to turisthytter innenfor villreinens leveområder, Tuva og Mårbu.

Foto: Tuva Grimsgaard

8. Planbeskrivelse

I planprogrammet (vedtatt februar 2009) kap. 6.1 slås det fast at man må avklare viktige strategiske grep i planarbeidet (s. 22):

- *Avklare viktige arealstrategier bl.a. med sikte på å*
 - *sikre villreinen på lang sikt,*
 - *gi muligheter for lokal nærings- og samfunnsutvikling,*
 - *sikre friluftsinnteresser og andre brukerinteresser*
- *Finne et detaljeringsnivå i planens føringer som er mer grovmasket enn kommuneplanene, men som sikrer sammenheng til og forutsigbarhet for videre kommunal arealforvaltning.*
- *Sikre hensiktsmessig sammenheng i rammer for arealbruk i og utenfor nasjonalparken og andre vernområder*
- *Bidra til å sikre arealmessig sammenheng med andre tilgrensende villreinområder.*

8.1. Prinsipper for planutforming

Utredningsområde og planområde

Styringsgruppa fastsatte i møte 24.03.2009 en ytre grense for utredningsområdet. Dette ble avgrenset ut fra bl.a. følgende prinsipper:

- Alle villreinens leveområder (jfr. Villreinsenterets kartlegging 2009) skal være innenfor.
- Området skal dessuten inkludere en sone utenfor dette når topografien er slik at arealbruken her kan påvirke villreinens leveområder.
- Grensen skal møte andre fjellfylkesdelplaner og andre villreinområder for å unngå "glipper" mellom disse. Tilsvarende bør fylkesdelplanens yttergrense legges inn til grensen for verneområder der det vurderes som naturlig.

Konsekvensen av disse prinsippene ble at utredningsområdets grense i stor grad faller sammen med grensen for leveområdet der fjellsidene "stuper" rett i fjorder og dalbunner. I praksis skjer dette mest i Hardanger. Det har i sluttfasen av prosjektet vært påpekt at Raudafjell i Hordaland og Sogn og Fjordane er en viktig tange med gode beiteressurser for villreinen. Disse områdene er

ikke inkludert fordi de ikke inngår i det som administrativt er definert som Hardangervidda villreinområde, og heller ikke har vært vurdert som potensielt leveområde i villreinsenterets kartlegging.

Samtidig som utredningsområdets grense ble fastsatt, vedtok styringsgruppa at grensen ble trukket under forutsetning av at

- dette skulle være en "mulighetenes plan", jfr. formålene skissert i planprogrammets kap. 1, og
- endelig plangrense skulle trekkes av styringsgruppa, etter innspill fra kommunene, før endelig planforslag legges fram.

I de etterfølgende lokale planprosessene ble grensen noe korrigert i Rollag, Hol og Tinn kommuner. Største endring er i Rollag der Vegglifjell er tatt ut av planområdet. Utbyggingsspørsmål og villreinkorridor mot Blefjell er imidlertid avklart i nylig vedtatt kommunedelplan for området.

Planområdet er følgelig noe mindre enn det opprinnelige utredningsområdet.

Foto: Hans Jørgen Jaren

Planprinsipper

Planen skal særlig ivareta villrein, lokalsamfunnsutvikling og friluftssinteresser, og avveie disse i forhold til hverandre. Mange faktorer spiller inn, men det viktigste her er å gi rammer for byggeaktivitet, bruk av veinettet og ferdsel.

Av viktige prinsipper i planutformingen nevnes:

- ingen ny fritidsbebyggelse innenfor nasjonalt villreinområde
- dokumenterbar utmarksnæring, også utmarksnæringer som faller utenfor landbruksbegrepet, skal gis nødvendig handlingsrom for videre utvikling innenfor planområdet
- tyngre utbygging av fritidsbebyggelse og reiselivsutvikling skal legges til områder som allerede er tatt i bruk til formålet
- den regionale planen skal ikke avgjøre detaljerte lokaliseringsspørsmål som kun er av lokal interesse
- friluftsliv skal stimuleres, men ferdsel skal styres utenom de viktigste villreinområdene
- i avveininger der interesser står mot hverandre, er det viktig å søke å skille mellom viktige og mindre viktige forhold, slik at det som virkelig betyr mye gis prioritet.

Plankartets soneinndeling

På samme måte som en kommuneplan er mer grovmasket enn en reguleringsplan, må en regional plan være mer grovmasket enn en kommuneplan. For å gi hovedrammer for framtidig arealbruk på regionalt nivå, er det derfor behov for å avgrense grovmaskede

soner som kan romme arealer til flere funksjoner. Det kan være utbygging, næring, samferdsel så vel som natur- og friluftsmål. Avklaring av den konkrete lokaliseringen innenfor disse sonene må skje i videre kommunale planprosesser.

I mangel av en enhetlig nasjonal standard for utforming av plankart på regionalt plannivå, har planprosjektet definert seks ulike soner tilpasset det behovet dette planarbeidet har hatt.

Utformingen av regionalt plankart er ved flere anledninger vært drøftet med Miljøverndepartementet. Departementet arbeider med å utforme en standard tilpasset regionalt nivå, men den har ikke vært utformet i tide for denne planprosessen. Det er imidlertid naturlig å forvente at regional plan for Hardangervidda tilpasses nasjonal standard ved første revisjon.

Sonene skal tydeliggjøre at dette er en regional og grovmasket plan som skal utdypes videre i juridisk bindende kommunale arealplaner. Den regionale planen skal vise de store linjene og ikke ta stilling til detaljerte spørsmål som kun er av lokal interesse. Det har også vært et mål at det regionale plankartet skal være et lett lesbart kart.

Etter anbefaling fra Miljøverndepartementet er sonene i plankartet benevnt som hensynssoner i samsvar med begrepsbruk i plan- og bygningslovens § 11-8. Hensynssonene som er benyttet i planen er ikke identiske med de som listes i plan- og bygningslovens § 11-8, men er knyttet opp mot begrepsbruk som departementet arbeider med for regionale planer.

Følgende hensynssoner benyttes i Regional plan for Hardangervidda:

- A. Nasjonalt villreinområde - areal vernet etter naturvernloven
(Hensynssone villrein)
- B. Nasjonalt villreinområde
(Hensynssone villrein)
- C. Fjell og annen utmark
(Hensynssone randzone)
- D. Stølsdaler og annen utmark
(Hensynssone utvikling D)
- E. Fjell- og fjordbygder med fast bosetting
(Hensynssone utvikling E)
- F. Fritidsbebyggelse
(Hensynssone utvikling F)
- G. Reiseliv
(Hensynssone utvikling G)

Ulike typer skravur er brukt for å avgrense henholdsvis vernede arealer (sone A), hensynssone friluftsliv, samt villreinens trekkområder mot Setesdalsheiene og Nordfjella.

Den videre kommuneplanleggingen skal skje innenfor de rammer den regionale planen gir, og detaljeres og utformes i henhold til "Nasjonalt produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister", fastsatt 1. juli 2009.

Disse sammenhengene er søkt illustrert i tabellen nedenfor. Den viser intensjonen og karaktertrekk med de ulike hensynssonene, samt de mest aktuelle arealkategorier den enkelte sone kan bli nyansert med i kommuneplanen.

Det knyttes retningslinjer til plankartet og til de ulike sonene. Disse utdyper rammene for videre kommunal planlegging.

Soner i Regional plan for Hardangervidda (hensynssoner)	Karaktertrekk ved sonen (ytterligere beskrevet i kap. 8.2):	Mest aktuelle arealkategorier i hht. "Nasjonalt produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister" ved videre planlegging i kommunene
A. Nasjonalt villreinområde - arealer vernet etter naturvernloven (Hensynssone villrein)	Omfatter nasjonalparken og andre vernede områder. Regional plan gir ingen retningslinjer.	5100 – LNF med båndleggingszone
B. Nasjonalt villreinområde (Hensynssone villrein)	Viktige leveområder for villrein. Utmarksneringer og friluftsliv skal utøves her, men tilpasses villreinens behov.	5100 - LNF med landbruk og hensynssone naturmiljø (villrein) og friluftsliv 5230 – LNF med spredt næring
C. Fjell og annen utmark (Hensynssone randområde)	Områder utenfor det nasjonale villreinområdet med stor landskaps-, natur- og friluftsverdi.	5100 - LNF med landbruk 5220 – LNF - spredt fritid 5230 - LNF spredt næring
D. Stølsdaler og annen utmark (Hensynssone utvikling)	Dalfører og skogsområder som ofte er preget av tidligere stølsdrift med mulighet for stedstilpasset nærings- og fritidsbebyggelse.	1120 – fritidsbebyggelse 5100 -- LNF med landbruk 5220 – LNF - spredt fritid 5230 – LNF spredt næring
E. Fjell- og fjordbygder (Hensynssone utvikling)	Bygder innenfor planområdet med fast bosetting og landbruk. Har mulighet for ny bebyggelse for fast bosetting, næring og fritid.	1110 – bolig 5100 - LNF med landbruk 5200 – LNF med spredt bolig, fritid og næring 5210 – LNF - spredt bolig 5220 – LNF - spredt fritid 5230 – LNF - spredt næring
F. Fritidsbebyggelse (Hensynssone utvikling)	Områder preget av tett og mindre tett fritidsbebyggelse, og har også viktige grønne strukturer.	1120 – fritidsbebygg. 1170 – fritid og turist 5100 – LNF
G. Reiseliv (Hensynssone utvikling)	Områder med tett fritidsbebyggelse, alpinanlegg og/eller reiselivsbedrifter. Fast bosetting og grønne strukturer preger også.	1110 – bolig 1120 – fritidsbebygg. 1170 – fritid og turist 1300 – næringsbygg (hotell) 1400 – idrett (alpin) 1600 – uteoppholdsareal 5100 – LNF

Differensiert arealbruk

Ferdsel

Et viktig grep for å styrke villreinsens rammevilkår er fastsetting av grenser for nasjonalt villreinområde. Dette er, sammen med nasjonalparken og andre vernende arealer, de viktigste leveområdene for reinen. Men disse arealene er også viktige for ulike former for friluftsliv.

80-90% av friluftstøverne velger å følge oppkjørte skiløyper og merkede stier. Reinen på sin side har klare årstidspreferanser for hvor de oppholder seg. Dette gir svært god mulighet for å styre friluftstøverne til de minst konfliktfylte områdene, - enten ved å legge vinteraktiviteter utenfor villreinområdet, eller legge de til lite viktige vinterbeiter.

Røldal er et eksempel på et område der man lokalt ønsker vinteraktiviteter i villreinområder som er helt uaktuelle som vinterbeiter. Dette er følgelig ikke konfliktfylt. Dette konkrete arealet vises som "hensynssone friluftsliv" på plankartet.

Retningslinjene utdyper at det i viktige vinterbeiteområder ikke skal etableres nye skiløyper. Alt etablerte løyper bør vurderes lagt om til mindre viktige beiteområder. Tilsvarende skal det ikke etableres nye stier i viktige sommerbeiter, og alt etablerte stier bør vurderes lagt om til mindre viktige sommerområder.

Andre viktige grep:

- Kommunale sti- og løypeplaner som følger opp disse prinsippene vil gi forutsigbarhet. Dersom ferdsel styres på denne måten, vil utbyggingsgrad i byggeområder utenfor villreinområdet i liten grad påvirke villreinen. Sti- og løypeplaner før videre utbygging sikrer dette ytterligere.
- For videre kommunal planlegging innenfor det nasjonale villreinområdet (mht. spredt "annen utmarksnæring" og sti- og løypeplanlegging), vil det være vesentlig å ha tilgang til utdypende informasjon som viser viktige trekkrutene og funksjonsområder slik at konsekvenser for villreinen kan utredes.
- Etablering av varslingsrutiner der SNO varsler hvis rein er nær der skiløyper kjøres opp, og løypene steges så lenge dyra er i området, kan også være med å åpne villreinområder for ferdsel.

Vinteråpne veier

En form for differensiert forvaltning er også å stenge vinterveier når villrein er i området, slik man i dag praktiserer for Rv 7. Dette krever gode varslingsrutiner.

Foto: Olav Strand

8.2. Hovedtrekk i arealbruk

Generelt

Regional plan for Hardangervidda gir ingen føringer for nasjonalparken og andre vernede arealer. Det er likevel naturlig å vise dette arealet på plankartet og ta det med i arealstatistikken.

Samlet areal innenfor ytre plangrense er 9.602 km². Av dette er 45% allerede vernede områder. Avgrensningen av de ulike sonene framgår av plankartet.

Nasjonalt villreinområde (sone A og B)

I planprogrammet (kap. 6.1) påpekes at planen skal avgrense "områder der villreinen har første prioritet (viktige leveområder, utvekslingskorridorer og bufferzoner)".

Det klart største arealet i planen er det nasjonale villreinområdet. Det består av nasjonalparken, andre verneområder, samt det planen benevner som sone B – nasjonalt villreinområde. Samlet sett utgjør dette 87% av arealene innenfor planområdet og skal sikre villreinen tilstrekkelige arealer. Disse arealene har rammer der villrein og naturmiljø gis prioritet, men åpner også for viktig annen arealbruk.

Sonen er fastsatt på bakgrunn av Norsk Villreinsenters kartlegging (2009) og etter innspill fra kommunene som har veid samfunnsinteressene opp mot villreintressene. Den omfatter det meste av snaufjellsarealene (stort sett areal over 1000 moh). Villreinen vil naturlig

også ferdes utenfor denne sonen, men det er i denne sonen de største villreinhensynene blir tatt.

Alle viktige utvekslingsområder for reinen mot Setesdalsheiene og mot Nordfjella er sikret ved å legge grensen for nasjonalt villreinområde helt ut i plangrensen der Regional plan for Hardangervidda møter regionale planer for henholdsvis Setesdalsheiene og Nordfjella.

Det er ikke definert særskilte buffersoner da det nasjonale villreinområdet er arealmessig så stort at dette forutsettes å gi nødvendig buffer for villreinen.

Avsnørte tanger som Dagalitangen og Grungedalstangen vurderes som praktisk talt utilgjengelige for stammen på Vidda, og er derfor definert ut av det nasjonale villreinområdet. Derimot er arealet vest for Kråmvikvegen over Falkeriset, pga. kalving der i 2009 og føre-var-prinsippet, innlemmet i nasjonalt villreinområde.

Retningslinjene gir rammer for fritidsbebyggelse tilsvarende regelverket i nasjonalparken. Videre gis det rammer for utvikling av støler, driftshusvære og næringsbygg i dokumenterbar utmarksnæring.

Rv7 praktiseres i dag som vinteråpen veg, men er ikke definert som vinteråpen av vegmyndighetene. Planen anbefaler at dagens praksis videreføres med et regime for stenging av vegen når villreinen nærmer seg for å krysse den. På kort sikt baserer dette seg på GPS-overvåking av dyra. På lengre sikt forutsettes det at tunnel-

løsninger gir så gode krysningsmuligheter at dette kan opphøre.

Denne sonen er også av stor betydning for friluftsliv. Retningslinjene legger det opp til fleksibilitet med en differensiert bruk gjennom året som balanserer hensynet til villrein på den ene siden og friluftslivets behov på den andre siden. Eksisterende ferdsel som kommer i konflikt med villreins behov skal søkes lagt om.

Ved Røldal og Seljestad åpner planen for at vinterbaserte friluftaktiviteter kan utvikles innenfor det nasjonale villreinområdet. Dette er vist ved "hensynsone friluftsliv" for det aktuelle området.

Fjell og annen utmark (sone C)

Denne sonen utgjør 8,7% av planområdet. Den omfatter fjellområder som ikke lenger vurderes som viktige områder for villreinstammen. Dette gjelder bl.a. Dagalitangen og Grungedalstangen og en del andre høytliggende og/eller sårbare dalfører og skogsområder. De fleste arealene i denne sonen ligger på østsiden av vidda.

Felles for disse områdene er at de av hensyn til landskap, dyreliv, andre naturkvaliteter og/eller friluftsliv ønskes opprettholdt som relativt uberørte naturområder. Disse arealene er viktige "avlastningsområder" for vinterbeitene i øst ved at friluftsliv og skiløyper kan kanaliseres hit.

Retningslinjene åpner for videreutvikling av støler, etablering av næringsbygg for dokumenterbar næring, samt påbygg på eksisterende fritidsbebyggelse.

Ved Heng i Ullensvang herad åpnes det for at eksisterende skogsveg kan utbedres for å gi bedre atkomst til fjellet.

Stølsdaler og annen utmark (sone D)

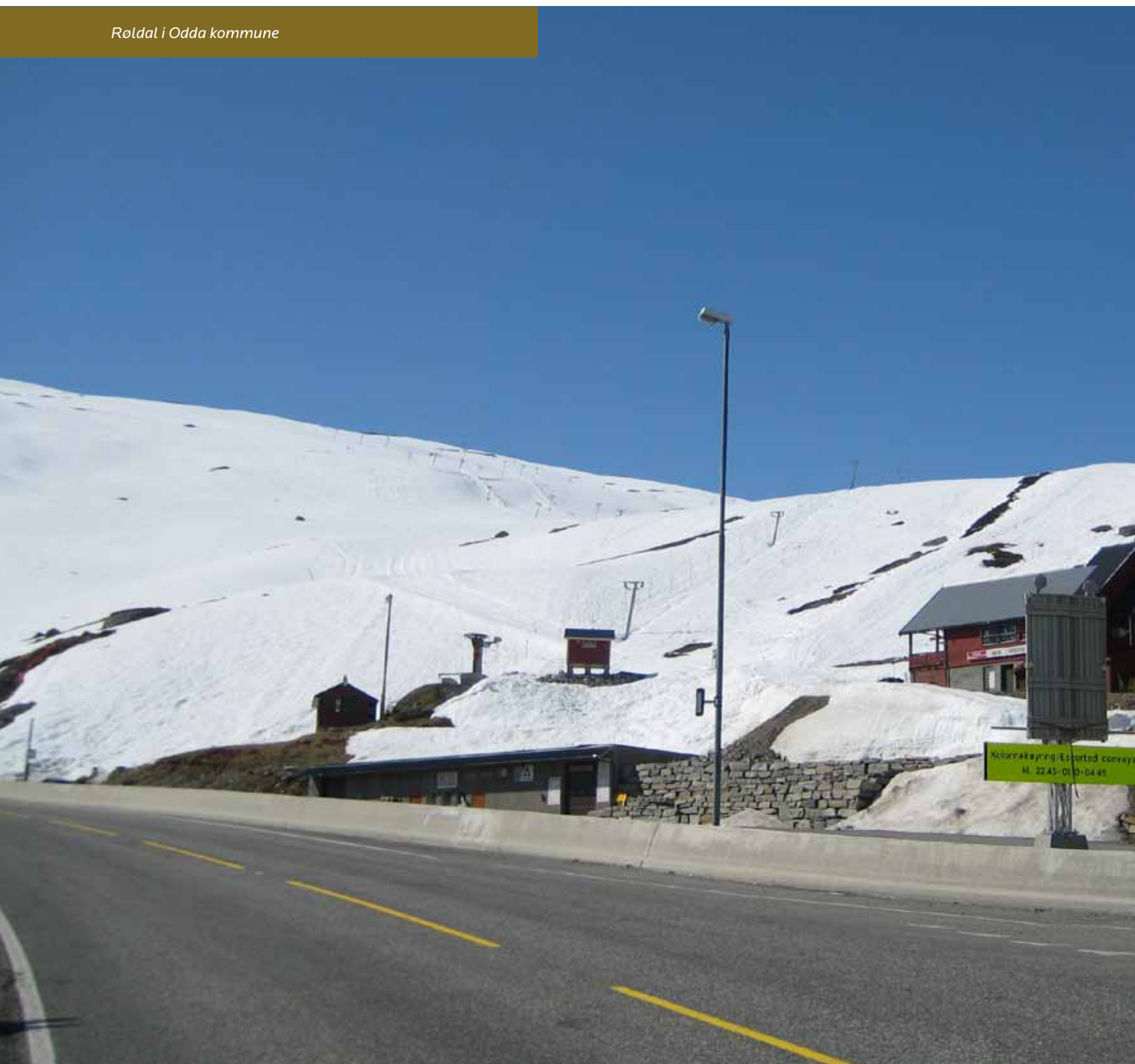
Flere dalfører rundt Hardangervidda er preget av støler og gammelt kulturlandskap og har lite eller ingen fritidsbebyggelse. For områder (0,8% av planområdet) som er definert inn i denne sonen er intensjonen å opprettholde dette tradisjonelle landskapspreget samtidig

som det også er ønskelig med en forsiktig utvikling for å styrke mulighetene for næring og bosettingen på aktuelle eiendommer.

I tillegg til de rammene som er gitt for sone C, åpner retningslinjene for D-sonen for en forsiktig og stedstilpasset bebyggelse. Dette kan være ren næringsvirksomhet, fritidsbygg for eiendommen selv eller det kan være fritidsbygg som kan fradeles.

Eksempler på slike områder er Breisetdalen og Sandsetdalen i Tinn, Jønndalen og Tøddøldalen i Uvdal, Seterdalen i Hol og Hjølmosete/Berastøldalen i Eidfjord.

Roldal i Odda kommune

Fjell- og fjordbygder (sone E)

Denne sonen omfatter fjell- og fjordbygder med eksisterende spredt fast bosetting. Innenfor planområdet utgjør bygder langs Totak, Grungevatn og Møsvatn i Vinje kommune, i Osa i Ulvik og Reinsnos i Odda denne sonen, - i alt 1,2% av planområdet.

Det er ønskelig å styrke disse bygdene med ny bosetting. Tiltak knyttet til attåttnæring/turisme/miljøbasert næringsutvikling vil øke næringsgrunnlaget og styrke grunnlaget for den faste bosettingen i disse områdene.

Retningslinjene legger opp til at kommunene gjennom sin kommuneplanlegging selv skal avklare omfang av næring, bosetting og fritidsbygg i denne sonen.

Fritidsbebyggelse (sone F)

Denne sonen utgjør bare 0,6% av planområdet. Sonen er en flerfunksjonell sone som er dominert av fritidsbebyggelse, men mindre areal med serviceanlegg (som kafé og kiosk) og reiselivsbedrifter kan også være lokalisert her. Gjennomgående grønne strukturer mellom bebygde områder er også en viktig del av denne sonen.

Disse områdene bærer ofte tydelig preg av utbygging, men de inkluderer også mer forsiktig utbygde hytteområder. Områdene er alt vedtatt disponert til dette formålet i gjeldende kommunale planer (kommuneplaner og reguleringsplaner) eller godkjent for videre utvikling innenfor dette formålet gjennom denne planprosessen.

Disse arealene utløser mye ferdsel som kan belaste viktige villreinområder hvis trafikken ikke kanaliseres på en god måte. Bindende sti- og løypeplaner som kanaliserer ferdsel fra disse områdene og utenom viktige villreinområder bør derfor foreligge før videreutvikling. Kanaliseringen innebærer at skiløyper ikke skal kjøres opp i viktige vinterarbeidsområder og at stier legges utenom sårbare kalvings- og sommerområder.

Det skal ikke etableres ny bebyggelse beregnet på overnatting over tregrensa eller i det høyest liggende skogbeltet.

Reiseliv (sone G)

Områder som går inn i reiselivssonen er dominert av reiselivsbedrifter, men her er også viktige og til dels store arealer for alpinanlegg, privat fritidsbebyggelse og grønne korridorer. Samlet utgjør dette 1,2% av planområdet.

De største reiselivsdestinasjonene i planområdet finner vi ved Skinnarbu, Vierli, Rauland, Vægslid, Sysendalen, Dagali og Uvdal. Tunge reiselivsdestinasjoner som Røldal og Geilo ligger rett utenfor planområdet og kanaliserer også trafikk inn i planområdet.

Planen åpner for utvidelse av reiselivssonen i Sysendalen slik at alpinanlegg kan forlenges opp til Grythorga.

Som hyttesonen, medfører også reiselivssonen mye ferdsel som kan belaste viktige villreinområder hvis trafikken ikke kanaliseres på en god måte. Bindende sti- og løypeplaner som kanaliserer ferdselen utenom viktige villreinområder bør derfor også her foreligge før videreutvikling.

Det skal ikke etableres ny bebyggelse beregnet på overnatting over tregrensa eller i det høyest liggende skogbeltet.

8.3 Retningslinjer for Regional plan for Hardangervidda 2011 - 2025

§1. Virkning av planen

I henhold til plan- og bygningslovens §8-2 skal regionale planer legges til grunn for regionale organers virksomhet og for kommunal og statlig planlegging og virksomhet i regionen. Rettslig bindende arealbruk blir fastlagt i den kommunale arealplanleggingen etter plan- og bygningsloven. Vernede områder har bindende bestemmelser etter naturvernloven/naturmangfoldloven.

Det regionale plankartet og retningslinjene er retningsgivende for videre kommunal planlegging.

Tidligere godkjente og gjeldende kommuneplaner og reguleringsplaner innenfor planområdet gjelder uavhengig av denne planen.

God dialog mellom lokale og regionale myndigheter øker muligheten for at den regionale planens intensjoner blir fulgt opp.

§2. Felles retningslinjer for planområdet

§2.1. Generelle retningslinjer

Den regionale planen er en overordnet og grovmasket plan, som ikke fanger opp alle lokale forhold. Arealbrukssonene som er benyttet er i stor grad flerfunksjonelle soner tilpasset regionalt plannivå. Det vil derfor være nødvendig å tilpasse plangrensler, bestemmelser, retningslinjer og arealkategorier i henhold til "Nasjonal produktspesifikasjon for arealplan og digitalt planregister" ved utarbeiding av kommunale planer.

Planlegging og saksbehandling

Regional plan skal legges til grunn ved kommunenes behandling av plan- og byggesaker, og øvrige saker knyttet til areal- og ressursbruken.

Ved behandling av dispensasjon fra kommuneplan eller reguleringsplan etter plan- og bygningslovens §19 skal kommunene legge vekt på å følge opp retningslinjene i regional plan. Endringer i areal- og ressurspolitikken bør ikke skje ved dispensasjoner, men ved å ta opp planene til revisjon.

Kommunene skal sende alle nye arealplaner, utbyggingssaker og inngrepssaker som kan få betydning for villreinens livsvilkår til villreinnemnda til høring.

Generelle prinsipper ved videre kommunal planlegging

Kommunene skal legge vekt på

- god landskaps- og terrengtilpassing i utbyggingsplaner,
- unngå nye bygg i 100 metersonen langs vann og vassdrag,
- sikre store nok og gjennomgående grønne strukturer innenfor utbyggingssoner av hensyn til landskap, friluftsliv og vilt

- harmonisere tetthet, hyttestørrelser og byggehøyder med eksisterende bebyggelse ved videre utbyggingen i utbyggingsområder
- ta hensyn til kulturminner og følge de rammer og betingelser kulturminneloven setter (ved bl.a. bruk av oppdaterte datasett om kulturminner)
- ivareta naturmangfold i henhold til de rammer den nye naturmangfoldloven setter for kommunal planlegging.

Forholdet til villrein er i hovedtrekk avklart i den regionale planprosessen. Interessekonflikter i forhold til landbruk, naturvern, kulturminnevern, naturmangfold, friluftsliv og landskap avklares ved bruk av plan- og bygningsloven sine regler i videre kommunal planlegging.

Estetisk utforming

Kommunene tilrås å utarbeide bestemmelser om estetisk utforming knyttet til landskap og bygninger i planområdet gjennom planlegging etter plan- og bygningsloven.

§2.2 Retningslinjer om bygg i utmarksnæring

I medhold av plan- og bygningsloven deles "utmarksnæringer" i

1. "landbrukets utmarksnæringer" definert som støling, beitebruk, egen jakt og fiske, og foredling av fisk.
2. "annen utmarksnæring" som opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter (med husvære).

Grunneiere som driver "landbrukets utmarksnæringer" (støling, beitebruk, egen jakt og fiske, og foredling av fisk) kan bygge, rehabiliterer og videreutvikle nødvendige driftshusvære og støler for å utnytte utmarksressursene på eiendommen. Det skal skje etter gjeldende regler for byggesaksbehandling, og trenger ingen nærmere planavklaring. Generelt forutsettes følgende rammer:

Støler kan rehabiliteres og videreutvikles forutsatt form, størrelse og byggehøyder i samsvar med stedets tradisjon for stølsbygg, men likevel slik at de tilfredsstiller dagens forskrifter og krav.

Driftshusvære skal ha form, størrelse og byggehøyder i samsvar med stedets tradisjon for driftshusvære, men likevel slik at de tilfredsstiller dagens forskrifter og krav.

Grunneiere som driver "annen utmarksnæring" som opplevelsesnæring (guiding) og utleie av jakt- og fiskerettigheter (opplistingen er ikke uttømmende), kan bygge næringsbygg for dette formålet etter nærmere planavklaring. Avklaringen av omfang og lokalisering skal skje gjennom kommunal planlegging etter plan- og bygningslovens bestemmelser ved bruk av:

- LNF-områder med areal for spredt næringsbebyggelse i kommuneplan (§11-7, 1. ledd nr.5)
- Bestemmelser knyttet til LNF-formålet i kommuneplan (§§ 11-9 eller 11-11)
- Områderegulering, §12-2.

Næringsbyggene skal ha form, størrelse og byggehøyder i samsvar med stedets tradisjon for driftshusvære, men likevel slik at de tilfredsstiller dagens forskrifter og krav.

Alle byggetiltak forutsettes å skje i tilknytning til dokumenterbare utmarksnæringer. Ved lokalisering av "annen utmarksnæring" i det nasjonale villreinområdet (sone B) skal det vises stor varsomhet overfor villreinen.

Støler, driftshusvære og næringsbygg kan ikke skiller fra hovedbruket, jfr. plan- og bygningsloven og jordloven.

§2.3 Retningslinjer om veger

Bygging

Vegutbedringer og nye veger som øker mulighetene for bilkjøring og ferdsel inn i villreinens leveområder skal som hovedregel ikke bygges. Dersom dette likevel tillates, skal behovet for ferdselsreguleringer ved bom og restriksjoner på brøyting vurderes.

Opprusting av eksisterende landbruksveger og sleper i villreinområdet skal bare skje dersom målet er å hindre unødig slitasje og å sikre trygg transport.

Vinterbrøyting

Eksisterende veger som er anlagt i villreinområder bør ikke åpnes for trafikk før 1. juni.

Unntatt fra dette er:

E134 (Haukelivegen):

Planområdet avgrenses i sør av E134. Denne er etablert som en samfunnsmessig viktig vinteråpen ferdselsåre uten ferdselsrestriksjoner pga. villreinen. Videre utbygging av tunneler for å bedre framkommelighet for trafikkanter og å styrke villreinens frie trekkveier mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene bør styrkes.

Rv 7 (Haugastøl-Sysendalen):

Rv 7 er etablert som en samfunnsmessig viktig vinteråpen veg over Hardangervidda.

- Vegen skal vinterbrøytes, men kan stenges på kort varsel når villreinen er i området. Dette innebærer videreføring av dagens rutiner i Statens Vegvesen.
- Arbeidet med planlegging av miljøtunneler og høyfjellsprofiler på strategiske steder på traséen skal videreføres, samtidig som Hardangerviddatunnelen som et nytt alternativ utredes. Begge løsninger vil sikre villreintrekk til alle årstider og forbedre sikkerhet og framkommelighet for trafikantene. Valg av løsning og realisering bør skje snarest mulig.

Fv 124 (Tessungdalen-Imingfjell-Uvdal):

Veien kan holdes åpen med unntak av perioden 30. november til 1. april, eller til påske når denne faller i mars. Veien kan stenges på kort varsel dersom det er villrein i området.

Andre atkomster:

- Kråmvikvegen, Songavegen og Bordalsvegen i Vinje kommune bør være stengt for allmenn ferdsel når brøyting skjer før 1. juni.
- Valldalsvegen i Odda kommune skal ikke åpnes før etter kalvinga er ferdig.
- Veg fra Ystanes ved Kinsarvik til Heng i Ullensvang herad tillates utbedret.
- Ny veg- og skitunnel mellom Rollag og Tinn kommuner ved Killingskaret kan etableres, bl.a. for å gi sikker vinterveg mellom Tinn og Numedal.

§2.4 Retningslinjer om ferdsel

Med ferdsel menes allmenn ferdsel etter friluftsløven, motorisert ferdsel i utmark etter Lov om motorferdsel og Forsvarets ferdsel. Bedre styring av ferdsel er et viktig virkemiddel for å ivareta villreinens behov.

Friluftsliv

Ferdsel innenfor planområdet skal styres gjennom følgende føringer:

Stier og løyper:

Lokalisering av nye ferdselsårer skal skje ut fra hensyn til villreinens og øvrige sårbare arters arealbruk. Etablering og drift av stier og løyper bør fastsettes i kommunale sti- og løypeplaner. Disse skal utarbeides etter følgende prinsipper:

- Nye oppkjørte skiløyper og merkede vinterruter skal legges utenom viktige vinterbeiteområder for villrein. Det skal ikke legges nye stier i viktige kalvings- og/eller sommerbeiteområder for villrein.
- Det skal etableres varslingsrutiner som sikrer at løypekjøringen straks opphører dersom villrein trekker inn i aktuelt område.
- Etablerte og merkede stier, sleper og løyper (merket av DNT eller andre) som kommer i konflikt med sårbare villreinområder, skal legges om med sikte på mindre konfliktfylte traseer. Der dette er vanskelig å få til, bør det gjennomføres oppfølgingsprosjekter som søker å få avklart konfliktgrad og mulighet for andre avbøtende tiltak.

Andre aktiviteter:

Ferdsel der en planlegger, koordinerer eller arrangerer en aktivitet som er kunngjort/markedsført på forhånd, skal kanaliseres til områder med minst mulig konflikt med villrein. Dette gjelder både sommer- og vinteraktiviteter.

"Moderne" ferdselsformer som kiting, hundekjøring, sykling og lignende bør styres til områder uten konflikt med villreinens behov.

Varslingsrutiner:

- Det skal etableres rutiner der aktuelle oppsynsorgan løpende varslor kommunene og ansvarlig instans for løypekjøring når reinen nærmer seg områder med oppkjørte skiløyper. Løypekjøringen skal stanse ved fare for konflikt.

- Arrangement og/eller annen organiserte aktiviteter i mulig konflikt med villrein må avklares med de berørte kommunene og villreinnemnda for Hardangervidda.

Motorisert ferdsel

Kommunene bør utarbeide planer for motorferdsel i utmark etter reglene i Plan- og bygningsloven og i Lov om motorisert ferdsel i utmark. Kommunene bør samordne sine motorferdselsplaner med sikte på å redusere det samlede volumet.

Etter gjeldende lovverk skal motorisert ferdsel så langt mulig begrenses til nødvendig nyttekjøring.

Forsvaret

Forsvaret har etter lov om motorferdsel i utmark tillatelse til ferdsel i utmarka knyttet til øvelser, forflytninger og transport. Forsvaret skal etter samme lovs § 8 vise aktsomhet og unngå skader og ulempe for naturmiljø og mennesker.

Det skal følgelig ikke gjennomføres militær øvingsaktivitet som er i konflikt med villreins bruk av leveområdene. Spesielt gjelder dette i perioder vinterstid for å unngå forstyrning av trekk og beiting, og i kalvingstiden.

Planlegging og gjennomføring av øvelser innenfor det nasjonale villreinområdet skal minimum avklares med de berørte kommunene, SNO og villreinnemnda for Hardangervidda.

§2.5 Retningslinjer om vassdrag

Forvaltning av varig verna vassdrag skal koordineres med den øvrige forvaltningen av arealer i området. Planer for differensiert forvaltning av disse områdene bør søkes integrert i øvrige verne- og planbestemmelser og bør inngå som en del av kommuneplanenes bestemmelser. Kommunene bør gjennom kommuneplanleggingen også sikre verneverdier knyttet til øvrige vassdrag og ta opp behov for estetisk og landskapsmessig forbedring av utbygde vassdrag.

§2.6 Retningslinjer om kraftutbygging og kraftlinjer

Ny eller utvidelse av eksisterende kraftutbygging eller kraftlinjer bør unngås i villreins leveområder.

Unntak kan gjøres for tiltak som ikke innebærer nye inngrep av betydning for bevaring av villreinstammen, samt for tiltak med samlet positiv miljøgevinst knyttet til villrein, landskap og andre miljø- og verneinteresser.

§2.7 Retningslinjer om kulturminner

Ved videre planlegging i disse områdene skal det tas tilstrekkelig hensyn til kulturminneverdier gjennom å følge opp de retningslinjer kulturminneloven setter.

§2.8 Retningslinjer om gjerder i utmark

Gjerder i utmark som kan være til hinder for villreins ferdsel tillates ikke.

§3. Særskilte retningslinjer for ulike arealformål

Planområdet er delt inn i følgende flerfunksjonelle arealsoner:

- Nasjonalt villreinområde - areal vernet etter naturvernloven
(Hensynssone villrein)
- Nasjonalt villreinområde
(Hensynssone villrein)
- Fjell og annen utmark
(Hensynssone randsone)
- Stølsdaler og annen utmark
(Hensynssone utvikling D)
- Fjell- og fjordbygder
(Hensynssone utvikling E)
- Fritidsbebyggelse
(Hensynssone utvikling F)
- Reiseliv
(Hensynssone utvikling G)

§§3.2-3.7 gir rammer for videre kommunale planlegging innenfor hver sone.

§3.1 Områder vernet etter naturvernloven (sone A)

Nasjonalparken og andre verneområder som er båndlagt etter Naturvernloven/Naturmangfoldloven har egne forskrifter og bestemmelser i henhold til dette.

§3.2 Nasjonalt villreinområde (sone B)

Hensynet til villrein, landskap og naturmiljø er særlig viktig i denne sonen.

Støler, driftshusvære og næringsbygg kan etableres og videreutvikles som ledd i dokumenterbar utmarksnæring. Ytterligere retningslinjer for dette går fram av §2.2.

Etablerte turisthytter kan moderniseres og forsiktig utvides når dette er nødvendig for videre drift. Nærmere rammer for dette må avklares i kommunenes videre planlegging.

Fritidsbygg: Det tillates ikke nye fritidsbygg. Det kan gis tillatelse til ombygg og mindre tilbygg på eksisterende bygg, samt riving av gamle for oppføring av nye med same størrelse, etter samme regelverk som i nasjonalparken.

Friluftaktiviteter: Ved Røldal (Odda kommune) og ved Falkeriset (Vinje kommune) tillates tilrettelegging for friluftaktiviteter i nærmere avgrenset hensynssone for friluftsliv i henhold til §3.8.

§3.3 Fjell og annen utmark (sone C)

Støler, driftshusvære og næringsbygg kan etableres og videreutvikles som ledd i dokumenterbar utmarksnæring. Ytterligere retningslinjer for dette går fram av §2.2.

Fritidsbebyggelse: Det tillates ikke nye fritidsbygg. Det kan gis tillatelse til ombygg og mindre tilbygg på eksisterende bygg, samt riving av gamle for oppføring av nye liknende størrelse. Rammene fastsettes endelig i kommuneplanene.

Annet:

- Planer om ny skytebane i Sør-Skurdalen kan realiseres innenfor denne sonen forutsatt at hensyn til samfunn og miljø er tilstrekkelig ivaretatt.
- Veg fra Ystanes ved Kinsarvik til Heng i Ullensvang herad tillates utbedret.

§3.4 Stølsdaler og annen utmark (sone D)

Støler, driftshusvære og næringsbygg kan etableres og videreutvikles som ledd i dokumenterbar utmarksnæring. Ytterligere retningslinjer for dette går fram av §2.2.

Fritidsbebyggelse: Kommunene kan i videre kommuneplanlegging åpne for begrenset fritidsbebyggelse, spredt eller i smågrupper. Dette skal skje innenfor følgende rammer:

- Ny bebyggelse skal legges utenfor stølsvoller.
- Bebyggelsen skal gis god landskapsmessig tilpassning med sikte på å ivareta stedets særpreg og kulturlandskap. Nye bygg skal ha størrelse og form tilpasset stedets tradisjon, jfr. § 2.1.
- Lokalisering og antall skal fastsettes i kommuneplanene, og gis rammer slik at landskapsbildet opprettholdes og villreinhensyn ivaretas.

Realisering av nærmere definerte stølsretter i Veigdalen (Berastøldalen og Vivali), Hjølmosete og Isdalen i Eidfjord skal skje i medhold av godkjent kommuneplan. Byggene skal kunne nyttes til både nærings- og fritidsformål. Kulturminner og kulturlandskap i området forutsettes ivaretatt. Byggene skal ha størrelse og utforming tilpasset stedets tradisjon og skal ikke kunne deles fra hovedbruket.

§3.5 Fjell og fjordbygder (sone E)

Støler, driftshusvære og næringsbygg kan etableres og videreutvikles som ledd i dokumenterbar utmarksnæring. Ytterligere retningslinjer for dette går fram av §2.2.

Fast bosetting og andre næringsbygg: Rammer for omfang og utbredelse avklares i kommuneplan.

Fritidsbebyggelse: Kommunene kan i videre kommuneplanlegging åpne for begrenset fritidsbebyggelse, spredt eller i smågrupper. Dette skal skje innenfor følgende rammer:

- Bebyggelsen skal gis god landskapsmessig tilpassning med sikte på å ivareta stedets særpreg og kulturlandskap. Nye bygg skal ha størrelse og form tilpasset stedets tradisjon, jfr. § 2.1.
- Lokalisering og antall skal fastsettes i kommuneplanene, og gis rammer slik at landskapsbildet opprettholdes og villreinhensyn ivaretas.

Veier og ferdsel: Rammer for dette skal fastsettes i videre kommunal planlegging.

§3.6 Fritidsbebyggelse (sone F)

Områdene kan videreutvikles, bebygges og fortettes i henhold til vedtatte kommuneplaner og reguleringsplaner.

Ved videre planlegging i slike områder, nye planer og/eller revisjon av eldre planer for fortetting, skal kommunene legge vekt på de generelle retningslinjene i §2.1.

Omfang, lokalisering og andre viktige planavklaringer må skje i kommunes videre planlegging (kommuneplan, områdeplaner og/eller reguleringsplaner). Det skal ikke etableres ny bebyggelse beregnet på overnatting over tregrensa eller i det høyestliggende skogbeltet.

Forpliktende kommunal sti- og løypeplan som kanaliserer økt ferdsel utenfor viktige villreinområder, bør foreligge før nye utbyggingsplaner innenfor planområdet blir realisert, jf. §2.4. Det forutsettes at kommunene gjennomfører dette prinsippet ved hjelp av rekkefølgekrav ved rullering av kommuneplanene.

§3.7 Reiseliv (sone G)

Områdene kan videreutvikles, bebygges og fortettes i henhold til vedtatte kommuneplaner og reguleringsplaner. Ved revidering av kommuneplaner og reguleringsplaner i denne sonen forutsettes det at arealer innenfor villreinenes leveområder opprettholdes som grønn struktur.

Ved videre planlegging i slike områder, nye planer og/eller revisjon av eldre planer for fortetting, skal kommunene legge vekt på de generelle retningslinjene i §2.1.

Omfang, lokalisering og andre viktige planavklaringer må skje i kommunes videre planlegging (kommuneplaner og/eller reguleringsplaner). Det skal ikke etableres ny bebyggelse beregnet på overnatting over tregrensa eller i det høyestliggende skogbeltet. Nødvendige installasjoner for alpinanlegg kan etableres over tregrensen.

Forpliktende kommunal sti- og løypeplan som kanaliserer økt ferdsel utenfor viktige villreinområder, bør foreligge før nye utbyggingsplaner innenfor planområdet blir realisert, jf. §2.4. Det forutsettes at kommunene gjennomfører dette prinsippet ved hjelp av rekkefølgekrav ved rullering av kommuneplanene.

§3.8 Hensynssone friluftsliv.

I denne sonen kan vinterbaserte friluftaktiviteter utvikles i Røldal. I tilsvarende sone ved Møsvatn kan det tilrettelegges for sommerbasert friluftsliv. Det skal utvises forsiktighet med faste installasjoner.

Høstsimle. Foto: Per Jordhøy

9. Handlingsplan

Om handlingsplanen

For at Regional plan for Hardangervidda skal få den virkning den er ment å få, forutsettes det at alle aktører viderefører intensjonene og føringene i mer utdypende og bindende planlegging, i løpende forvaltning og ved at det gjennomføres nye kunnskapsøkende prosjekter.

Planarbeidet har vist behov for videre oppfølging gjennom forvaltningsrettede og planrettede tiltak, dels i fellesskap og dels av ulike aktører.

Planarbeidet har også vist behov for å følge opp en rekke problemstillinger gjennom utdypende faglige prosjekter. Dette vil dels styrke kunnskapsgrunnlaget for gode beslutninger ved rullering og det vil dels være nødvendig for videre kommunal planleggingen. Oppfølgende prosjekter er både villreinfaglige og samfunnsfaglige rettet mot næringsutvikling.

Dette gir en handlingsdel med to ulike typer oppfølgingstiltak, - forvaltningsrettede og kunnskapsrettede. Hvert oppfølgingstiltak er nedenfor beskrevet mht.

- Kort beskrivelse og begrunnelse
- Ansvarlig aktør og viktigste samarbeidspartnere

Finansiering og gjennomføring

Gjennomføring av alle oppfølgingspunktene vil kreve betydelig med tid og ressurser. Alle tiltakene er viktige, men noen er angitt med høy prioritet. De høyt prioriterte bør gjennomføres først.

De mer forvaltningsrettede tiltakene bør kunne inngå som ledd i ellers løpende planlegging og forvaltning i kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn.

I tillegg til ansvarlige aktører, må også sentrale myndigheter gjennom departement og direktorat bidra økonomisk for å stimulere til realisering av mange av de kunnskapsrettede prosjektene.

Det er ikke angitt tid for gjennomføring og kostnader. Det anbefales at man ved første rullering av handlingsdelen søker å tidfeste gjennomføring og kostnadsbergne tiltakene.

Forvaltningsrettede og planrettede tiltak

Etablere "Hardangerviddarådet"

Det er behov for en felles arena for løpende dialog om oppfølging av planen og andre felles utfordringer i forvaltningen av Hardangervidda. For å møte dette behovet anbefales det å etablere et "Hardangerviddaråd".

Møtehyppighet anslås til en gang i året. Aktuelle deltakere kan være ordførere, ledende fylkespolitikere, fylkesmenn og villreinnemnda. Rådet bør involvere administrasjonen etter behov, eventuelt etablere et administrativt underutvalg.

Rådet bør tilstrebe dialog og samordning med andre offentlige og private forvaltningsorgan tilknyttet Hardangervidda. Det må vurderes nærmere om rådet skal være en møtearena for både offentlige og private aktører, eller om det kun skal være en offentlig arena.

Det bør vurderes om det alt etablerte "ordførerutvalget" kan utvides og tillegges rollen.

Ansvarlig aktør: Buskerud, Telemark og Hordaland fylkeskommuner

Prioritet: Høy

Rullere Regional plan for Hardangervidda

Regional plan for Hardangervidda bør som enhver annen plan jevnlig rulleres i henhold til nye utfordringer, oppgaver og kunnskap. Plan- og bygningsloven sine regler i kap. 7 skal legges til grunn for hyppighet og rammer for rullering av både kart og handlingsdel i den regionale planen.

Høringen av den regionale planen reiste noen spørsmål som anbefales vurdert nærmere ved første rullering. Dette gjelder forslag om å:

- utvide planområdet ved Vegglifjell for å sikre at villreinkorridor og buffersone i samsvar med kommunedelplanen inngår den i regionale planen.
- omdefinere tre mindre områder i Hol kommune fra sone C (Fjell og annen utmark) til sone D (Stølsdal og annen utmark). Dette gjelder et areal i Renne-

dalen, et område ved Nystøl og et areal innerst i Seterdalen.

- omdefinere hele eller deler av Valldalen fra sone B (Nasjonalt villreinområde) til sone D (Stølsdal og annen utmark). En forberedende dialog mellom fylkesmannen og kommunen vil her være viktig.

Ansvarlig aktør: Buskerud, Telemark og Hordaland fylkeskommuner i samarbeid med alle berørte parter.

Kommunal planoppfølging

For at intensjonene i den regionale planen skal få virkning og praktisk betydning, må føringene fra denne planen innarbeides ved rullering av kommunale arealplaner i hver enkelt kommune. Dette må skje ved neste rullering av kommunenes arealplaner.

Som oversikten i kap. 8.1 viser, kan kommunene i sine arealplaner nyansere den regionale planens arealsoner.

Ansvarlig aktør: Alle kommunene

Samferdsel over Hardangervidda

Både Riksveg 7 og Europaveg 134 er etablert som samfunnsmessig viktige vinteråpne veier som binder Østlandet og Vestlandet sammen.

- Planarbeidet har særlig understreket den samfunnsmessige betydning av vinteråpen **Rv7** med forbedrede kryssingsmuligheter for villreinen. En viktig oppfølgingsoppgave av det regionale planarbeidet er å være pådriver for videreføring av arbeidet med utbedring av Rv 7 med sikte på trafikkmessig sikrere vintervei og bedre kryssingsmuligheter for villreinen. Både utbedring av eksisterende trase og/eller ny Hardangerviddatunnel er viktige tiltak.
- Muligheter for utveksling mellom villrein i Setesdalsheiene og på Hardangervidda over **E134** er i følge Norsk Villreinsenter viktig (jfr. kart i figur 1). Pågående arbeid for etablering av nye tunneler som bedrer trekkvegene for villrein mellom Hardangervidda og Setesdalsheiene/Ryfylkeheiene må aktivt støttes.

Ansvarlig aktør: Hardangerviddarådet i samarbeid med kommuner og fylkeskommuner

Fjellandbruket

Fjellandbruket møter spesielle utfordringer sett i forhold til annet landsbruk.

Offentlige aktører rundt Hardangervidda må tale fjellandbrukets sak og være pådriverer for å styrke forståelsen dets spesielle utfordringer hos sentrale myndigheter.

Det må arbeides for å få etablert særskilte rammevilkår og virkemidler for dette landbruket.

Ansvarlig aktør: Hardangerviddarådet i samarbeid med Fjellregionsamarbeidet

Prioritet: Høy

Kommunale sti- og løypeplaner

Før de definerte sonene for reiseliv og hytter kan videreutvikles, forutsettes det at forpliktende kommunale sti- og løypeplaner er på plass i den enkelte kommune.

Et viktig grep i regional plan for Hardangervidda er differensiert arealforvaltning. Intensjon er at nye stier og løypetraseer skal legges utenom de, til ulike årstider, mest sårbare villreinarealene. Sti- og løypeplanene skal også vurdere omlegging av eksisterende stier og løypetraseer der disse er i konflikt med villrein.

Dersom kommunene opplever ferdselsformer som kiting/skiseiling, hundekjøring og sykling som konfliktfylte, bør arealbruk for disse aktivitetene også tas opp i sti- og løypeplanene.

Ansvarlig aktør: Hver enkelt kommune

Prioritet: Høy

Kommunale motorferdselsplaner

Utarbeide kommunale planer for motorferdsel i utmark etter reglene i Plan- og bygningsloven og Lov om motorisert ferdsel i utmark.

Kommunene bør samordne sine motorferdselsplaner med sikte på å redusere det samlede volumet. Etter gjeldende lovverk skal motorisert ferdsel så langt mulig begrenses til nødvendig nyttekjøring. Motorferdselsplanene skal ivareta hensyn til villrein.

Ansvarlig aktør: Hver enkelt kommune i samarbeid med andre kommuner og regionale myndigheter

Mot Ålykkja og Berghovda

Kunnskapsrettede prosjekter

Utmarksnæringer i Landbruks-, natur og friluftsområder

Både landbrukets utmarksnæringer og "andre utmarksnæringer" er viktige i de aller fleste kommunene rundt Hardangervidda. Samtidig kan disse næringene være i konflikt med villreinens behov.

For å klargjøre rammene for ulike utmarksnæringer i kommuneplanenes LNF-områder bør arbeidet med vurdering av dette videreføres. Å tilstrebe lik forvaltningspraksis i de ulike kommunene er også en del av dette.

Det må på bakgrunn av dette utvikles

- felles kriterier for definisjon av "annen utmarksnæring" og definisjon av dokumenterbar næring
- felles kriterier for driftsbygninger, næringsbygg og andre tiltak for næringen
- gode løsninger som møter utmarksnæringenes behov innenfor rammen av villreinens toleranse-grenser

Prosjektet bør gjennomføres med utgangspunkt i Nore og Uvdals LNF-prosjekt, men inkludere andre kommuners særlige utfordringer. Prosjektet bør også vurdere om erfaringene fra driftsplan i Maarfjell sameige kan overføres til andre deler av Hardangervidda.

Ansvarlig aktør: Fylkeskommunene i tett samarbeid med kommunene og fylkesmennene
Prioritet: Høy

Villreinens arealbruk

Prosjektet skal styrke kunnskapen om villreinens nomadiske arealbruk på Hardangervidda.

Kart i figur 2 viser villreinens bruk av Hardangervidda til ulike årstider. Denne gjentakende arealbruken der ulike arealer er viktig til ulike tider, gjør det mulig å legge menneskelige aktiviteter i de samme områdene, men til andre tider.

For å sette kommunene i best mulig stand til å ta tilstrekkelig hensyn til villrein i sin videre lokale planlegging innenfor nasjonalt villreinområde, må det framskaffes et mer detaljert kunnskapsgrunnlag om viktige trekkveier og ulike funksjonsområder (sommerbeiter, vinterbeiter og kalvingsområder) i det nasjonale villreinområdet.

Dette kunnskapsgrunnlaget er særlig viktig for kommunene i avgrensning av spredt næring i LNF-områder og i arbeidet med og sti- og løypeplaner.

Denne kartleggingen bør utføres regionalt i villreinfaglig kompetent miljø.

Ansvarlig aktør: Fylkeskommunene i samarbeid med fylkesmennene
Prioritet: Høy

Lufsjåtangen. Foto: Petter Grimsgaard

Lufsjåtangen

Kartlegge virkninger av inngrep og ferdsel på villreins bruk og framtidig bruk av Lufsjåtangen, og vurdere oppfølgende tiltak.

Etablere og gjennomføre oppfølgende utredningsprosjekt for å styrke kunnskapen om villreins bruk av området, samt virkninger av eksisterende inngrep og ferdsel. Med grunnlag i denne kunnskapen skal det vurderes og prioriteres mulige forslag til konkrete oppfølgningstiltak.

Ansvarlig aktør: Fylkeskommunene i samarbeid med fylkesmennene

Prioritet: Høy

Friluftsliv som tar hensyn til villrein

Gjennomføre et samarbeidsprosjekt mellom næringsliv, kommune, miljøforvaltning og naturoppsyn der friluftsliv tilpasset villreins behov står sentralt.

Sentrale problemstillinger er bl.a.:

- Drift av sti- og løypesystemene:
Etablere varslingsrutiner der SNO løpende varsler kommunene og ansvarlig instans for løypekjøring

når reinen nærmer seg områder med oppkjørte skiløyper. Løypekjøringen skal stanse ved fare for konflikt. Før slike ordninger kan etableres, må også sikkerhet for skiløpere og andre praktiske konsekvenser utredes.

- Utvikle informasjonsopplegg om villreins sårbarhet rettet mot kite-/skiseilmiljøet, hundekjørere og terrengsyklister.
- Etablere rutiner og retningslinjer som gir forutsigbare rammer for gjennomføring av årvisse friluftslivsarrangement
- Spørsmål rundt finansieringsordninger for tilrettelegging og styring av ferdsel

Ansvarlig aktør: Fylkeskommunene i tett samarbeid med kommunene og andre berørte aktører.

Ferdslens virkning på villrein

Det er mange ubesvarte spørsmål knyttet til menneskelig ferdsel sin virkning på villreinen.

For å styrke kunnskapen om dette bør det gjennomføres oppfølgende utredningsprosjekter i særlige fokusområder. Mest aktuelle områder er Imingfjell/Sønstevatn, Haukelisetser/Hellevassbu og Rv 7.

Som ledd i dette bør behovet for omlegging av etablerte stier og løyper ved Imingfjell og ved Haukeliser/Hellevassbu vurderes.

Ansvarlig aktør: Fylkeskommunene og fylkesmennene i samarbeid med berørte kommuner

Kartlegging av fritidsbruk og opplevelser

Fritidsbruken av Hardangervidda er stor både sommer og vinter. Temakart i figur 4 viser noen tyngdepunkt, men omfanget er ikke kvantifisert.

Det bør gjennomføres et prosjekt som

- stedfester alle merkede stier og oppkjørte skiløyper innenfor planområdet
- så langt hensiktsmessig og praktisk mulig tallfeste sommer- og vinterbruk innenfor samme området. Aktuelle datakilder er bl.a. overnattingsbedrifter, båtpassasjerer, ferdselstellere og fiskekortsalg.
- gjennomfører en gjesteundersøkelse blant et utvalg besøkende for å kartlegge deres opplevelser og deres vurdering av områdets potensial for videreutvikling

Dette kunnskapsgrunnlaget vil ha verdi for reiselivsaktørene på og rundt Vidda og for kommunene i deres arbeid med sti- og løypeplaner.

Ansvar: Fylkeskommunene i samarbeid kommunene

Villrein som reiselivsattraksjon

Det hevdes ofte at villrein representerer en stor attraksjon for reiselivet blant så vel nordmenn som utlendinger. Det er behov for mer kunnskap om dette potensialet, og hvordan dette eventuelt kan utnyttes og utvikles for å styrke reiselivet.

Det bør gjennomføres et prosjekt som

- nasjonalt og internasjonalt kartlegger villreinens attraksjonsverdi
- undersøker forutsetninger for å møte publikums behov
- konkretiserer mulige reiselivsopplegg der hensyn til opplevelser og villrein ivaretas

Et slikt kunnskapsgrunnlag vil kunne være avgjørende for å videreutvikle Hardangervidda som attraksjon i et internasjonalt reiseliv, og samtidig bidra til en reise-målsutvikling som ivaretar villreinens behov.

Ansvar: Fylkeskommunene i samarbeid kommunene og Innovasjon Norge

Miljøsertifisering av reiselivet

Miljøsertifisering innebærer miljøvennlig drift, dvs. mindre avfall, mindre energibruk, mindre forurensning og godt arbeidsmiljø.

Hardangervidda bør som merkevare assosieres med ren natur og miljøvennlighet. For å bygge opp under denne imagen bør alle reiselivsbedrifter i og nær Hardangervidda kunne profilere seg som miljøvennlige og miljøsertifiserte.

Som oppfølging av Regional plan for Hardangervidda bør det stimuleres til miljøsertifisering av alle reiselivsbedrifter innen planområdet. Miljøfyrtårn er eksempel på aktuell sertifiseringsordning.

Ansvarlig aktør: Kommunene

Gondolbane ved Odda

Odda kommune vurderer en gondolbane fra Odda sentrum til brinken av fjellet. Tiltaket ligger utenfor planområdet, men vil påvirke villreinens leveområde dersom den blir realisert. Tiltaket må utredes og konsekvensvurderes nærmere.

Ansvarlig aktør: Odda kommune

10. Konsekvensutredning

Regional plan er hjemlet i plan- og bygningslovens kap 8 §8-1 til § 8-4. Kravet til konsekvensvurdering er hjemlet i §8-3, tredje ledd:

"Regionale planer med retningslinjer eller rammer for framtidig utbygging skal inneholde en særskilt vurdering og beskrivelse av planen virkninger for miljø og samfunn jf. §4-2 andre ledd."

§4-2, andre ledd sier:

"For regionale planer og kommuneplaner med retningslinjer eller rammer for framtidig utbygging og for reguleringsplaner som kan få vesentlige virkninger for miljø og samfunn, skal planbeskrivelsen gi en særskilt vurdering og beskrivelse - konsekvensutredning – av planens virkninger for miljø og samfunn."

Som grunnlag for konsekvensutredningen ligger ulike fagrapporter (jfr. vedlegg 1), ulike innspill til planprosessen og Aurland Naturverkstads oppdrag "Vurdering av utkast til Regional plan for Hardangervidda 2011-2025". En viktig del av vurderingene nedenfor er avveininger mellom natur og samfunn og begrunnelse for de anbefalinger som er gjort.

Aurland Naturverkstads vurderinger er relatert til planprosjektets drøftingsutgave fra juli 2010. Flere av de svakheter som ble påpekt er innarbeidet i vedtatt plan.

Vurderingene nedenfor fokuserer hovedsakelig på planens helhetsgrep i arealsonering og rammer for arealbruk innenfor disse sonene. Avveining mellom villreinens behov og samfunnsbehov knyttet til næring og ferdsel søkes belyst. Avgrensningen av nasjonalt villreinområde og konsekvenser for villrein av ulike plangrep gis særlig fokus.

Hovedtrekk i planen

De viktigste helhetsgrepene som er gjort i planen er følgende:

- Avgrense stort nok *nasjonalt villreinområde* (sone A og B) med bl.a. følgende rammer
 - ingen ny fritidsbebyggelse, men visse muligheter for utbedring av eksisterende
 - muligheter for bygg i utmarksnæring som møter lokalsamfunnets utviklingsbehov
 - vinteråpen Rv 7, men med føringer som ivaretar villreinen.
 - vinterstengt Fv 124 for å opprettholde villreintrekk til Lufsjåtangen
 - så langt mulig kanalisere friluftslivets ferdsel for å redusere konflikt med villreinens behov
- Randområdene utenfor villreinområdet er delt i
 - *Fjell og annen utmark* (sone C) er sårbare og/eller viktige naturområder der ny fritidsbebyggelse ikke skal tillates, men eksisterende kan utvides. Dette er til dels tidligere villreinområder som det ikke er naturlig å definere inn i nasjonalt villreinområde. Områdene er viktige friluftsområder som kan avlaste villreinområdet for ferdsel fra hytte- og reiselivsområder.

- *Stølsdaler og annen utmark (sone D)* der begrenset og stedstilpasset bebyggelse skal kunne skje for å styrke næringsgrunnlaget for eiendommene
- *Fjell og fjordbygder (sone E)* med rom for spredt næring, fritidsbebyggelse og bosetting. Omfang og nærmere lokalisering av dette skal avklares i kommunenes planlegging og defineres ut fra lokale behov.
- *Hyttesone (sone F)* omfatter alt etablerte og godkjente hytteområder. De er på dette regionale nivået tegnet med "grov penn" og forutsettes også å inneholde betydelige grønne soner. Videreutvikling av disse områdene forutsetter at ferdsel kanaliseres til områder uten konflikt med villrein. Andre konsekvenser må utredes av kommunene ved eventuelle planer om videre utvikling.
- *Reiselivssone (sone G)* omfatter alt etablerte områder med godkjente planer og er satsingsområder for kommunenes reiseliv. Disse er også tegnet med "grov penn" og forutsettes å inneholde betydelige grønne soner. Videreutvikling av disse områdene forutsetter at ferdsel kanaliseres til områder uten konflikt med villrein. Andre konsekvenser må utredes av kommunene ved eventuelle planer om videre utvikling.

Konsekvenser relatert til avgrensning av nasjonalt villreinområde

Gjennom planen defineres de ytre grensene for det nasjonale villreinområdet. Sammen med alle vernede arealer på Hardangervidda utgjør dette nærmere 8.500 km² viktige villreinområder. Mye av dette arealet var sikret som villreinområder allerede i Hardangervidda Aust-planen. Men supplementet med Vestviddas arealer er viktig av hensyn til villreinen.

I tillegg til det utgangspunktet Hardangervidda Aust-planen gir, har Norsk Villreinsenters kartlegging av reinens potensielle leveområder og habitatkart knyttet til dette, samt lokale vurderinger av dette, vært et viktig utgangspunkt for fastsetting av grensen for nasjonalt villreinområde. (NVS Rapport 7/2010)

Større potensielle villreinarealer som nå er "nedgradert" til "fjell og annen utmark" er Dagalitangen, Grungedalstangen og arealer rett sør for Songadammen. Disse arealene vurderes i dag å ha liten reell betydning for villreinstammen på Hardangervidda:

- *Dagalitangen* har store vinterbeiteressurser, men tangen brukes ikke lenger av villrein pga. trafikk over tangehalsen på Fv. 40 og pga. tett hyttebebyggelse langs veien. NINA og NVS sine habitatkart evaluerer arealene som svært lite viktige for reinen både sommer og vinter. Arealene vil likevel ligge der som en potensiell beiteressurs ved at selve tangen og den siste rest av mulig trekk-korridor ved Ånevattn forutsettes videreført som "fjell og annen utmark", dvs. område uten nye fritidsbygg.
- Disse arealene er viktige friluftsområder der man med aktiv tilrettelegging kan kanalisere ferdsel bort fra vinterbeitene vest for Fv.40. Planen legger opp til en slik kanalisering gjennom oppfølgende kommunal sti- og løypeplan.
- *Grungedalstangen* har en egen liten villreinstamme og er ikke en naturlig del av nasjonalt villreinområde. Det hevdes at i den grad det foregår utveksling mellom Grungedalstangen og Hardangervidda, så er det dyr fra tangen som trekker inn på Vidda.
- Habitatkartene gir ingen informasjon om hvor viktige områdene *sør for dammen på Songavatn* er for villreinen. Dette er områder under tregrensen med bilvei og en del fritidsbebyggelse. Vi antar at disse områdene er så marginale for villreinen at de uten store konsekvenser kan defineres ut av det nasjonale villreinområdet.

Foto: Olav Strand

Kråmwiki og øyene i Møsvatn er ikke definert som nasjonalt villreinområde. Dette skyldes både at man lokalt mener dette ikke er villreinområder, og at disse arealene i Hardangervidda Aust-planen heller ikke var villreinområde. Habitatkartene gir ingen informasjon om viktigheten av øyene, men det skal ha vært utvekslingskorridor over disse tidligere. Lokalkjente understreker at dette trekket i dag er helt ute av bruk.

Arealene under tregrensen rett vest for Kråmvikvegen har vært omdiskutert, men er inkludert i nasjonalt villreinområde fordi det i 2009 var kalving der. Videre er Valldalen tatt inn i villreinområdet (utenfor NVS registrering) pga. av jevnlig kalving her. Dette er viktige avgrensninger for å sikre villreinen.

Ved Grythorga i Eidfjord er deler av potensielt leveområde definert som reiselivssone for å åpne for alpinanlegg. Området er ikke aktuelt som vinterbeiteområde, og er også svært marginalt som sommerbeite. Konsekvensene for villreinen synes marginale.

Flere steder rundt Vidda er grensen for nasjonalt villreinområde korrigert noe i forhold til NVS' registrering ut fra hvordan man definerer tregrensen (1000 moh, NatSat-data eller topografiske kartdata). Disse justeringene vurderes å ha minimal betydning for villreinen.

I Nore og Uvdal (ved Sønstevatn) og i Odda (ved Mågelitopp, Sjausetedalen og Reinsnos) er bebygde områder lagt utenfor villreinområdet. Dette er små, og allerede bebygde, områder.

- Området ved Sønstevatn ligger ved viktige beiter og dette arealet er derfor definert som "fjell og annen utmark" (dvs. uten ny fritidsbebyggelse, men med mulighet til å utbedre eksisterende).
- Mågelitopp skaper en barriere ved sin beliggenhet. Men fordi det grenser inn mot områder med svært lave beiteverdier både sommer og vinter, vurderes ikke videreutvikling av dette området som svært negativt for villreinen.

Det nasjonale villreinområdet og alle de vernede arealene på Hardangervidda sikrer villreinen leveområder på til sammen nærmere 8.500 km². Dette er store arealer og de vurderes å kunne ivareta villreinens nomadiske livssyklus uten ytterligere bufferzoner i tillegg.

Aurland Naturverkstad påpekte i sin vurdering at Raudafjell, Ulvik, Aurland, Voss og Granvin fungerer som beitereserver i vest tilsvarende de østlige tangene. Disse arealene har ikke vært inkludert fordi planarbeidet tok utgangspunkt i NVS' kartlegging, som igjen hadde tatt utgangspunkt i den administrative grensa for Hardangervidda villreinområde. Disse områdene vil sannsynligvis bli vurdert som ledd i arbeidet med Nordfjella-planen.

Aurland Naturverkstad oppsummerte sin vurdering av nasjonalt villreinområde slik (s. 31):

Avgrensning av nasjonalt villreinområde: Eit stort og samanhengande areal som er tilstrekkeleg som leveområde med tilgang på naudsynt habitat for villreinen sin nomadiske årssyklus. Nokre marginale areal (sjeldan eller ikkje nytta) er ekskludert, og med det mogleg ein mindre del av bufferen i høve til ev. overbeite eller ekstreme vintrar. Desse er vurdert til å vere av liten betydning. Unaturleg avgrensning i nord mot Aurland og Voss, der ein større tange med tilgjengelege gode vinterbeite er ekskludert som villreinområde. Andre avvik frå villreinen sitt biologiske leveområde er vel argumentert for i plandokumentet, og bør akseptast.

Konsekvenser knyttet til veier

Veier gjennom villreinområdet skaper barrierer som kan være svært uheldige for villreinen. Særlig Rv 7 og Fv 124 er utfordrende.

- Planforslaget anbefaler å opprettholde vinterbrøyting av Rv 7 fordi dette er samfunnsmessig svært viktig for kommunene i Hardanger, Hallingdal og Numedal. Med forutsetningen om at veien skal stenges når villreinen nærmer seg for å krysse og forutsetningen om på sikt å få etablert miljø-tunneler og høyfjellsprofiler, vurderes dette som "til å leve med" for reinen. Når dette vurderes som akseptabelt, skyldes dette også at beitemene nord for Rv. 7 i følge habitatkartene er relativt lite viktige både sommer og vinter.

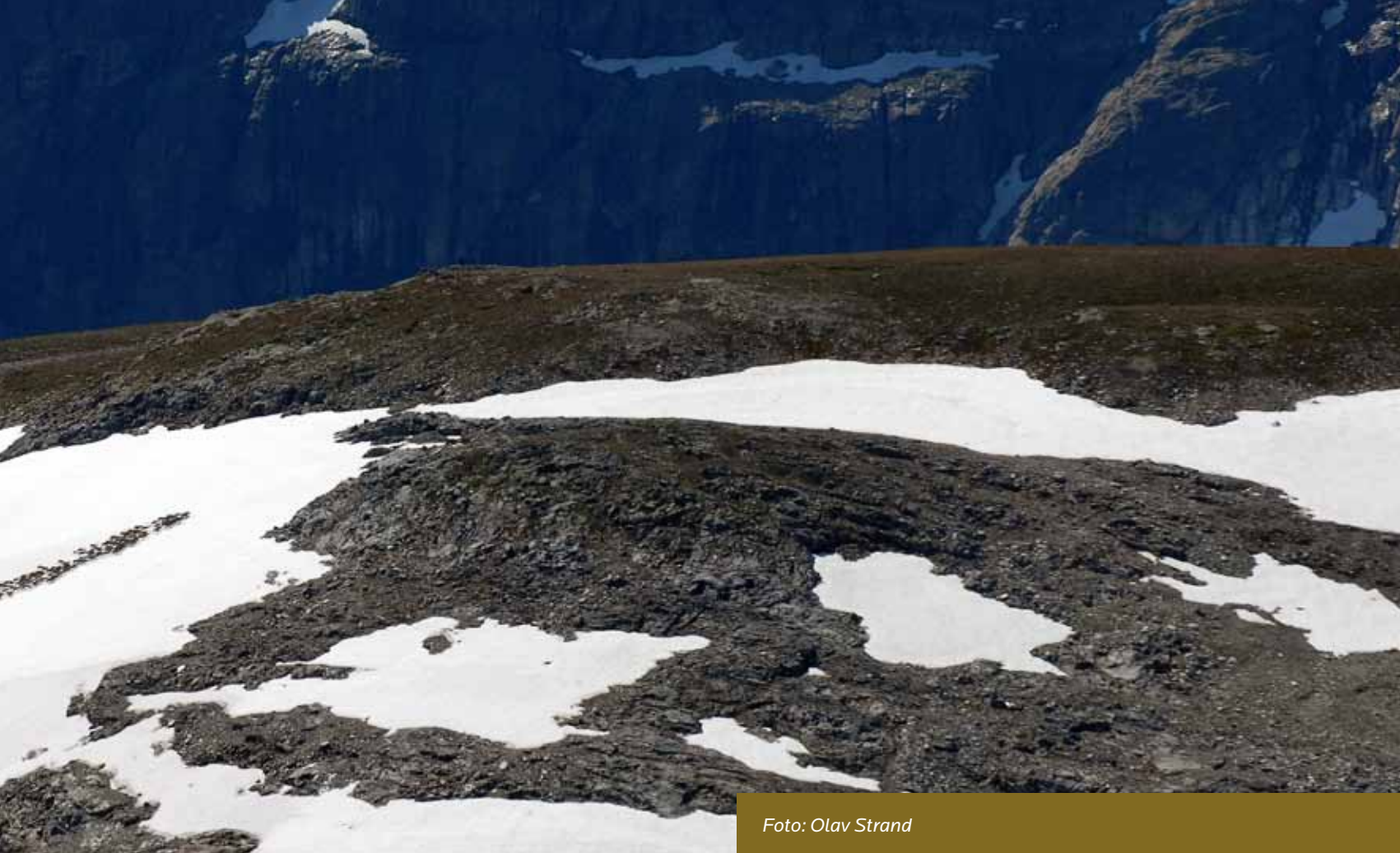

Foto: Olav Strand

- Fv. 124 anbefales videreført som i dag, dvs. at den skal være stengt for bruk om vinteren. Dette er viktig for å holde trekket til gode vinterbeiter på Lufsjåtangen åpent. Det vurderes som særlig viktig fordi den andre store østlige tungen, Dagalitangen, i praksis er gått ut av bruk. Det er usikkert om det virkelig er behov for Lufsjåtangen når stammen er på ca. 11.000 dyr, men ut fra et føre-var prinsipp vurderes dette som riktig prioritering. Denne tungen er også viktig reserveareal i vintre med mye snø og is inne på selve Vidda. Man skal imidlertid være klar over at lokalsamfunnene i Tessungdalen og hele Nore og Uvdal kommune mener det ville innebære viktige og store positive samfunnsmessige konsekvenser å få etablert dette som en vinteråpen vei.

Økt atkomst til ytterkanten av villreinområdet kan innebære økt ferdsel inn i området. Planen anbefaler likevel at Ullensvang herad skal kunne utbedre eksisterende vei til Heng. Dette handler ikke om ny veg, men utbedring av en eksisterende trase. Det vil ha stor samfunnsmessig verdi å få en næratkomst til fjellet, både for turistnæringen ved fjorden og for innbyggerne i kommunen. I følge habitatkartene (NVS) er nærområdene knyttet til denne vegen lite viktige for reinen både sommer og vinter.

Konsekvenser relatert til bebyggelse i nasjonalt villreinområde

For villreinen er det viktig at det skjer minst mulig i dens leveområder, selv om den til alle tider har levd med menneskers aktiviteter rundt seg. For lokalsamfunnet er det viktig å ha et visst handlingsrom for å kunne utøve næringsaktiviteter.

Planen anbefaler relativt strenge rammer for fritidsbebyggelse innenfor dette området.

Derimot åpner planen for at dokumenterbar utmarksnæring, både landbrukets utmarksnæringer og annen utmarksnæring, skal kunne bygge nødvendige driftshusvære for å kunne utnytte utmarksressursene.

Prosjektet "Utmarksnæringer i Nore og Uvdal og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven" viser at disse næringenes behov er beskjedne og at det utløser lite ny ferdsel, men at dette betyr svært mye for næringen. Med utgangspunkt i at lokaliseringen skal skje etter nærmere planlegging i kommunen der villreinens arealbruk tillegges vekt, vurderes dette som ansvarlig arealforvaltning i forhold til villreinen. I handlingsplanen prioriteres et prosjekt som skal styrke kunnskapen om villreinens differensierte arealbruk innenfor leveområdet. Dette vil være viktig kunnskap for kommunene for å sikre gode beslutninger i deres videre planlegging.

Det legges ikke opp til etablering av nye turisthytter, men de som er etablert skal kunne moderniseres og forsiktig utvides. Det forventes ikke store endringer i trafikken av dette.

Konsekvenser relatert til bebyggelse utenfor nasjonalt villreinområde

Reiseliv og fritidsbebyggelse er viktig for næringsutviklingen i kommunene. Planforslaget legger opp til at kommunene selv skal avgjøre omfang av videre utvikling i det som er definert som "reiselivssone" og "hyttesone". Ferdsel ut fra disse områdene inn i villreinområdene kan imidlertid være en stor belastning for villreinen. En forutsetning før ny utvikling kan skje er derfor forpliktende sti- og løypeplaner som kanaliserer ferdselen utenom, de til ulike årstider, mest sårbare villreinområdene.

En slik løsning medfører at utnyttingsgraden i utviklingsområdene i liten grad vil påvirke villreinen. Det er da andre hensyn enn villreinhensyn som bør avgjøre hvorledes disse områdene utnyttes. Disse andre hensynene må konsekvensutredes i kommunenes videre planlegging av nye tiltak i henhold til gjeldende regler i plan- og bygningsloven.

I "stølsdaler" tillates forsiktig stedstilpasset bebyggelse for å styrke næringsgrunnlaget på eiendommene. Det har vært drøftet om dette kun skal være knyttet til næring, eller om privat fritidsbebyggelse også skal kunne tillates. Planen åpner for begge deler. Dette er svært begrensede arealer og handler uansett om forsiktig utbygging. Det har ingen betydning for villreinen om dette kun er næringsbygg, eller om også fritidsbebyggelse er del av dette.

Den mest omdiskuterte av disse er området ved Berastøldalen og Vivel i Eidfjord. Dette er gamle, og konkret tallfestede rettigheter. Det ligger således ikke muligheter for å øke tallet ytterligere. Lokalt vurderes dette som svært viktig for å stimulere bolyst. Habitatkartene viser at dette er lite konfliktfyllt i forhold til villreinens arealbruk. Det er imidlertid viktige kulturhistoriske interesser i området. Dette hensynet forutsettes ivaretatt i videre kommuneplanlegging.

Fjellbygdene rundt Møsvatn ligger nær svært viktige villreinområder, og aktiviteter i dette området kan gi utfordringer i forhold til villreinen. For å sikre mulighetene for fortsatt fast bosetting, anbefaler planen likevel relativt vide rammer for spredt bebyggelse, og overlater til kommunen å sette de rammer den mener er nødvendig. Det vurderes som så viktig at dette samfunnet skal ha mulighet for å bo og virke, at rammene for fast bosetting fra storsamfunnets side bør være vide. Man vet også at dette samfunnet i alle år har levd og virket nær villreinen, og man har tillit til at de rammene som her gis forvaltes godt og til beste for både villrein og samfunn.

Konsekvenser relatert til ferdsel i planområdet

Stiene og skiløypestraséene mellom turisthytter i fjellet (turistforeningshytter og private) og fra hytte- og reiselivsområdene og inn i villreinområdet, representerer helt klart en belastning på villreinen ved at slike traséer gir en barriereeffekt. Dette er imidlertid en bruk som allerede er der, og representerer ikke økt belastning gjennom denne planen.

Planen legger opp til at kommunene kan videreutvikle reiselivssonen og hyttesonen slik de finner hensiktsmessig forutsatt at bindende sti- og løypeplaner legger nye traseer utenfor sårbare villreinområder. Vurderingen er at dette grepet både gir kommunene spillerom og er et avbøtende tiltak overfor villreinen.

Følgende ytterligere avbøtende tiltak forslås:

- etablere varslingsrutiner for å stanse ferdsel i skiløyper når villrein er i området
- ingen nye stier og løyper skal legges i sårbare villreinområder
- etablerte konfliktfylte traseer skal søkes lagt om
- organiserte aktiviteter og arrangement skal avklares ut fra villreinhensyn

Dette vil virke positivt for villreinen, men vil stille krav til både reiselivsnæringen og andre aktører rundt vidda.

Ny naturmangfoldlov

ble vedtatt i 2009, og har følgelig trådt i kraft mens dette planarbeidet har pågått. Denne lovens intensjon er å ivareta naturmangfoldet i og utenfor verneområder på lang sikt.

Det regionale planarbeidet har, i henhold til Miljøverndepartementets oppdrag i 2007, hatt fokus på villreinen. Denne bruker store arealer og trenger å bli vurdert i et regionalt perspektiv over kommune- og fylkesgrenser. Konsekvensutredningen fokuserer derfor på villrein og ikke andre arter.

I sluttfasen av arbeidet har imidlertid Miljøverndepartementet satt fokus på Naturmangfoldlovens betydning for de regionale planene for villreinfjellene. Direktoratet for Naturforvaltning fulgte også dette opp i høringen av planen. På bakgrunn av dette, ble det etter høring av planen, utarbeidet et supplerende notat om naturmangfold og prinsippene i lovens §§8-12 (av konsulent Kjetil Heitmann).

Det ble der påvist noen potensielle konflikter mellom foreslått arealbruk i planforslaget og forekomster av sårbare arter og naturtyper i randområdene til Hardangervidda. Men ingen av disse potensielle konfliktene ble antatt å ha stor betydning på den regionale utbredelsen av artene rundt Hardangervidda.

Disse mulige konfliktene forutsettes å bli vurdert nærmere etter saksbehandlingsreglene i naturmangfoldloven i forbindelse med utarbeidelse av kommuneplaner og reguleringsplaner eller ved behandling av tillatelser etter annet lovverk. Det er også naturlig at naturmangfold blir grundigere vurdert ved første rullering av den regionale planen.

Ny kunnskap

Planprosessen har avdekket behov for mer kunnskap på mange felt for å styrke videreføring av planens intensjoner. Dette er villreinfaglige så vel som samfunnsfaglige problemstillinger. Handlingsdelen belyser dette.

Denne kunnskapen skal legge til rette for gode beslutninger i videre lokal planlegging innenfor de ytre rammer denne planen gir, og vil også være verdifull ved rullering av den regionale planen. Målet er også at ny kunnskap skal vise muligheter for videreutvikling av næringer og lokalsamfunn.

Sluttkommentar

Aurland Naturverkstad oppsummerte sin vurdering av måloppnåelse slik (s. 30):

Prosjektet har slik det vert framstilt i planen og vedlagte grunnlagsdokument innhenta kunnskap og fylgd opp dei planfaglege rammene på ein god måte. Resultatet er at planen har avsett areal, peika ut fokusområde og sett ned retningslinjer som i svært stor grad svarer på nasjonale føringar, Miljøverndepartementet sin bestilling og planprogrammet. Føringane i planen vil høgst truleg redusere arealpresset på og ferdsla inn i villreinområdet vesentleg samanlikna med eit tenkt O-alternativ (vidareføring av dagens utvikling). Måla for lokalsamfunns- og næringsutvikling, reiseliv og friluftsliv er av litt mindre handfast karakter og ein treng lenger tid for å kome i siget, men her er mange prosessar godt i gang.

Opo i Ullensvang herad

Vedlegg 1

Oversikt over prosjekter som er gjennomført for å belyse ulike spørsmål i planarbeidet

Alle rapporter ligger på nettsiden www.fylkesdelplan-hardangervidda.no

1. Ferdsel ut frå fjellnære reiselivsbedrifter. NINA Rapport 441
2. Kartlegging av villreinens arealbruk på Hardangervidda. Norsk Villreinsenter Rapport 7/2010 og kart datert 10.07.2009
3. Lufsjåtangen og Dagalitangen på Hardangervidda. Kunnskap og utfordringar i høve til villreintrekk og menneskeleg arealbruk. NINA Rapport 412

Supplerende notat fra Tessungdalen Utmarkslag, 30.11.09
4. Utmarksnæring i Nore og Uvdal kommune og bruk av LNF-formålet etter plan- og bygningsloven. Asplan viak
5. Ferdsel i villreinens leveområder, NINA Rapport 551
6. Villreinen og villrein fjellet som kilde til verdiskaping og samfunnsutvikling, ØF-rapport 06/2010
7. Ringvirkninger av fritidsbebyggelse Kunnskapsstatus ØF-rapport nr. 3/2010
8. Reiselivet og ferdsel fra de tyngre reisemålene rundt Hardangervidda. Asplan Viak 07.07.2010
9. Hardangervidda gjennom 9500 år - en kulturhistorisk rapport
10. Vurdering av utkast til Regional plan for Hardangervidda 2011 – 2025. Aurland Naturverkstad Rapport 10-2010
11. Vurdering av Regional plan for Hardangervidda 2011-2025, høringsutgave av 10.01.2011, etter prinsippene i naturmangfoldloven §§8-12. Naturforvalter Kjetil Heitmann 23.05.2011.
12. Geologien på Hardangervidda. Et notat av Ellen Sigmond.

Vedlegg 2

Økonomiske virkemidler tilgjengelige for utmarksnæringene. En oversikt utarbeidet for Buskerud

Naturarven som verdiskaper

- skal støtte lokale prosjekter som kan skape gode eksempler på hvordan naturarven kan brukes til å skape verdier i distriktene. Naturarven som verdiskaper har som hovedmål å bidra til at verneområder og andre verdifulle naturområder blir en viktig ressurs i samfunnsutviklingen. Programmet er et samarbeid mellom MD og KR D.

Det ble bevilget ti millioner kroner til programmet i 2009 og i 2010 er beløpet økt til 25 millioner. DN har ansvaret for programmet, som skal vare ut 2013. Programmet tar inn inntil fem nye prosjekter i tillegg til de ti som ble plukket ut i 2009. Disse skal utfylle programmet tematisk og geografisk. Midlene skal brukes til å legge til rette for næringsutvikling. Det er også et mål at programmet skal bidra til miljømessig verdiskaping ved å ta vare på verdifull natur, kulturell verdiskaping, som innebærer å løfte fram lokal identitet og stolthet, og til sosial verdiskaping, som stimulerer lokal bevissthet og engasjement for naturområdene.

Regionale utviklingsmidler i Buskerud fylke 2010

Buskerud fylkeskommune og kommunene i Buskerud v/ regionrådene har midler til rådighet som kan brukes til finansiering av utviklingsprosjekter i Buskerud. Fylkeskommunen og regionrådene skal vurdere forslag til prosjekter. Fylkestinget vedtar årlig hvor mye midler som fordeles til hver region.

Midler til disposisjon i 2010

Drammensregionen	3.600.000 kr
Hallingdalsregionen	2.160.000 kr
Kongsbergregionen	2.880.000 kr
Midt-Buskerud	1.800.000 kr
Ringeriksregionen	2.160.000 kr

Ved vurderingen av hvilke prosjekter som skal gjennomføres vil det bli lagt vekt på at prosjektene har et innhold som er i tråd med regional planstrategi for Buskerud.

De som ønsker å fremme søknad til prosjekter for 2010, kan gjøre det ved å kontakte Buskerud fylkeskommune enten ved å sende søknad til Buskerud fylkeskommune eller ved å ta kontakt med respektiv regionskontakt.

Bygdeutviklingsmidlene (BU)

Bygdeutviklingsmidlene er midler avsatt i jordbruksavtalen for å fremme lønnsom og bærekraftig næringsutvikling i og i tilknytning til landbruket.

Bygdeutviklingsmidlene er delt i tre hovedgrupper:

- Midler til tradisjonelt landbruk og utviklingstiltak som forvaltes av Innovasjon Norge regionalt
- Midler til bedriftsovergrepene utviklingsoppgaver av interesse for hele eller store deler av landet som forvaltes av Landbruks- og matdepartementet
- Utviklingsmidler som forvaltes av Fylkesmannens nærings- og landbruksavdeling.

Fylkesvise BU-midler, forvaltet av Innovasjon Norge

Midler til næringsretta tiltak på den enkelte gården eller landbrukstilknyttete virksomheten – den bedriftsrettede delen av BU-midlene. Kvinner og ungdom er prioriterte målgrupper. Det kan gis støtte til:

Etablererstipend:

Tilskudd for å gi etablerere gunstige startvilkår for utvikling av egen virksomhet innenfor tilleggsnæring. Stipendet knyttes til to faser:

1. Utviklingsfasen: Utvikle forretningsidé, markedsundersøkelser og lignende.
2. Etableringsfasen: Oppstart av virksomheten.

Bedriftsutvikling:

Tilskudd til videreutvikling av virksomheter, for eksempel produktutvikling, testsalg, styrking av kompetanse og markedsføring.

Investeringer:

Tilskudd og/eller rentestøtte for lån til investeringer i bl.a. nybygg og ombygging av driftsbygninger i tradisjonelt landbruk og i tilleggsnæringer og produksjonsutstyr av varig karakter i tilknytning til disse bygningene.

Rentestøtte kan gis som støtte til lån opptatt i forbindelse med investeringer. Støtten utbetales hvert halvår fra det er levert ferdigattest og i 15 år som et serielån. Rentestøtteprosenten fastsettes årlig, og er 1,3% i 2010.

Tilskudd ved generasjonsskifte:

Tilskudd til landbrukseiendommer der det trengs mindre investeringer i forbindelse med generasjonsskifte for å opprettholde drift i tradisjonelt landbruk eller tilleggsnæring.

Andre tiltak:

Tilskudd til andre tiltak dersom de er i samsvar med formålet med BU-midlene.

Fylkesvise BU-midler, forvaltet av fylkesmannen

Fylkesmannen forvalter BU-midler til utrednings- og tilretteleggingstiltak. Midlene skal brukes til å fremme lønnsom næringsutvikling på bygdene innenfor og i tilknytning til landbruket. Midlene kan gis til organisasjoner, institusjoner, kommuner og ulike former for samarbeidsorganer, hovedsakelig innenfor landbruket, med sikte på å understøtte landbruket og ny næringsvirksomhet i fylkene.

Strategi for landbruksbasert næringsutvikling i Buskerud

I Strategien står følgende av relevans for utmarks-/naturbasert næringsutvikling:

Bærekraftig utmarksutnytting i Buskerud bør bidra til å fremme lokal verdiskaping og bosetting. Den bør bygge på langsiktig arealforvaltning og ivareta viktige naturmiljø og kulturverdier i fylket, jf prosjektet "framtidens hytteutvikling". Dersom Buskerud klarer å utvikle utmarksressursene etter slike prinsipper vil det gi vårt fylke en betydelig og langsiktig næringsvei som kan kompensere for nedgangen i sysselsetting i tradisjonelt landbruk. En bedre produktutvikling vil være en forutsetning for videre utvikling, for eksempel ved bedre koplinger mellom de ulike utmarksproduktene. Utnytting av utmarksressursene krever en mer aktiv produktutvikling og markedstilpasning fra den enkelte næringsutøver enn det som har vært vanlig i landbruket tidligere. Det er viktig at den enkelte næringsdrivende er årvåken på markedsendring for å forhindre over- og feilinvesteringer.

En god utvikling av utmarksnæringen krever gode planprosesser som gir utviklerne forutsigbare rammebetingelser samtidig som vi ivaretar nasjonale målsettinger for arealforvaltningen i forhold til andre interesser i utmarka, som for eksempel: friluftsliv, villrein, inngrepsfrie områder og motorferdsel. Dette er den største utfordringen til det offentlige innen dette området.

3.1. Økt verdiskaping som grunnlag for økt lønnsomhet

Reiseliv og opplevelser

- Utvikling av nye tilbud, produksjon og salg av utmarksopplevelser. Utvikling av nye tilbud eller virksomheter basert på jakt, fiske og utmarksopplevelser med en samlet omsetning på 3,75 mill. kr (perioden 2005-2009).
- Tettere samarbeid mellom kultur, landbruk og reiseliv som grunnlag for kvalitet og lønnsomhet. Utvikling av nye tilbud, produksjon og salg av opplevelser, knyttet til mat, kultur og kulturlandskap.
- Videreutvikling av hyttenæringen i øvre Buskerud i tråd med prosjektet 'Fremtidsrettet hytteutvikling'.
- Økt kvalitet og omfang av produktpakking, samt økt tilgjengelighet i bestillingssystemer.

3.2. Sikre bosetting i distriktene

Bosetting er fortsatt et viktig mål innen landbrukspolitikken. Vi må derfor sikre like muligheter til utvikling i hele fylket. Dette betyr at vi må tørre å satse på de lokale fortrinn som finnes. Prioriteringene blir forskjellige ut fra forholdene i den enkelte region og den enkelte brukers evne og vilje til utvikling og nyskaping. Det vil bli stilt større krav til effektiv drift og rasjonelle løsninger i nedre del av fylket, mens det i midtre og øvre del vil bli lagt større vekt på bosetting og sysselsetting.

Følgende mål formuleres:

1. Større vekt på utvikling av tilleggsnæringer og gode driftskombinasjoner for å sikre bosettingen i midtre og øvre deler av fylket, jf mål 1.

3.3. Landskap i bruk

Landskapet er en viktig del av vår trivsel og opplevelse. Vi må gjennom ulike virkemidler sørge for at endringene ikke ødelegger den grunnleggende karakter i kulturlandskapet. Det kan derfor være riktig å prioritere de områder som har spesielle verdier for biologisk mangfold og synlighet. Kulturlandskapet er også en sentral faktor i verdiskapingen innen utmark og reiseliv. Mat og opplevelser er en viktig del av reiselivet og vi bør derfor se dette i sammenheng i vår virkemiddelbruk, bla i regionalt miljøprogram (RMP).

Følgende mål formuleres:

- Holde et levende kulturlandskap i hevd
- Naturlandskapets karakter skal bevares ved utbygginger
- Utnytte verneområder til verdiskapende virksomhet i lokalmiljøet

3.4. Bærekraftig miljø

All næringsvirksomhet skal være bærekraftig og markedsorientert. Landbruket har i den siste tiden hatt stor fokus på dette gjennom ulike tiltak som miljøregistrering i skog (MIS), Kvalitetssikring i landbruket (KSL), bruk av sprøytemiddel, Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) og Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) etc. Vi har i dag stor fokus på landbrukets påvirkning av landskap og biodiversitet. Landbruket skal i framtiden fortsette denne utviklingen og sikre at miljøverdiene øker på det areal vi bruker og påvirker indirekte. Miljøhensyn skal være en viktig vurderingsfaktor ved bruk av virkemidler. Dette er bl.a. sikret gjennom reglene i RMP. Miljøgodene er et av landbrukets konkurransefortrinn.

Følgende mål formuleres:

- Opprettholde biologisk mangfold
- Fremme miljøvennlige driftsformer og bedret jordstruktur samt redusere bruk av sprøytemidler

Regionale miljøprogram – RMP

Fylkesmennene utarbeider regionale miljøprogram gjennom en åpen prosess hvor frivillige organisasjoner, kommuner og fylkeskommunen har vært involvert. De fylkesvise miljøutfordringene i jordbruket er identifisert og det er gjort en prioritering av hvilke utfordringer virkemiddelbruken skal rettes inn mot.

Programmene gir også føringer for bruken av de kommunale miljøvirkemidlene i SMIL-ordningen (Spesielle miljøtiltak i landbruket), der kulturlandskaps- og biologisk mangfoldstiltak prioriteres i ulik grad fra kommune til kommune. Den lokale tilskuddsordningen Nærings- og miljøtiltak i skogbruket (NMSK) kan også brukes til tiltak som ivaretar miljøverdier som for eksempel friluftsliv og dyreliv. På grunn av lokale forskjeller mellom kommunene må den aktuelle kommune kontaktes i hvert enkelt tilfelle.

Gjennom de regionale miljøprogrammene er det utarbeidet fylkesvise tilskuddsordninger. Det er jordbruksforetak som kan søke om regionale miljøtilskudd via kommunene. Totalt 410 millioner kroner er satt av til søknadsomgangen 2009.

Regionalt miljøprogram for jordbruket i Buskerud har til formål å redusere avrenning av jord, næringsstoffer og plantevernmidler fra jordbruket samt ivareta og utvikle kulturlandskapet.

Kapittel 5. Tilskudd til organisert beitebruk

- legge forholdene til rette for best mulig utnytting av beite i utmark, redusere tap av dyr på utmarksbeite og fremme/opprettholde de særegne kulturlandskapene på utmarksbeiter.

Det kan gis tilskudd til beitelag som organiserer felles beitebruk i utmark. Ordningen omfatter alle besetninger og dyreslag som faktisk bruker utmarka til beiting, herunder også melkende dyr og hest. Omfatter også besetninger som beiter for seg i egne utmarksområder, eksempelvis seterområder eller andre kulturlandskapsmessige verdifulle områder.

Kapittel 6. Tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon

- opprettholde og gjenoppta tradisjonell seterdrift med melkeproduksjon, vedlikeholde et variert landskapsbilde og beholde det biologiske mangfoldet. Produksjonen må skje innenfor kvote, - krav til leveranse fra setra i minst 4 uker i sommerhalvåret, eller i henhold til forskrift om fritak fra overproduksjonsavgift ved lokal foredling av melk. Det må være hus på setra som kan nyttes til overnatting.

Kapittel 7. Tilskudd til skjøtsel av kulturlandskapet i dal- og fjellbygger

- opprettholde et åpent og variert kulturlandskap i dal-sidene og på fjellet. Det kan gis tilskudd til fulldyrka og overflatedyrka arealer som er større enn 5 dekar og som slås eller beites. Arealet må enten ligge over verneskog-grensen eller være brattere enn 1:5. Ordningen gjelder for kommunene Sigdal, Krødsherad, Flå, Nes, Gol, Hemsedal, Ål, Hol, Nore og Uvdal, Rollag og Flesberg.

Kapittel 8. Tilskudd til skjøtsel av kulturlandskap

- opprettholde et åpent og variert landskapsbilde der dette er i landbrukets eller samfunnets interesse. Inn-gjerda innmarksbeiter - fast gjerde mot utmark. Skjøtsel kun ved husdyrbeiting. Arealet skal samsvare med innmarksbeitearealet i produksjonstilskuddet. Foretaket skal ha miljøplan trinn 2.

Kapittel 9. Tilskudd til bevaring av biologisk mangfold

- i størst mulig grad å bevare det biologiske mangfoldet der dette er i landbrukets eller samfunnets interesse.
- skjøtsel av utvalgte biologisk verdifulle arealer, herunder verneområder.
- skjøtsel av gamle, norske raser av grovføretende husdyr.

For å være berettiget tilskudd til biologisk verdifulle arealer, skal området være registrert i Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Buskerud eller godkjent av Fylkesmannen etter anbefaling fra kommunen. Alternativt må området være vernet med hjemmel i naturvernloven. For å være berettiget tilskudd til bevaring av gamle, norske raser av grovføretende husdyr må husdyra være minst 7/8 raserene.

Andre tilskuddsordninger innen miljøforvaltningen

Miljøvernmyndighetenes tilskuddsordninger omfatter områdene naturforvaltning, friluftsliv, kulturminnevern, forurensning og universell utforming. Tiltak som blir satt i gang av kommuner, organisasjoner og private foretak og personer kan søke om tilskudd.

Tilskudd til friluftsliv

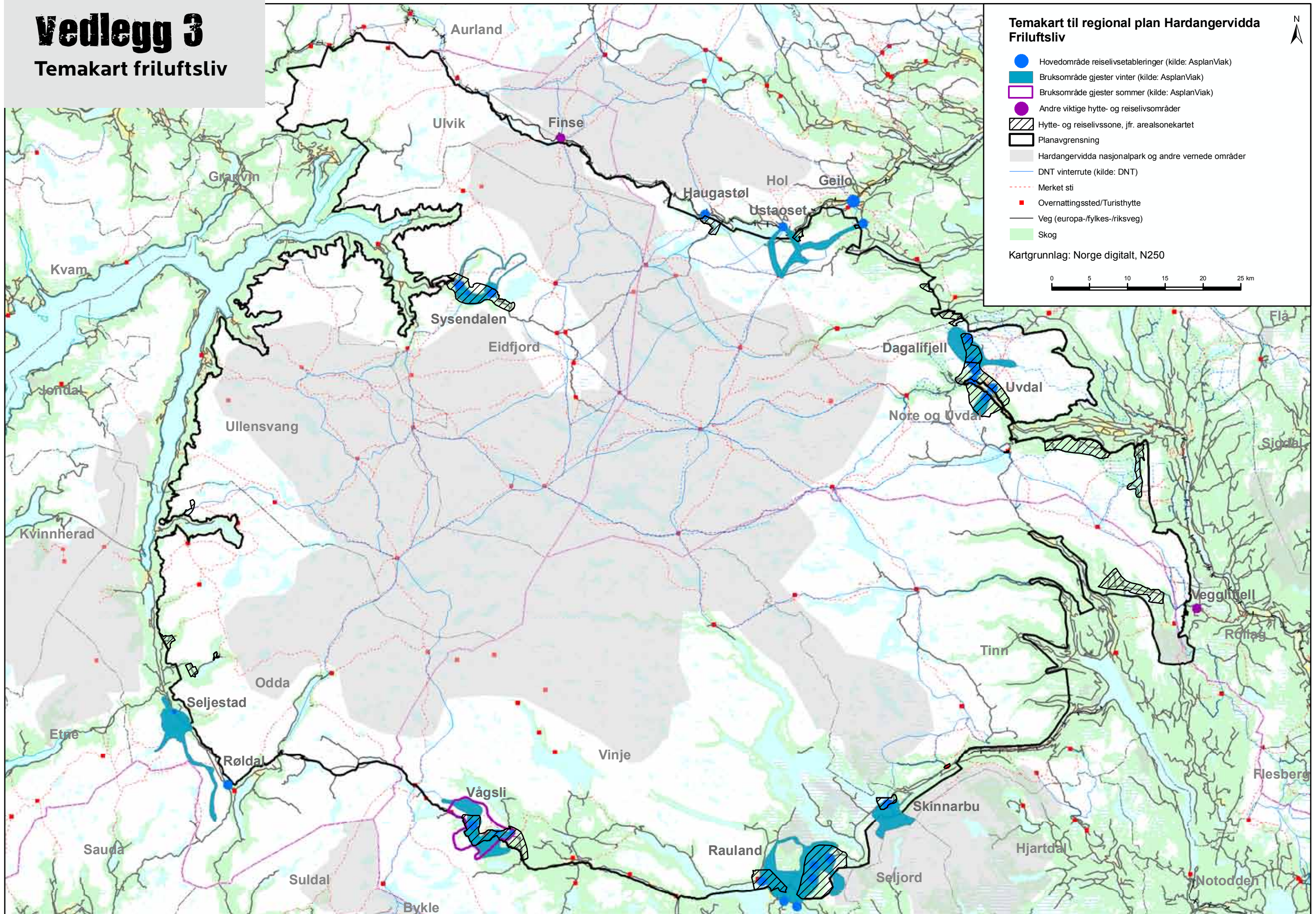
Fra 1. januar 2010 overføres de fleste friluftslivsoppgavene fra fylkesmannen til fylkeskommunen. Buskerud fylkeskommune vil fra nyttår av forvalte de statlige friluftslivsmidlene i fylket, samt ha ansvaret for å saksforberede sikrings sakene.

Internasjonalt arbeid

Buskerud fylkeskommune deltar i en rekke internasjonale nettverk, og i internasjonale organisasjoner/samarbeidsprosjekter. På de internasjonale arenaene blir programmer/prosjekter utarbeidet (for eksempel EUs 7. rammeprogram, Interreg etc.) og kontakter mellom regioner blir etablert. Fjellregionens deltakelse i Euromontana er et eksempel.

Vedlegg 3

Temakart friluftsliv

Regional plan for Hardangervidda 2011- 2025

Plankart

Hensynssoner

- Nasjonalt villreinområde. Areal vernet etter naturvernloven (sone A)
- Nasjonalt villreinområde (sone B)
- Fjell og annen utmark (sone C)
- Stølsdaler og annen utmark (sone D)
- Fjell og fjordbygger (sone E)
- Fritidsbebyggelse (sone F)
- Reiseliv (sone G)
- Friluftsliv
- Areal vernet etter naturvernloven
- Viktig trekkområde
- Annet trekkområde (Brukt for utveksling i tider da bestanden var betraktelig større enn ønsket bestandsnivå, jfr. NVS 2009)

Annen informasjon

- Plangrense
- Fylkesgrense
- Kommunegrense
- Vei
- Bre

Retningslinjer til planen, se baksiden av kartet eller planrapportens kap. 8.3

Kartgrunnlag: Norge digitalt, N250

Målestokk 1:210 000 i A1 format

0 4 8 12 16 20 km

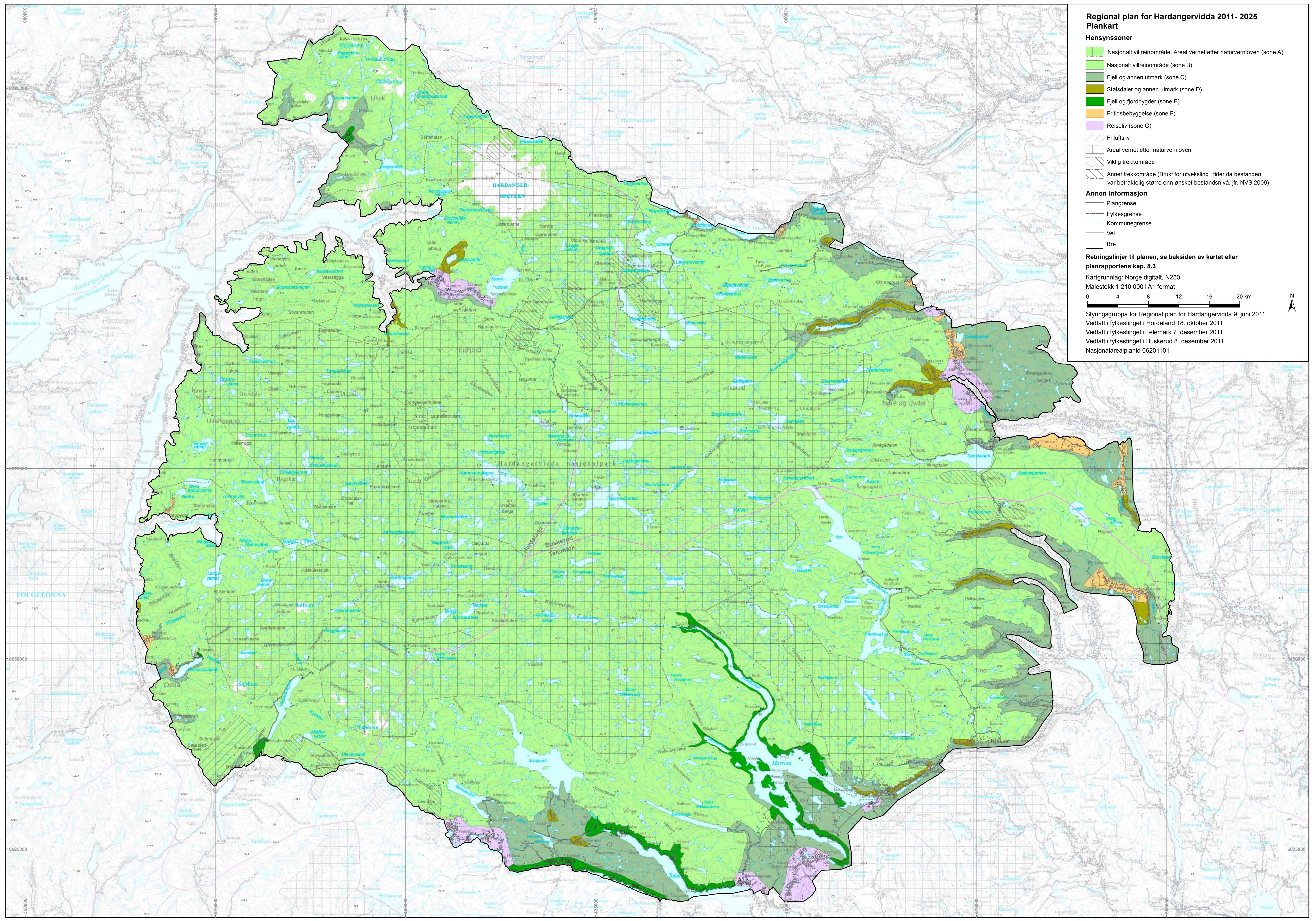
Styringsgruppa for Regional plan for Hardangervidda 9. juni 2011

Vedtatt i fylkestinget i Hordaland 18. oktober 2011

Vedtatt i fylkestinget i Telemark 7. desember 2011

Vedtatt i fylkestinget i Buskerud 8. desember 2011

Nasjonalarrealplanid 06201101

Styringsgruppa for Regional plan for Hardangervidda 9. juni 2011

Vedtatt i fylkestinget i Hordaland 18. oktober 2011

Vedtatt i fylkestinget i Telemark 7. desember 2011

Vedtatt i fylkestinget i Buskerud 8. desember 2011

Mer om Regional plan for Hardangervidda:

www.fylkesdelplan-hardangervidda.no

Hordaland fylkeskommune

www.hordaland.no

Telemark fylkeskommune

www.telemark-fk.no

Buskerud fylkeskommune

www.bfk.no

